

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

YAZAN

Genelkurmay Başkanlığı Harptarihi Encümeni
Deniz Mütehasesi

Haydar Alpagut

Metin dışında 3 harita vardır.

1937

8.8.943
© Haydar Alpagut

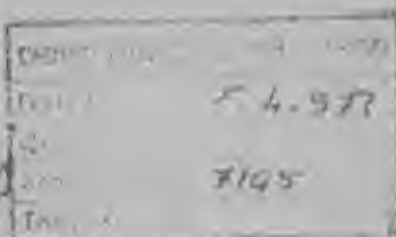
Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

YAZAN

Genelkurmay Başkanlığı Harptarihi Encümeni
Deniz Mütahhasarı

Haydar Alpagut

Matin altında 3 harita vardır.

1937

Girek
Harpten önce

1

Türkiye ve Yunaneli

1 - 9

Siyasal durum:- Donanma yarışı:- Türk filosu denize çıkıyor:- Ege denizi yalıboynunun koruma bölgelerine ayrılması:- Türk filosu Akdeniz boğazında:- Tazov mubarekının keşif gezisi:- Yunan filosunun yeni kuculuğu:- Türk zambaklarının verilen direköl.

2

Avrupa buheyanında Türkiye

10 - 18

Bosnasarayı cinayeti:- Siyasal durumun iç ve dış yüzü:- Türkiye deniz bakanının Fransaya gidip gelmesi:- Türk ve Yunan filosunun denize çıkmaları:- Avrupada kapalı seferberlikler:- Boğazların müdafaaya hazırlanmaları:- Büyük harp başlıyor:- Türkiye Almanya ile ittifakı:- Seferberliğin ilanı.

3

Seferberliğin ilk günleri

18 - 31

Ordu:- Boğazlar:- İzmir körfezi:- Boğazları memur edilecek torpido bot fırkaları:- Seferberliğin birinci günü, boğazların dışlarında yabancı savaş gemileri:- Seferberliğin ikinci günü, boğazların mayınlarla kapatılması:- Seferberliğin üçüncü, dördüncü ve beşinci günleri:- Seferberliğin altıncı günü:- Seferberliğin yedinci ve sekizinci günleri, Goben ve Breslav kruvazörleri boğaz önünde.

Türk donanması amiral Soşonun komutasında

31 - 47

Alman akdeniz müfrezesi : - İki zâhirenin akdeniz kurmay ve konuşları : Filipovli ve Botoz limanlarının topa tutulmaları : - Soşon Misinada : - Mültez İngilizlerin kovalamalarından nasıl kurtuldu : - Göben ve Brestav satın alınıyor : Limbosun donanmadan alınması ve Soşonun komutanlığa geçirilmesi : - Martora denizinde talimatlar.

Savaşta doğru

47 - 57

Rus gemilerinin faaliyetleri artıyor : - Harp gemilerinin Karadeniz boğazından girip çıkmaları hakkında talimatname : - Savaş gemilerinin dokaymaları yasak edilen bölgeler : - Karadeniz kıyılarında gözlemlene korumunun kuvvetlendirilmesi : - Akdeniz boğazının kapatılması : - Amiral Soşon donanma ile Karadenize çıkmak istiyor : - Rus Karadeniz filosunun son kuruluşu.

Karadeniz vak'ası

57 - 71

Atak filosu : - Harekât emri : - Rus filosunun baskın harekâtı : - Odesa baskını : - Yavuz Kırım sularında : - Novrosisk'te hücum : - Kofenin topa tutulması : - Kablo niçin kesilmedi : - Beğaz önünde.

Harbin ilanı

71 - 79

Amiral Soşonun Karadeniz vak'ası hakkındaki raporları ve başkomutan vekilliği tarafından kendisine verilen emir : - Hükümet tarafından Osmanlı ajansı ile neşrettilen tebliğ : - Siyasal mümaselenin gerginleşmesi : - Aynı otuzüçüncü ve otuzbeşinci günleri başkomutan vekilliğine alınan süel üzemler : - İkinci-teşrin birinci günü Rus kaskas ordusunun taarruzu geçmesi. Berut mesabih gemisinin Urdada İngilizler tarafından tahrip edilmesi ve Akabennin topa tutulması : Başkomutan vekilliğinin ilânı harp tanımı.

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

Gerek Harpten önce

I

Türkiye ve Yunaneli

Siyasal durum : Denize parça : Türk filosunda denize çıkıyor : Ege Akdeniz yataklarının koruma bölgelerine ayrılmaları : Türk filosunda Akdeniz bogaçları : Tazir mahkemeleri Akdeniz geneli : Yunan filosunun yeni kuruluşu : Türk gemilerinin veriliş derecesi

Balkan harbinin Yunan önevi, Atina antlaşmasıyla sakinleşti. Erli Türkiyenin Atina elçisi R. Galip Kemal de Yunaneli dış bakanı B. Pallas tarafından 14 - II Teşrin - 1913 te imzalanmış olan bu orantılı maddelik antlaşma onbeş gün içinde onaylanıp veyşileceği için birinci kânen başundaberi Türkiye ve Yunaneli geçirmiş normal duruma pekerekti; fakat başbyan barış daha çok bir savaşı aralığna benzeyordu.

Atina antlaşması bazı soruları kotarmayıp komisyonlara bırakmıştı. Nitekim sekizinci maddesine göre antlaşmanın onaylanmasından bir ay sonra değıştirilecek olan savaşı tutsaklarile öbür tutsaklar hskonda iki tarafca yapılacak dilekier, Lâhı hakyarime, dokuzuncu maddesine göre harbin açılmasından önce alınmış olan Yunan tecrübe gemileri özgir bırakılmakla beraber tekne ve yük hakimimulan zararlarının telifolunmesi peke 8 maddede gösterilen komisyonlara, onuncu maddesine göre Selânik ve Karaburun bölgelerinde teslim olan erlerimizin yaraçları ve cebeleri Türkiye hükümetince geri istenitilipğinden bu iş hakkındaki protokollarin gönden geçirilmesi Lâhı hakyarlarından birine; undörilmenin maddesine göre Yunan ynetimine geçen ilbaylıklardaki demir yolları sorularının incedilmesi Parisle çalışmakta olan arsinusal finans komisyonuna bırakılmaktaydı. Onun için 1914 yılı gürerken, kibuglarını kınlarına henüz sokmuş olan dünkü savaşıçılar arasında aiyasıl anlaşılmazlık sürüp gidiyordu.

Konuşmalarda ağır basmak ve bir yandan da varının her türlü ihtimallerine karşı hazırlıklı bulunmak için süel kuvvetlerimizin gerçekten düzeltilmesi gerek görüldü. General Mahmut Şeyket kabinesi kara ve deniz ordularımızın modernleştirilmesi yolunda harekete geçti. Oğun yerine gelen Prens Sait Halim kabinesi de bu yolda yürüdü. Kara ordumuz komutan ve subay bakımından bir atılışa genceldi; deniz ordumuzda da personelin yetiştirilmesi düzgün bir program çerçevesine alınmakla beraber materyalin de ihtiyacı karşılayacak aşamaya çıkabilmesi için sağlam adımlar atıldı. Martın başında deniz bakanı Çorüksulu general Mahmut, bayındırlık bakanı general Cemal ile değiştirildi.

Harp filosu İstanbul tersanesinde onarılmaktaydı. (Doklar şirketi) kurulduktan sonra onarım işleri daha büyük bir hızla ilerlemeğe başladı. İngilterede yapılmakta olan Reşadiye ve Sultan Osman muharebe gemilerinin yapı işleri sıkı bir intizam altına alındı. Bunlardan başka Armstrong - Vickers kompanyasına Fatih adı verilen üçüncü bir muharebe gemisi ile iki skavt, altı muhrip, iki denizaltı gemisi ve Fransada Şantiyenorman ve Krozo tezgahlarında da altı muhrip ile iki denizaltı gemisi ısmarlandı. Üç muharebe gemisi, iki skavt, oniki muhrip ve dört denizaltı gemisinden kurulacak modern harp filosu, 1916 yılının ilk aylarında yurt sularına gelmiş olacaktır.

Uzun yalı boylarımızda kaçakçılığın önünü almak, ülkemizin emniyeti bakımından önemli bir işti. Batı Anadolu kıyıları bu ülkenin Yunaneline dönmüş çetin bir öneyidir. Aydın ilbaylığı yalılarında oturan yabancı bir unsur, Yunan yönetimine geçen adalarla elbirliği yaparak kaçakçılığı önü alınmaz bir dereceye getirebilirdi. Üstelik bu unsur Aydın ilbaylığına yapılması muhtemel bir yunan atılışında köprübaşı koruyucusu olacaktı. Sürekli konuşmalar üzerine batı Anadolu kıyılarındaki rumların Makedonyada kalan Türklerle değiştirilmesi onaylandıysa da pek azı değiştirilebildi.

Deniz kuvvetleri arasında denklığı korumağa çalışmakla Türkiye hükümeti, finansal gücünün dışarsına çıkıyordu; fakat erkin bir devlet olarak yaşamak için bunu yapmağa mecburdu. Balkan harbinde Avrupadaki toprağının onda dokuzunu kaybettikten sonra Anadolunun en zengin parçası da şimdi bir atak

tehlikesine düşmüştü. Akdeniz boğazına da birdenbire deniz ve kara öneylelerinden bir atılış yapılması beklenebiliirdi. Yunan hükümetinin siyasal ve sülal atarlarında aldığı durum, erkinliğini kormak üzere alinden gelmi yapmakta Türkiye'nin nekadat baklı olduğunu göstermekteydi. Deniz islerinin başında, yonndaki uzanan subaylarla - Bulkan harbinde yunan filosunun yonnelmiş olan - İngiliz amirali Ker vardı. Devletin ekonomik koruma erkisine göre gereğinden daha geniş bir donanma programı yapılmıştı. Bu program, hükümetin eline bir atılış yarağı vererek boyvıklıkta olmakla beraber yunan deniz çevrelerinde de acı kritiklere uğruyordu; yapı islerini devrelere ayırdığından emetliği kuvvet, yunan sularına gelmeye kadar hücum fırsatı kaybolacaktı. Onun için deniz subayları en kısa bir kumunda harp filosunun Beşadiye ve Sultan Osmana karşı üstünlüğünü emniyete alacak acele satınalmalar istiyorlardı. Donanma programını hızlandırmakta en ileri giden genç subaylara onayak olduğu görülen B. Çokolas, gündelik gazetelerde krata, halka ve parlâmentoya açık mektuplar yazarak genmeye heyecan veriyordu.

Mayıs ayında alınan haberler, B. Venizelos kabinesinin ağır basmalara boyu aşarak acele satınalma yoluna saptığını gösterdi. Almanyada yapılmakta olan Salamis muharebe gemisinden başka Fransa, İngiltere ve Birleşik Amerika tezgâhlarında yeni muharebe gemileri, yahut kruvazörleri aranıyordu. Arantın hükümetinin Rovadavya muharebe gemisini satın almak için konuşma açıldı. Misisipi ve Idaho adlı Amerika zırhlılarile Çin hükümeti hesabına yapılmış olan Çanhsu küçük kruvazörü ve Fransa'nın Sınayder fabrikasından iki denizaltı gemisi satın alındı. Kalkış ve Limni adları verilen iki zırhlı harekete hazır. Elli diye adlanan küçük kruvazöre, daha yüksek yol verebilmek için bazı değişiklikler yapılmaktaydı ki bu da pek yakında bitecekti. Halbuki Türk harp filosuna katılacak ilk gemi olan Sultan Osmanın İngiltereden hareket etmesine daha üç dört ay vardı.

Haziranın ilk günlerinde, İngiltereden alınmış olan deniz uçakları Yunaneline gelmeğe başladı ve amiral Ker bunlardan birile yirmi dakikalık bir uçuş yaptı. Ayın sonunda Elli kruvazörü Filadelfiyadan hareket etti, tommuzun başında Kalkışın

personali Atina vapuride Boston'a ve yirmi beşinde Lammının personali Yanva vapuride Vilfransa gönderildi. Rivadavyanın satın alınması hakkında açılmış olan konuşma sonuca ermedi; bununla beraber hemen bir muharebe gemisi ele geçirmek arkasile Atina hükûmeti deri yanı arazıtmaktan geri durmuyordu.

Güçü yettiği kadar çok kömür yakmak için Yunan hükûmetinin göze aldığı fedakârlık ta dikkati çekecek kadar büyüktü. İngiltereden otuzbin ton Kartif alınmıştı; Türkiyeden de pek çok Ereğli kömürü çekiliyordu. Yapılan incelemeler, Atina ve Pire ile Kona adasındaki depolarda sekiz yüzbin tondan fazla kömür bulunduğunu gösterdi. Bunların hepsi deniz bakanlığının malı değildi; fakat hükûmet malı olmayan depolara gereğinde elkonulabilirdi.

Durum son derece gergindi. Türkiye deniz bakanlığı temmuz ayında bu durumu gözden geçirerek hükûmete mufassal bir layiha verdi. Filomuzun büyücek gemileri henüz onarımdaydı; bunlar yakında denize çıkacak olsalar bile harp değerleri denemeden geçmiş bulunuyordu. Filotillamız komşumuzu filotillasından zayıftı. Kılış ve Lümeni ile bir kırkımda yahut biraz daha sonra yurt sularına geleceği tahmin edilen Sultan Osman eski gemiler arasında yalnız kalacaktı. Bu sırada hize önen gemilerden alverişlerinin hemen satın alınmaları gerek görünüyordu. Bunlar Arjantinli Rivadavya ve Moreno, Brezilyalı Minas Çeraz ve Saopolo, Şilili Almirante Kohren v. Almirante Latorre muharebe gemileri ile İngilterede ki ve İtalyada sekiz muhrip. Bazıları ve en fazla Minas Çeraz üzerinde önemli konuşmalar yapıldıysa da sonuca varılamadı.

Gemileri bir gün önce denize çıkarmak için İstanbul tersanesi geceli gündüzlü çalışıyordu. Mayıs ayındaki onarma durumuna göre Barbaros, Torpöt, Macidiye, Minizafar, Haraidiye, Macidiye, Paykışevket, Yedigörmümler, Muavenetimilliye henüz harekete hazır olmaktan uzaktı fakat hem denizde bir kuvvet bulundurmak hem de personali yetisttirilmesine başlamak üzere onarımları bitmiş olan muhrip ve torpöbotlardan faydalanmak mümkündü [Ek - 1]. Filotilla için aşağıda gösterilen kuruluş yapıldı :

1 — Berkısatvei küçük kruvazörü (Komodor gemisi).

Birinci muhrip fırkası

- 2 — Gayretivatanıye muhribi (Kademli muhrip komutanı gemisi).
- 3 — Nümunehamiyat muhribi.
- 4 — Yedigârımllet muhribi (Onarını bitince iltihak edecek).
- 5 — Muavzenemilliye muhribi (Onarını bitince iltihak edecek).

İkinci muhrip fırkası

- 6 — Basra muhribi (Kademli muhrip komutanı gemisi).
- 7 — Samsun muhribi.
- 8 — Tasoz muhribi.
- 9 — Yarılar muhribi.

Birinci torpitobot fırkası

- 10 — Uraç torpitobotu (Kademli torpitobot komutanı gemisi).
- 11 — Mısıri torpitobotu.
- 12 — Akhasar a.
- 13 — Kütahya a.

İkinci torpitobot fırkası

- 14 — Sultaniye torpitobotu (Kademli torpido komutanı gemisi).
- 15 — Sivaslı torpitobotu.
- 16 — Demirhisar a.
- 17 — Hamitabat a.

Deniz müfettişi komutanı Lindan izinli olarak İngilterede bulunuyor ve albay Eşbi kendisine vekillik ediyordu. Onun için filotilla, albay Eşbinin komutanlığına verilmişti. Eşbi fırkasını Berkasatvate çakarak yukarıda yazılan muhriples ve torpitobotlarla beraber 25 - Mayıs - 1914 günü Haliçten çıktı. Komodor torpitobot fırkalarının iznile serkederek kendisi muhrip fırkaları ile Erdek koyuna gitti. Erdek - Karabükçe havzasında talimlere başladı. Bu talimlere bir hafta kendi yon-trikten sonra muhrip fırkalarını kademli gemi komutanlarına bırakıp 30 - mayısta iznile gitti. Ertesi gün İstanbula'dan Erdeğe toplan müfettişleri geldi ve top talimlerine başlamıldı. 1 - haziranda Yedigârıml-

let birinci muhrip fırkasına katıldı. 3 - haziranda Erdek ilçe-baylığından alınan yazıda Kapıdağ yarımadasında yapılmakta olan çete izlemelerini deniz öneyinden korumak üzere filotilladan yarımı isteniliyordu. Bu yazının anlamı telsizle deniz bakanlığımıza bildirildi. Gavretle Nümuneye 4 - haziranda kömür ve gereç almak için İstanbul'a giderek yine talim havzasına döndüler. Komodor Berkasatvelli İzmir köyüne giderek torpitobol fırkalarını 31 - mayısta denize çıkarmıştı. Talim devresinin ikinci haftasına altı lazilyeti Heybeliada - Haydarpasa sahasında ve Marmara denizinde birzai seyir ve idare etti. 7 - haziranda Erdege giderek üçüncü hafta yine muhrip fırkalarını komutasına aldı. Torpitobol fırkaları kadamlı gemi komutanlarının yönetimlerinde talimlerini bitirdikten sonra 10 - haziranda Haydarpasaya demürladılar. Komodor muhrip fırkalarıla manevraya devam için Marmara denizine çıkmıştı. Aynı sekizinde aldığı buyruk üzerine Taşoz muhribini İstanbul'a gönderdi ve talim programını bitirerek onbirinde Haydarpasaya demürlledi. o gün bütün filodan Halice geldi. Valibaylılarımızdaki rumlar arasında yapılan propagandalar mayıs ayında bir kat daha artmıştı. Haziranda iş ayaklanmaları Marmara kıyılarına doğru yayılmaya başladı. Biraz yukarıda yazıldığı gibi Erdek ilçeliği hemen her yeri denizle çevrilmiş çok arzu bir bölge olan Kapıdağ yarımadasında yapmakta bulunduğu izleme hareketlerine filotillanın yardımını istemek mecburiyetini duydu. Karaburun yarımadasında Karateis köyüne anırsız gelen bir gemi karaya bin kişilik bir çete çıkarılıp ilk çarpışmada dokuz pu-darma döşüldü. İzmir ilbaylığı temelli emeller almakta beraber denizyollarımızı korumasına hükümetin dikkatini çekti. Genel kurmay da İzmir'e bir kaç gambol gönderilmesini düşüncesinde idi. Limni, Midilli ve Sakız adalarının çıkarmaya elverişli kıyılarını belirtecek iki kurnay subay alan Taşoz muhribi haziranın onbirinde İstanbul'dan ayrıldı. Onüçünde Kapıdağ izleme hareketlerini korumak ödevine Musul torpitobolu Erdege gönderildi. Bu sırada Yunan deniz erstinin yaraç altına çağrıldığı haber alınmıştı siyasal gerginlik en son derecesindeydi. Her an bir ataca karşı hazır ve nyanak bulunmaları şubekânlığı tarafından İzmirde döndüncü kolordide komutanlığı ile Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına bildirildi. Deniz bakan-

lığı da Enezden Alanyaya kadar uzanan yalı boyunca aşağıda gösterildiği gibi sekiz muhafaza ve beş himaye bölgesine ayırarak her birine motorbot ve gambot verdi :

A) Muhafaza bölgeleri -

- 1 — Enez - Çanakkale - Bababurnu. 17 numaralı motorbot.
- 2 — Bababurnu - Edremit. 13 numaralı motorbot.
- 3 — Edremit - Ayvalık. 16 numaralı motorbot.
- 4 — Ayvalık - Foça. 15 numaralı motorbot.
- 5 — Foça - İzmir - Karaburun. 14 numaralı motorbot.
- 6 — Karaburun - Çeşme - Kuşadası. 11 numaralı motorbot.
- 7 — Kuşadası - Bodrum - Tekirburnu. 10 numaralı motorbot.
- 8 — Tekirburnu - Marmaris - Fethiye. 18 numaralı motorbot.

B) Himaye bölgeleri :-

- 1 — Enez - Bababurnu. Isarreis gambotu.
- 2 — Bababurnu - İzmir. Hızurreis gambotu.
- 3 — İzmir - Kuşadası. Durakreis gambotu.
- 4 — Kuşadası - Marmaris. Pelangideriya gambotu.
- 5 — Marmaris - Alanya. Timsah gambotu.

C) Gereç istasyonları :-

Gambotlar için kömür ve makine yağı Bodrum ile Marmariste, yalnız kömür Çanakkale ile İzmirde. Motorbotlar için benzin Çanakkale, Ayvalık, İzmir, Çeşme, Bodrum, Marmariste.

Gambot ve motorbotlar همان bölgelerine giderek sekiz mil ve gereğinde daha fazla yolla dolaymağa başlamaları; birbirlerine, jandarma kollarına, tütün reysile Rüşumat idarelerine yardımında bulunmaları; kaçakçıları ve çeteleri kovalamaları ve yanan harp gemilerinin hareketlerini gözlemmeleri; harp açıldığı haberini alınca İzmir ile boğazdaa hangisi mümkünse oraya sığınmaları ve denizdeiken yağdı atışına uğrarlarsa taşıdıkları sancağın yüksek şerefini muhafaza için batmıncaya kadar çarpışmaları hakkında talimat verildi. Hazinenin

ondördünden itibaren gemibotlarla motorbotlar bölgelerine gönderilmeye başlandı. Onaltıncı günü İzmir limanı geçilerek İrakiyatık Üzere mayınlarla kapatıldı; altı adet dokuz s/m. lik top da bir set hataryası yapıldı; rejî vapuru kılavuz hizmetine verildi.

Gene 11 gün daha kırmay baykam yarbay Arifin komutasında Berkisatvet küçük kruvazörle birinci mülhîp fırkasından Yedigözü müllet, ikinci mülhîp fırkası birinci ve ikinci torpitobot fırkaları Haliçten Haydarpaşa önüne çıkıyordu. Piletilâ ertesi gün hareket ederek Akdeniz boğazına çıktı. Deniz kırmay başkanlığı kendisinde kalmak üzere piletilâ komodor vekilliğine atanmış olan yarbay Arif, deniz bakanlığı tarafından verilen talimata göre ana ötek olarak piletilânm yetiştirilmesine devam edecek; müstahkam mevkî komutanlığı buyruğuna girinayip Donanma Komutanlığına bağlı kalarak boğaz ağzı ile İsmaili arasında sık sık yapacağı keşifler sonucunu ayrı bir raporia müstahkam mevkî komutanlığına da bildirirekti. Ayın yarımında Nümune hamiyet mülhîbi fırkasına katılıp, Sultan-hisar torpitobotunun Başkeçe doğru bir gezî yapması ile piletilâ keşif hareketlerini başlatmış oldu.

Ahmad habotier Müdülîde beşbin ve Sakızda üçbin kişim yaraç altına alındığını ve Türkiye'den göçen rus gençlerinin de askere çağırılmak üzere bulunduğunu bildiriyordu. Müdülîde Şerîfsultan mezarlığında ve Sakızda telsiz vardı. Bu hazırlıklardan çıkarılabilircek sonuç, yunan hükümetinin adalara karşı bizim tarafımızdan hiç atılmı beklenmesinden ziyade kıyılarına anson çıkarmalar yapmak arkesile adalarda tedbirler alınmasıdır. Haziranın onbirinci günü Dolmabahçe önünden kalktım yazılan Taşoz mülhîbi geceyi Boğazi altında geçirdikten sonra ertesi sabahı boğazdan çıkarak saat yedide İsmaili adasının pilaka burnu önüne vardı ve talimat mucibince yolunu dokuz mile indirerek kıyıyı tekkika başladı. Kastro önüne geldiği vakit deniz kıyısına bir çök konsonu biriktirdim ve istihkâmın gönderine yunan bayrağı çekildiğini gördü. Dokuz buğukta Mandoros önünden Sığrının kıyısına yol verdi. Bu limanı ile Zeytinburnu arasında teklik ellikten sonra güneye dönerek ondokuzda İzmiire girdi. Ayın ondördüncü günü tekkar hareketle saat dörtte Tifil önünde bulunduk. Sakız adasının batısından ve güneyinden dolayarak kasabanın önüne geldi. Mendirekte

Tivalla suşundan kaç hacası kırmızı işaretli bir mührüme yatmakta olduğunu gördü. Bu mührü baş topunu Taşoz çevirmekle beraber fayrap etmeğe başlamıştı. Taşoz seyrine devam ederek tekrar Tufiş önüne geldi ve içişindeki kırmızı suşayın hücrüyle altı mülük yalı boyunca bir daha görmek üzere geriye döndü. Sonra Karaburun'a yol verildiği vakit demirli yünan mührü birle yüzüpk ikibu yarız iskelesinde beraber gitmeğe başladı. Her ikisinin topları birbirine çevrilmişti. Taşoz, yünan harp gemisine rastgelse yapılacak törene benzerile karşılık vermesi, fakat top atması, suşa uğratma hiç durmadan mükabeleye girişmesi yolunda talimat almış olduğundan yünan mührüne karşı bu durumunu muhafaza ediyordu. Karaburun önlerinde yünan mührü döner kılı. Taşoz İzmir'e gitti ve kömürünü tamamladıktan sonra gemi hareketle Mülili adasının doğusundan ve kuzeyinden geçerek boğaza girdi ve hazarını yırma öçünde beklemeye başladı.

Alınan haberlere göre Atınada amiraller kurulu toplanarak önemli kararlar verilmişti. Donanma üç filoya ayrılmıştı. Başkomutanlık yine komutanı Paril Kondriyotisin üstünde idi. Tuğamiral Dosmanın Komutasına verilen birinci filo Yorgivos Averof zırhlı kruvazörle Spezza ve Pisara zırhlılarından, tugamiral İptimur komutasına verilen filotilla Neavenna sınıfı iki Tivalla sınıfı dört ve Louki sınıfı diğer dört muhripden kurulmuştu. Üçüncü filo Hükra zırhlısı ve Ediküçük kruvazörle Leon sınıfı dört büyük muhripden kurularak orkin olmak üzere tugamiral Miyaslısın komutasına verilmişti (ek - 2). Bu haberlerin gelmesinden önce sonra, Atınada çıkan imbriya gazetesi 26 - haziran sayısında deniz bakanı, Sultan Osman ve Beşadiye muharebe gemilerinin katılmalarından sonra türk filosunun üstünlük kazanacağını ve onun için daha önce Türkiye ile harbe girişmek gerek olduğunu ve kırmızı ağca söylüyordu. Bunun üzerine Türk deniz bakanlığı tarafından Ege harzında bulunan gemilere yünan elinin ansızın harp açması muhtemel olduğundan böyle bir haber alındığı vakit Akdeniz boğazi ve İzmir ile Porosantten hangisi uygunsa oraya gitmeleri; yünan kruvazörlerine rast-gelirlerse muharebeye tutuşmaları ve zaptolunmak tehlikesi karşısında kendi kendilerini batırmaları yolunda talimat verildi.

2

Avrupa buhranında Türkiye

Bosnasarayı cinayeti - Siyasal durumun iç ve dış yüzü - Türkiye deniz bakanının Fransaya gidip gelmesi - Türk ve yunan ittifakına dair çıkışları - Avrupada kapalı seferberlikler - Boğazların müttefaka tahsisatları - Büyük harp başlıyor - Türkiye'nin Almanya ile ittifakı - Seferberliğin ilanı.

Türkiye ve Yunanlı ıvırlığının son derece gerginleştiği bu sıralarda Avusturya - Macareli veliahtı Arpadok Fransuya Ferdinanda karısı, Bosnasarayı şehitinde Narodna Obrada adı bir gizli cemiyet üyelerinden Prençip tarafından öldürüldü. (28 - Haziran - 1914).

Bunun siyasal bir cinayet olduğu hemen anlaşıldı. Viyana ile Belgrat ve Berlin kapotalları arasında kızgın bir haberleşme başladı. (Üçler ittifakı) ve (Üçler itilâfı) diye iki büyük ve kuvvetli manzûmeye ayrılan ve yıllardanberi genel savaşa hazırlanan Avrupada, alevleri bütün arını sarıyarak korkunç bir yangına istekal varlık, bununda beraber siyasal durum, normal görünüşünü muhafaza ediyordu. Türkiye hükûmeti, kara ve deniz ordularını gücü yettiği kadar çabuk düzeltmeğe ve arsulusal bir krizle yalnız kalmamak için Avrupada bir müttefik bulmağa çalışmaktan ibaret olan iç ve dış siyasalarını bozmadı.

Bu cinayetten birer önce Türkiye deniz bakanı, donanmasını temmuz manevralarında bulunmak üzere Fransa hükûmeti tarafından resmen çağırılmıştı. General Cemal yakında hareket edeceğinden Akdeniz boğazında buluşan filotilla, Berkusatvet komutanının emrine verilerek deniz Kurmay başkanı Yarbay Arif İstanbula alındı. Berkusatvet komutanı, Nümune ve Taşöz muvziplerini boğazda bırakarak - alış talimlerine devam etmek için - filotilla ile 29 - haziranda Erdek - Kataboğa havzasına geçti.

Anlaşıldığına göre Avusturya - Macareli hükûmeti, Bosnasarayı cinayetiunin Yugoslav birliği erkasına doğru atılmay bir adım olduğu ummunda idi. Böyle bir birlik, Almanlığın yakın doğuya immesine engel olduğundan Viyana ve Belgrat

anlaşmazlığının yalnız Avusturyayı değil, Rusya ile İngiltereyi de ilgilendireceği muhakkaktı. Büyük devletlerin kapdalları arasında çok önemli haberleşmelerin sürüp gittiği tahmin ediliyordu; fakat siyasi durumun dış yazarındaki alıştıcı sakinliğin muhafazasına çalışılmakta idi. Meselâ Almanya İmparatoru Norveç sularında yapacağı deniz geçişinden vazgeçmediği gibi Fransa cumhurbaşkanı da Rusya Çarı ile konuşmak üzere önceden kararlaştırdığı Baltık denizi seyahatini erteltmemiş; hattâ La Fraus ve Jan Bar muharebe gemilerini birlikte götürerek fransız donanmasını böyle nice bir kurumda en yeni ve kuvvetli unsurlarından mahrum etmişti.

Bununla beraber ofisler zifiri karanlıkta ve ara sıra çakan şimşeklerin bu karanlığı parçalamaya çalıştığı görülüyor. Nizaktan uzaga korkulmaz çok gürültülerle isitiliyordu. Deniz gezisine çıkarken Almanya İmparatorunun ordu ve donanmaya verdiği bir söylev, bu gürültülerden biri ile: çünkü bir gece evvel Potsdam sarayı - yatahanesini yolda sonuna kadar gideceği hakkındaki kararı bildiren - Viyana hükûmetine istahşî teminatı vermişti (5 - Temmuz - 1914).

Alman donanması harekete hazır bir halde idi. Fransız donanması manevre delâyasıyla Toulon toplanıyordu. İngilterenin 400 gemiden kurulmuş vatan filosu bir seferberlik denemesi yapmak üzere Portland sularına geliyordu.

Deniz bakanı general Cemal, bu sıralarda İstanbuldan Paris'e hareket etti. Sül ve siyasi bazı işler görmeye çalışacaktı. Ağustos sonlarında yurt sularına gelecek olan Sultan Osman muharebe gemisine önce İngilterede bir ziyaset yapılacağı, bu mümkün olmazsa Septe boğaz yakınlığında denizaltı gemisiyle taarruz edileceği, bu da sonuca ermezse Ege denizine girerken bütün yunan filosu hücum olunarak tahribata çalışılacağı hükûmete haber verilmiş olduğundan bu muharebe gemisinin hangi yollardan geleceği ve türk filosunun onu nasıl ve nerede karşılayacağı hakkında deniz kurmayhüsnâ bir program yapılmıştır. General Cemal bu programı Paris'e çağırıldığı Sultan Osman komutanına kendi elile verdiği gibi Regatiye komutanı ile görüştü; aşağıda yazılacak olan siyasi teşebbüslerde de bulundu; sonra fransız donanması başkomutanı koramiral Dölaypeyrierle buluşmak üzere Toulon gitti. Manevraları gördü; Fran-

sade yapılmakta olan muhriplerimizin ve denizaltı gemilerimizin yapı işlerini gözetip gördü ve 25 - temmuzda İstanbul'a geldi.

Berkasivai komutanı 6 - temmuzda Nümune de Tayor ve 7 - temmuzda - enarın İslan - Basra muhriplerini fırkalama katikdan sonra Marsıni denizinde talimlerine devam ederek iki hatalık yetiştirme programını bitirmiş ve 17 - temmuzda Halice girmişti. Yunan donanması bu günlerde denize çıkmak üzere idi. Anon habere göre Güçl salasında manevralar yapıktan sonra Mooderos limanına gelecekti; bu liman bu deniz dayanağı olmak üzere hazırlanıyordu. Bu kişilik kur'a sıradından başta sekizbin kişilik deniz ihtiyat erası yaray alınılmıştı. Lianil Müsilil ve Sakre adalarının koruma kuvvetleri ikim, sekizbin ve altıbin kişiye çıkarılmıştı. Bu adalara sürekli olarak top, mütisyöz ve çebe gönderilmekte idi.

Onatılarının çalışkan türk harp gemilerinden yalnız Mes'aliye zırhlısı hazırlanmıştı. Yarıdan denmiş olan kor amiral Limbos donanma komutanı vekili olarak bu zırhlıya ve öğücü daire bakanlığında filotilânın komodorluğuna geçirilen varhay Muzaffer de Berkasiveto forumu çıktı. 21 - temmuzda Mes'aliye, filotilâ ile birlikte Halice'den denize çıktı; iki gün talimler yaparak 23 - temmuzda Haydarpaşa önüne demürlü ve Mağriviye bayramının altıncı yıl şümumünü burada kutuladı. Temmuzun yirmineği, Ayvazı için de taltisel bir gün oluyordu; Ayvazıya, kırksekiz saatlik altınatörünü Sirhiyeye o gün verdi; Amiral Çarç Kalıgeci, seferberlik deoemesinin bitişini ve doksanıncı değılmeğe baskınlığını Admıral tiye o gün bildirir; Yunan donanması peşe u gün Faler limanından denize açıldı. Ramazanın birinci rastgeles 24 - temmuzda Yunan donanmasının kuvvesi ve karuluğu İskitula habere ler geldi:

Başkomutan Kondiyotisme forsu Kalkış Filaya katıldığı vakı ona geçirilmek üzere - Averofa çıkılmıştı. Dönce ekiklerini temsiliniyamadığı için İsmaili filin Averofla Sıneyadan mürekkep bolunuyordu. İkinci filo denikleri filotilânın komutanı muğamral İptinin İsmail Kanaris torpido depo yanında idi, Tivellâ osarında. Niykratıcı deşey alırken olunduğundan muhrip filotilâsı şimdilik Naryenes, Keravnos, Velos, Lonki, Doksi, Silendonatan tezekkül etmiş. Alınayadan yeni alınan

Defin, Sofis, Alkivon, Egiiz, Aranza ile Nikopolisten teşkil edilerek torpido-ha firkası. Ümbaşı Vaisisin komutasına verilerek ikinci filoya katılmıştı. Başbaşı Vaisisin torosu, Defride idi. İk-sifiyas ve Dulfio denizaltı botları ile yatak gemisi yapılan Amfitrit yatı, yarbay Papa Bikopolonun komutasında olarak İkinci filoya girik bulunuyordu. Üçüncü filodan Ayplos üsserinde olup Hidera, Edli, Lazu, Panter ve İyeraks barekete hazırlan-makta idi.

Türk filosa 24 - temmuzda talimlerine başladı; ertesi akşam Bandırına biranına damırladı. Sırbıyenin o gün saat onbeşte genel seferberlik emri ve onsekizinde Avusturya diplomatına res-i cevap verdiği, yirmibeşte Viyana hükümetinin Sırbıyeye karşı özel seferberlik ilân ettiği gece haberi alındı. 26 - temmuz günü saat üçte Rusya - gazi seferberlik demek olan - harp hazırlığı emrini verdi. Bunun anlamını pek iyi bilen Almanyaya Rus dış bakanının dikkatini çekmek için girdi; fakat Rusya hükümeti, şu lükası Sokorulsoofun ağzından cevap vererek şöhr, Avusturya, Sırbıye sınırları geçerse Kiyef, Odessa, Kazan ve Moskova askerlik daireleriyle seferber edilmesine bildirdi. İmparator acele Potsdama döndü. Adminalti denizinciyi dağıt-mamasını anıral Kallagene emretti. Fransa Coudhar başkanı döndü yolunu tuttu.

Türkiye hükümeti Yunan ösuyıla uğrayıyordu. Edo 22 tem-muz gecesini Enlekte geçirdi. Yengülmce Programının Mar-maraya ait kısmı bitmiş. Ege denizine mülteallik kısmına lar-lanmak zamanı gelmişti. Koramural Lunlesun dileği üzerine deniz bakanlığı « Filonun Ege denizine çıkması için siyasal durumun uygun olup olmadığına » Hükümetten soru, Halbuki ateş sağağı sarıyordu. Azanın yakacak büyük fırınları pek yakındı.

Temmuzun yirmisekizinde Avusturya Sırbıyeye harp açtı. Ertesi gün küçük karadağ hükümeti Avusturyaya harp açarak Sırbıyenin yanında yer aldı. Rusya da güney askerlik dairelerine seferberlik emri verdi ki bu dört dairenin kuvveli Avusturyaya Macureli ordusundan fazla idi. Almanyada kara ve deniz ot-dularına emniyet, Fransada bazı firkalara sınır koruması, İn-gilterede donadmaya ihtiyat devresi gibi yayımlar yapıldı. Bun-ların hepsi kapalı seferberlik demektir.

Avrupalı baskıyan bu genel hüsrana karşı Türkiye'de hazırlıklı bulunmaya mecburiyet duydu. Boğazlar dolayısıyla mümkün olan miktarda, bu güne kadar yalnız İğne denizi örneğinde sakın mülkleri alından şimdi Rusyayı seferber olmasa üzere, ocağa bir de Karadeniz denizi çıkıncı. O kırmızıdaki süel kuruma göre Karadeniz boğazı müstahkem mevki, karargahı İstanbulda bulunan birinci ve Akdeniz boğazı müstahkem mevki de karargahı Tekirdağda bulunan üçüncü Kolorduya bağlı idi.

Sü bakanlığı pyade alaylarını, makinalitöflek ve istihkâm birliklerini, ağır topçu kıtalarının talim-i ikmal erasıle seferi mevceide çıkarılmasını; boğazın teğfir ve tedbiri ihtiyat erasının celheni ve mayınları atılmak üzere hazırlanmasını; yahı boyu muhtemelen Kolordulara yapılmasını; her biri bir pyade alayı, bir ağır bataryası, bir süvari ve bir makinalitöflek bölüğü kuvvetinde iki müfreze teğfirle taranın rumeli tarafında Zekerriya köyü ve Akdeniz tarafında Mithat efendi çitliği bölgesine gönderilmesini birinci Kolordu komutanlığına emretti. Üçüncü Kolordu komutanlığına da Anadoluyun Suriyeye harp açmasıyla genel durumun önemli bir şekil aldığı bildirilerek Akdeniz boğazında görevini işlerinin ona göre sıkıştırılması tavsiyesini verdi.

Temmuzun onüçüncü akşamı Türkiye hükümeti, Rusyanın genel ve Fransa'nın özel seferberlik ilân ettiğini, İngilizlerin de donanmaya harp mevzilerine gitmek emri verdiğini ve Yunan filosunun Menderes limanına geldiğini haber aldı. O gece Sü bakanlığı üçüncü Kolordu komutanlığına «Kolordunun istihkâm ve ağır topçularıyla Geliboluda bulunan fırkanın pyade alaylarının ihtiyatlarını celpederek mevceitlerini seferi miktara çıkarmasını, muharebe ağırlıklarıyla büyük ağırlıklarına muhtazı hayvanını toplamasını ve Yunan filosu limni sularında bulunduğundan Geliboludaki fırkanın Kadıköyde bulunduracağı bir müfreze vasıtasile Karagali - Bulayır sahil hattını tarassut ettirmesini » emretti; gereğince Geliboluya yardım etmek üzere gönderilecek kuvveti alıp götürmek için Tekirdağında elverişli bir vapor bulundurulması hakkında ilgili yerlere talimat verdi.

Avrupa, yitirim hızla genel savaşa doğru gidiyordu. Temmuzun onüçüncü günü her iki manzuma birbirine karşı

daha kesim durumlar almaya başladı. Almanya, oniki saat içinde seferberliğini geri alması hakkında Rusyaya bir ultimatom verdi ki bunun karşılıksız kalacağını pek iyi bildiği için oniki saat sonra o da genel seferberliğe girecekti. Avusturya ise Rusyaya karşı ilan ettiği (harp tehdidi) durumunu cümliden sonra genel seferberliğe çevirdi. Belçika hükümeti seferberlik ilan etti. İngiltere zaten (Liban - birinci filonun harp mevzâi olan - Sıkapa deniz dayanağına gitti. İşte böylece her tarafta yaraqlar çekilmeye ve savaşın başlaması artık bir saat meselesi idi.

Ertesi gün Almanya ile Avusturya, Rusyaya ve Fransa da Almanyanın harp açtır. (Üçler ittifakı) nın üçüncü üyesi olan İtalyanın pek yakında savaşa gireceği ve (antant korilval) ile (ikiler ittifakı) na bağlı olan İngilterenin de yabancı kalmıyacağı tahmin ediliyordu. Türkiyenin manevra göre yunan hükümeti (üçler ittifakı) nın yanında yer alacaktı. Bunun için deniz bakanlığı, Akdenizde bulunan bütün savaş gemilerinin bir gün önce boğazdan içeri alınmalarını uygun gördü; fakat Sakız, Midilli ve Bozca ada sularında yunan savaş gemileri bulunduğu dair raporlar aldığından daha ertel bir keşif yaptırmak isteyerek bu ödevi İzmir liman reisine verdi. Fakat liman reisi (Hızırreis) gambetile denizde bulunduğu için keşif ödevini (Isareis) gambotu yaptı. Sakız boğazında hiç bir yunan harp gemisi bulunmadığı anlaşıldı. Ağustosun iktisadile Durakreis gambotu Akdeniz boğazına gelerek orada kaldı; bunun ardınca Isareis gambotu da Çanakkale önüne demirledi. Midilli sularında yunan harp gemisi bulunmadığını ve Bozcaada açıklarında Averof ile Sipeçyayı gördüğünü rapor etti.

Süel alanda bu işler olmakta iken Türkiye hükümeti siyasi yolda da geniş adımlarla ilerliyerek Almanya ile ittifak amacına varmıştı. Türk - Alman ittifakı özünce bir çalışmanın sonucu idi. Yalnızlık politikasını haykarak büyük devletlerden, yalıt iki manzumedan birine bağlanmak isteyen, Türkiye Bosna - Hersek ve Trablus illerinin Avusturya ve İtalya tarafından gasbedilmiş olmasından dolayı (üçler ittifakı) na yaklaşmaya eğim değildi.

Çarlık Rusyanın Türk yardımı hakkında ötedenberi bazı emeller beslediğini bilmekle beraber (üçler ittifakı) na bağlanmayı daha uygun bularak önce İngiltere hükümeti ile anlaş-

mağa çalıştı ve iki devlet arasında bir anlaşmaya engel olacak hiç bir pürüz bırakmamak erkânile elinden geleni yaptı. Başta Körfezinde ve aralıp yarımadasının güneyinde İngiltereye nüfuz bulguları verildi. Aden yakınındaki (yedi kımın [1]) um bir umiddetleberi ortaya çıkardığı meseleyi İngiltere letane hab-lettir. Bağdat demiryolunun Hırsaya doğru uzatılması ve Dişle de Firat omaklarında vapur işletme meselelerinde İngiliz dileklerini kabul etti. Kirezrede petrol kaynakları aranması, Aydın demiryolunun uzatılması ve veniden bazı kollar yapılması, Trabzon ve Samsun limanlarının yapılması imtiyaz-ların İngiliz sosyetelerine verildi. İç bakanlığa bir İngiliz genel ispektör ve venina bir İngiliz ispektör gönderdi. gümrük işle-ri için demirbaşların İngilizlere bırakıldı. Deniz kuvveti otelenberi İngiliz suel heyetlerinin ellerinde idi. Modern donanımaya temel olacak üç büyük muharrebe gemisi ile iki skavt, altı muhrir ve iki denizaltı batı İngilterede yapılmıştı.

Görülüyeki İngilterenin güvünü kazandırarak öçler ittilikle başlayacağı konuşmakta nahan yardıda görülmek için Türk kalınası rıyası, rünetini ve ekonomri bakımlarından her fedakârlığı göe almıştı. Bununla beraber doçm ilbaylıklarına istediği İngiliz ayarlar. Rusyanın muhalefetine uğramak düşüncesile İngiltere tarafında verilmeyen anlaşma yolunda sonuca varamıyacağını anladı ve Fransaya döndü.

(Gebeliklana) da ve Türkiyenin her tarafında jandarma kuvvetinde dibedilmesi fransızlara tutakılmıştı. Şimdi bayındırlık bakanlığına üç çok fransız mühendis alındığı gibi yapılması emriylemiş olan genel voltajın imtiyazları da fransız şirketlerine verildi. Fınan bakanlığına bir fransız genel ispek-tör gönderildi ve (istahat mahiye komisyonu) nın salıhıyati genişletildi. Bir fransız şirketine dört teğları ve bir diğerine üç iki deniz uçağı nasazlandıktan başka Yeşilköy uçak istasi-yonunun kurulması işi de fransızlara verildi. Yukarıda yazıldığı gibi Krnen fabrikasına iki denizaltı gemisi ve Haver tezgâhla-rına altı muhrir jismatlandı. İstanbuldaki silbesi deniz bakanı General Cemal ve Parisdeki silbesi Fransanın eski dış bakanı B. Kropino korumasında olmak üzere bir Türk - Fransız dostluk sosyeteşi kurularak Fransaya yapılan kompliman son derecesine götürüldü.

[1] Nevakol ve'la yorına kütilenmiştir.

Fransız denizmasının yüz manevralarında imhulmak arzusu ile tetomuzun başında Fransya giden deniz bakanı General Cornal, ittifak imkânını tetkik ve adalar meselesinde Fransanın müzaharetini tamın için hükûmetten talimat almıştı. Tulundan Parise dönmüşüde dış bakanı B. Viviani ile ancak iki kez görüşebildi. Konuşmaların sonuçlanması (siyasi işler genel direktörlüğü) ne buraktı. İngiltere ve Rusya hükûmetlerine bildirerek onaylarını almalıkça Fransanın hiç bir taahhûda giremeyeceği anlaşıldı. Adalar meselesinin otomoni temelinde dayanak bir yönetime şekline hallinden ibaret olan Türk önermesine baştan savma karşılık verilmesi, Fransadan hiç bir şey beklenilemeyeceğini kesin olarak gösterdi. Hükûmetin düşüncesine göre (uçur ittifakı) na dönmekten başka çıkar yol kalmadı.

Almanya Türkiyenin birleşme önergesini ilk günlerde güler yüzle karşılamıştı ki bu da siyasi bir tabiyeden başka bir şey değildi. Kırkiki subaydan yapılmış süel bir komisyonun başında olarak 14 - birincikanun - 1913 te İstanbula gelmiş olan General Leyman Fon Sanders'in Türk ordusunda emir ve komuta alması isteniliyordu. Çarlık Rusyasının şiddetli protestosile karşılanan bu istegin yapılması o kadar kolay değildi. Fakat sadırazam ve dış bakanı Prince Sait Halim ile Almanyanın İstanbul elçisi Baron Vangenhayim tarafından yürütülen konuşma, Avusturyanın Sırbıyeye harp açması üzerine canlandı. Rusyanın seferberlik ilan ettiği 31 - temmuz günü, andlaşmanın ana hatları çizildi. Almanyanın Rusyaya harp açtığı 1 - ağustos günü Baron Vangenhayim, Türkiyenin etkili ve işlek bir şekilde harbe girmesinin gösterir bir maddde aktienmesi şartile, hükûmeti tarafından kendisine andlaşmayı imzalamak salâhiyeti verildiğini bildirdi. Bu şart taraflarından onaylanmadı. Ertesi gün andlaşma, yukarıda adları geçen iki devlet adanın tarafından imzalandı.

Bu andlaşma altı maddelik olup Avusturya - Sırbıye savaşı karşısında iki devletin taahhûsile bitaraf kalacağını; Rusya süel önemlerle işe karışarak Almanyanı ittifak ödevini yapmaya zorlarsa bu ittifak ödevinin Türkiye tarafından da yapılacağını, Türkiye harbe girerse Almanyanın İstanbuldaki süel komisyonu Türkiyenin buyruğuna koyacağını ve Türkiyenin de bu süel komisyona ordunun harp hareketlerine etki yapacak bir

durum vermesini, Türk ülkesi Rusya tarafından tehdit edilirse Almanyanın ona yardımla koynacağını, anlaşmasını imza göndereceğinden 31 - birincikânun - 1918'e kadar süresini ve bu göndereceğün altı ay önce iki devletten biri tarafından bozulmazsa beş yıl daha hüküm olacağını tasbit ediyordu [Ek - 3].

Biraz sonra Avusturya hükümetinin de onayladığı anlaşma, Türkiyeyi hemar seferber olmağa zorladı; kabine, şu bakanlığının önergesiyle 2 - ağustos - 1914 günü seferberlik ilan etti; 3 - ağustos, seferberliğin birinci günü sayılacak ve yedinci kolordu ile birinci ve ikinci mustakıl fırkalar dışarı tutulacaktı. Şu bakanlığı yene üstünde kalmak üzere General Enver, Başkomutan rükallığına atıldı; harp hareketlerini ve yabancı devlet ordularıyla siyasal işlere şû baherleşmeleri yönetmek üzere genel karargâh kuruldu ve bundan böyle yalnız ikmal, teçhiz ve finans işleriyle uğraşmaları şû ve deniz bakanlıklarına bildirildi.

3

Seferberliğin ilk günleri

Ordu - Boğazlar - İsmir körfezi - Boğazlara memar edilen torpido bot fırkaları - Seferberliğin birinci günü, boğazların dışarlarında yabancı savaş gemileri - Seferberliğin ikinci günd, boğazların mayınlarla kapılması - Seferberliğin üçüncü, dördüncü ve beşinci günleri - Seferberliğin altıncı günd - Seferberliğin yedinci ve sekizinci günleri, Goben ve Breslar kravaröleri boğaz önünde.

Büyük harpten önceki kuruluşı göre ordu üç müfettişliğe ayrılmıştı; usutun seferberliğin ilânide bu müfettişlikler lağvolarak birinci, ikinci ve üçüncü ordu komutanlıkları teşkil edildi. İstanbul bölgesinde bulunan birinci ve ikinci ordularla Kafkasya öneyinde bulunan üçüncü ordunun kuruluşları aşağıda gösterilmiştir :

Birinci ordu - Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve altıncı kolordular.

İkinci ordu - Beşinci, sekizinci, onuncu, onbirinci (Otuz üçüncü fırka hariç) ve onkinci kolordularla yirmi dokuzuncu fırka.

Üçüncü ordu - Dokuzuncu ve onüçüncü kolordularla ikinci nizamîye süvari fırkası.

Bu kuruluş, Süveyş kanalına bakım ve Basra körfezinde menfaatlere malik olan İngiltere devletinin iştirak edeceği büyük bir harbin stratejik icaplarına uygun değildi. Suriye ve Irak öneylerini müdafiasız bırakıyordu. Üçüncü ordu da verilecek vazifeye nisbette zavıftı. Onun için genel karargâh çok geçmeden bazı yeni kurulumlar ve değişimler yapmağa lüzum gördü ki ana hatları şunlardır :

A) Üçüncü orduyu onuncu ve onbirinci kolordularla takviye etmek,

B) Sekizinci ve onikinci kolordularla Suriyede bir dördüncü ordu teşkil etmek,

C) Alıncı kolorduyu ikinci orduya nakletmek,

D) Bir (İzmir ve havalisi komutanlığı) teşkil ederek Ege denizi kıyılarını muhafazaya almak,

E) Otuz sekizinci fırka ile aşiretlerden mürekkep olmak üzere bir (Irak ve havalisi komutanlığı) teşkil ederek Irak öneyini korumak.

Bu yeni kuruluşun icap ettirdiği taşınmaya hemen başlandı. Sekizinci ve onikinci kolorduların Suriyeye, onuncu ve onbirinci kolorduların Kafkasyaya tahrikleri emredildi. Rusların yaptırmakta olduğu büyük muharebe gemileriyle yeni müdriplerden hiç biri henüz bitmemiş olmakla beraber modern Türk muharebe gemilerine ve yeni müdriplere İngiltere ve Fransız hükümetleri tarafından ambargo konulmuş olduğundan Karadeniz kontrolü Rus filosunun egemenliğinde idi, onun için Kafkas öneyine yapılacak taşınmada - Ankaradan Odesa pek te işe yarar bir halde bulunmayan - kara yolunu kullanmakla beraber seferberlik günlerinde mümkün olduğu kadar deniz yolundan da faydalanmak lâzımgeliyordu. Ağustos ortalarına doğru Yavuz ve Midilli kruvazörlerinin Türk donanmasına iltihakları üzerine Karadenizde muvazene hâsıl olduğundan genel karargâhın (Harekâtı harbiye şubesiince) ofesül bir harp plâni üzerinde yürütülmesi tasmin olıldı :

[1 - Eğer Bulgarlarla Romanyalılar, merkezi devletler lehinde hareket ederlerse o zaman birinci ve ikinci ordular Bulgaristan ve Romanyadan Besarabyaya geçecek, eğer bu ihtimal tahakkuk etmezse yalnız birinci ordu denizden Odesaya nakledilecek ve ikinci ordu alivale göre kullanılacak;

2 - Üçüncü ordu ile Kafkas çepbesinde ahvale göre tedafûr veya tecavüzî hareket olunacak;

3 - Dördüncü ordu, kanal üzerinden Mısıra taarruz edecek;

4 - Irak ve havâlisi umum Komutanlığı da onızsakizinci fırka ve aksını ve aşiretlerle beraber İrana dâlacek, İran ve Elfan kuvvetlerini de beraber sürûkleyerek Hindistana saldırıcağı.

5 - Birinci ordu Rus limanlarına ihraç edildiği takdirde ikinci ordu bîdelayeten İstanbul civarında hazır bulundurulacak ve icabında birinci orduyu takip edecek.]

Bu proje Türk donanmasına pek önemli vazifeler yükletiyordu. Birleşik düşman filolarına karşı müstahkem mevki ile beraber Akdeniz boğazının müdafaasına ıstirak etmekle de muvazzaf olan donanma, birinci ve ikinci orduların kara yolu ile Besarabyaya sevklerinden sonra onların ikmal işlerini temin edecek gibi Rusyanın her türlü taarruz hareketlerine karşı Karadeniz boğazının müdafaasına ve çıkarma teşebbüslerinin men'ine çalışacaktır. Birinci ve icabında ikinci ordunun Odесаya emniyetle çıkarılması başlı başına ağır bir ödevdi. Donanma, bundan başka Kafkas öneyine İstanbuldan ve Karadeniz iskelelerinden yapılacak taşımayı korumağa mecburdu. Onuncu kolordu, harp hareketlerinin inkişafına göre Rusyanın Karadeniz kıyılarına çıkarılmak üzere Samsun, Giresun, Ordu ve Ünye iskelelerine indirilmeye başlanmış olduğundan donanmaya Karadenizin doğu havzasında da çetin vazifeler terettüp ediyordu.

İktegrin ayının ortalarında dört ordunun konusu şöyle idi :

Birinci ordu - Birinci kolordu İstanbulda, ikinci kolordu Edirne'de, üçüncü kolordu Tekirdağında, dördüncü kolordu Bandırma ve Balıkesir bölgesinde, müstakid süvari livası Edirne civarında.

İkinci ordu - Beşinci kolordu Üsküdar'da, altıncı kolordu Bakırköy ve Çakırcı civarında.

Üçüncü ordu - Dokuzuncu kolordu Erzurumda, onuncu kolordu Karadeniz iskelelerinde, onbirinci kolordu Cezirei İbnî Ömer ile Hunus arasında yürüyüşte, ikinci nizamiye süvari fırkası Erzurumda, ihtiyat süvari fırkası Pasin ve Eleşkirt ovalarında.

Dördüncü ordu - Sekizinci kolordu Şam ve Kudüs havâlisinde onikinci kolordu Halep civarında.

Birinci kolorduya bağlı olan Karadeniz boğazı müstahkem mevkiinin dokuz ağır bataryasından beşi Rumeli ve dördü

Anadolu tarafında bulunuyordu; dışardan içeriye doğru aşağıdaki durumda idi:

Birinci hat : Rumeli feneri (3 adet 35 çapında 24 lük) - Anadolu feneri (6 adet 35 çapında 24 lük).

İkinci hat : Büyükliman (4 adet 22 çapında 24 lük), Büyüklimanla Sıratış arası (3 adet 22 çapında 28 lik ve 2 adet 22 çapında 24 lük), Sıratış (4 adet 22 çapında 21 lik) - (Anadolu sahilinde karşılığı yoktur).

Üçüncü hat : Rumelikavağı (2 adet 35 çapında 35 lik) - Anadolukavağı (4 adet 35 çapında 24 lük).

Dördüncü hat : Rumelikavağı ile Yenimahalle arasında Telitabya - Anadolukavağı ile Ummıyeri arasında Macar tabyası (5 adet 22 çapında 21 lik).

Gözetleme ve haberleşme yerleri : Rumeli tarafında Kilyos, Rumeli feneri, Çaliburnu; Anadolu tarafında Riva, Anadolu feneri, Filburnu.

Müstahkem mevki komutanlığının emrinde iki alay ve bir tabur ile torpil müfrezesi ve küçük bir motorbot vardı. Müfrezenin elinde eski ve malzemesi eksik bir miktar rasadı torpilden başka mayın olmadığı gibi iki adet 37,5 m/m. lik silah taşıyan 19 numaralı motorbot, ancak iyi havalarda boğaz dışarsını gözetleyebiliirdi. Karşıdan karşıya taşıma yapacak motorbot ve mavnası gibi vasıta da pek azdı.

Akdeniz boğazı müstahkem mevkinin bataryaları üç bölgeye ayrılmıştı. Birinci bölge ağızda, ikinci bölge merkezde ve üçüncü bölge bu ikisinin arasında idi. Hatlar, dışardan içeriye doğru aşağıdaki durumda bulunuyordu:

Birinci hat: Erbuğrul (2 adet 35 çapında 24 lük) - Orhaniye (2 adet 35 çapında 24 lük).

İkinci hat: Seddülbahir (22 çapında 2 adet 24 lük, 2 adet 26 lik, 2 adet 28 lik) - Kınıkale (22 çapında 1 adet 15 lik, 1 adet 21 lik, 2 adet 24 lük, 2 adet 26 lik ve 24 çapında 2 adet 28 lik).

Üçüncü hat: Rumeli Mecidiyesi (35 çapında 4 adet 24 lük ile 22 çapında 2 adet 28 lik) - Anadolu Hamidiyesi (35 çapında 7 adet 24 lük ve iki adet 35.5 lük).

Dördüncü hat : Rumeli Hamidiyesi (35 çapında 2 adet 35.5 lük) - Anadolu Mecidiyesi (22 çapında 1 adet 21 lik, 3 adet 24 lük, 3 adet 26 lik ve 2 adet 28 lik ile 6 adet 21 lik havan).

Beşinci bat : Namazgâh (22 çapında 5 adet 21 lik, 3 adet 24 lük, 2 adet 26 lük) - Çimenlik (22 çapında 1 adet 21 lik, 1 adet 24 lük, 1 adet 35.5 lük ile 35 çapında 1 adet 35.5 lük).

Altıncı bat : Değirmen burnu (22 çapında 1 adet 21 lik 6 adet 24 lük) - Nağra (22 çapında 6 adet 24 lük ve 1 adet 26 lük).

Akdéniz boğazı genel komutanlığı emrinde dokuzuncu tümen, ikinci ağır topçu divası ve üç ağır topçu alayı ile torpöl müfrezesi vardı.

Karargâhı İzmirde bulunan dördüncü kolordu onuncu, onbirinci ve onikinci tünenderdan kurulmuş olup onuncu tünenin karargâhı İzmirde, onbirinci tünenin karargâhı Dedizlide, onikinci tünenin karargâhı Burdurda idi. Ayvahlıktan Alâiye'ye kadar uzanan yalı boyunun gözellenmesi ve İzmirin müdafaası ödevi dördüncü kolorduya aitti. Yalı boyu yalı bölgeye ayrılarak gözelleme ve müdafaası kurutuları yapılmıştır. Bu bölgelerden ikisi doğrudan doğruya İzmirin müdafaasına isallük ettiği için vaziyet ve kuvvetleri aşağıda gösterilmiştir.

İzmir bölgesi — Foçadan Yenikale'ye kadar. Merkezi İzmir. Kuvveti üç sayyar jandarma bölüğü ve dört demiryolu muhafız bölüğü ile bir bölükten ibaret Manisa yeni arat okulu.

İkinci bölge — Yenikaleden Hıristiyan köyüne kadar. Merkezi Yenikale. Kuvveti kale kıl'aları, obüs taburu, mayn müfrezesi, ııldak müfrezesi, dört bölüklü Urla jandarma taburu, Sarayköy jandarma bölüğü, iki motorbot.

Tahkimat — Kortezm güney kıyısında İzmirden Urlaya doğru şu bataryalar vardır.

(1) Numaralı istasyon bataryası - mayn istasyonunun doğusunda döner kuleli 5.7 s/m. lik seri ateşli bir top.

(2) Numaralı istasyon bataryası - mayn istasyonunun batısında 4 adet 9 s/m. lik mantelli top.

(3) Numaralı Yenikale bataryası - Yenikalede 7 adet 22 çapında 24 s/m. lik kısa top.

(4) Numaralı Büyük Müminzafer bataryası - Yenikalenin batısında Müminzafer kurvetinden çıkarılmış 4 adet 15 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(5) Numaralı seğırtme bataryası - 4 numaranın batısında ve biraz geride 4 adet 8 s/m. lik Broddol kâri top.

(6) Numaralı büyük obüs bataryası - Vapur iskelesinin güney doğusunda 6 adet 15 s/m. lik seri ateşli obüs.

(7) Numaralı küçük obüs bataryası - Vapur iskelesinin güney batısında 6 adet 12 s/m. lik adi ateşli obüs.

(8) Numaralı Zeytinlik bataryası - 7 numaranın batısında 4 adet 12 s/m. lik sehpalı top.

(9) Numaralı Küçük Mümineler bataryası - 8 numaranın batısında ve kıyıya daha yakın Mümineler kırvetinden çıkarılmış 4 adet 7.5 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(10) Numaralı Sazlık bataryası - 9 numaranın batısında 4 adet 4.7 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(11) Numaralı men'imur bataryası - Işıldagın güney doğusunda ve biraz geçide 4 adet 8 s/m. lik Broddel kâri top.

Mayın hatları - Kuzey taraftaki sağlığı tahdit eden duba fenerlerle güney kıyı arasında dışardan içeriye doğru şu hatlar dökülmüştür:

Birinci hat - Işıldak mevkinin önünden altısı karayele ve altısı poyraza doğru oniki adet elektrikli musademeli. Geçit ortada iki şamandıra ile belirtilmiştir.

İkinci hat - Birinci hattın ortasındaki geçidin arkasında yirmi adet otomatik. Geçit şamandırası altı ucundadır.

Üçüncü hat - Dokuz numaralı bataryanın önünden beşi karayele ve altısı poyraza doğru dökülmüş onbir adet elektrikli musademeli. Geçit ortasındadır.

Dördüncü hat - 8 ve 9 numaralı bataryaların arasından onüç poyraza ve yirmi dört karayele doğru dökülmüş onüç adet otomatik. Geçit ortasındadır.

Beşinci hat - Yılkatesden duba fenerine doğru dökülmüş sekiz adet elektrikli.

Altıncı hat - Beşincinin gerisinde ve ona muvazi dokuz adet elektrikli.

Işıldaklar - Bir karakol mevkinde ışıldak istasyonunda, ikincisi dört numaralı batarya önünde ve üçüncüsü Yenikalede olmak üzere üç adettir.

Tacim gemilerinin bekleniş yerleri - Çıkacak gemiler için altı numaralı bataryanın açığında ve girecek gemiler için birinci mayın hattının dışarısında şamandıralarla gösterilmiştir.

Erdek limanı merkez olmak üzere Marmara denizinin batı sulasında talim ve terbiye programını tatbika devam eden dö-

namına komutan vekili, aldığı emir üzerine boğazlara birer torpübot fırkası sevketti.

Karadeniz boğazına sevkedilen fırka:

Harmelabat torpübotu (kıdemli torpübot komutanı gemisi).

Sivrihisar torpübotu.

Sultanhisar torpübotu (tamiri bittikten sonra ittihak etmek üzere).

Ödevi — Büyükdere merkez olmak üzere boğaz dışarısında yirmi mil msaf kıyıları bölgeyi gündüzü geceli nöbetle gözetleyecektir.

Akdeniz boğazına sevkedilen fırka:

Dıraç torpübotu (kıdemli torpübot komutanı gemisi).

Musul torpübotu.

Kütahya torpübotu.

Akhisar torpübotu.

Ödevi — Çanakkale merkez olmak üzere hergün nöbetle boğaz dışarısını İmroz ve Bozcaada arkalarına kadar gözetleyecektir.

Saferberliğin birinci günü (3 - ağustos) :

Rumeli cihetinde Karaburunun batı ve Anadolu cihetinde Yomburnunun doğu kıyılarını gözetlemek üzere her birini bir piyade alayı, bir dağ bataryası, birer atlı ve makinalitüfek bölüğü kuvvetinde iki müfrezeye yapılarak Zekariya köyü ve Mithat efendi çiftliği bölgelerine göndermek emri almış olan birinci kolordu komutanlığı, birinci ve üçüncü tümenlerden bu müfrezeleri teşkil e başladi. Fakat Karaburun'dan Çaliburnuna kadar altı ve Yom burnundan Fil burnuna kadar yirmibeş millik yolu boyunca, boğ kalacağından müstahkem mevki komutanlığı buraları gözetlemek için iki pâyade taburu istedi. Boğaz müdafaasına bir kat daha kuvvet vermek erkisiyle Deniz bakanlığı, Barbaros ve Turgut zihhillerinden çıkarılmış kovanları diğer torpü ile müstahkem mevki komutanlığına gönderdi.

Trebzondan İstanbula gelen Halap vapuru, boğaz açığında ruu harp gemileri gördüğünü ve bunlardan Kagul kruvazörünün kendisine bir mil kadar yaklaştığını rapor ettiğinden nöbette bulunan Sivrihisar torpübotunun gözetleme alanını genişletmek emri verildi; bu torpübot almış millik sahayı dolaylı isde rapor edilen harp gemilerinden hiç birini görmedi. Şüpheli gemilerin boğaza doğru geldikleri görülürse erati top ba-

şına almaları ve daha fazla sokuldukları halde ateş açmaları hakkında müstahkem mevki komutanlığı tarafından istikâmlara talimat verildi.

Oğladiu sonra Averof ile Spigyanın Limni adası yönetin-den boğaza doğru geldikleri görölerek Çanakkale önünde bulunan Kütahya ve Akhisar torpido botlarına, Dırakreis gambotile Dıraç ve Musuldan mürekkep gazetleme takımına itilerek etmek üzere hemen harekâtleri emredildi; biraz sonra yunan harp gemilerinin Bozcaada'ya gittikleri bildirildiğinden bu emir geri alındı. Gece Gelibolu yarımadasının baki kıyıları deniz tarafından bir işidakla sabaha kadar tarassut edildiği için Karacalıdan Beşiköye değin uzanan yalı boynı gazetleme batını Edremitde kadar uzatması müstahkem mevki komutanlığı tarafından dokuzuncu fırkaya emredildi.

Talim ve terbiye programının ikinci kısmına geçmek üzere Ege denizine çıkmak için müzade istemiş olan douanma komutan vekiline, boğazdan dışarı çıkınıyarak Nağra ile Erdek arasında talimlere devam etmesi, deniz bakanlığı tarafından bildirildi; Trabzonda bulunan Zubaf, İzmirde bulunan Hızırreis ve Polengulerya, Ege denizinde bulunan Berkeşan komutanlarına İstanbula gelmeleri ve Beyrutta bulunan Burakreis komutanına da meimur olduğu Kızıl denize gitmesi emredildi.

Seferberliğin ikinci günü (4 - Ağustos) :

Mayınların dökülmesi, deniz fenerlerinin söndürülmesi ve işaret şamandıralarının kaldırılması başkomutanlık vekilliğinden Kara ve Akdeniz müstahkem mevki komutanlıklarına emrolundu. Karadeniz boğazı mayın müfrezesi önyüzbaşı Ahmet Haydarın ve Akdeniz boğazı mayın müfrezesi de önyüzbaşı Nazım Akpınarın başkanlığında teşekkül etmekte; önekinin emrinde Giresun ve sonrakinin emrinde Salânik vapurları vardı. Kara deniz boğazına bir o kadar, öbürü yirmiy; adet olmak ve aralarında 550 mestrilik mesafe bulunmak üzere iki hat döküldü; bu mayınların hepsi otomatik olup aralıkları elbçer metre ve derinlikleri pek azdı. Beraklıan geçidi kapamak için gereği kadar mayın alınıp öbürleri Giresun vapurile Akdeniz boğazına gönderildi. Akdeniz boğazının mürettep projede gösterilen yerine 4.5 metre derinlik ve 83 metre

aralıkla 22 mayın atılarak bir hat yapıldı ve Romalı tarafında dört mayın ile kapatılacak bir geçit bırakıldı. Her iki boğazda bulunan işaret samandıraları kaldırıldı ve bu geceden itibaren deniz fenerlerinin yakılmaması liman reisliklerine emredildi.

Buğazların kapatılmaları ortaya önemli bir kılavuz işi çıkarmıştı. Emri altında torpilobot fırkasından başka 18 ve 19 sayılı motorbotlarla iki romörkör ve bir küçük motorbot bulunan Karadeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığı, bu işi тезelden düzelterek Büyük limanı tecim gemilerinin kılavuz alması yarı seçti. Akdeniz boğazının durumu bu bakımdan daha ince idi. Müstahkem mevki komutanlığı bir kılavuz komisyonile dört romörköre gerek göstermekle beraber kılavuz işlerini yönetmeğe gündelik mayın müfrezesi komutanını memur etti. Tecim gemilerinin gün batımı ile doğumu arasında boğazdan geçmeleri yasak edildi. Yapılan talimathameye göre çıkacaklar Nagra - Buğali hattının iç tarafında ve girecekler Kınıkale - Seldülbahir hattının dış tarafında bekleyecekler ve geçmeğe kalkıştırlarsa ateşle menedileceklerdi. gündüzün kılavuz arkasında mayın geçidini geçerken muayyen hareket edenler önce iki kuru sıkı topla, sonra bir ihtar mermisiyle ve dinlemedikleri takdirde doğrudan doğruya top ateşle levkif ve menolunacaklardı.

Sile açıklarında iki ve daha açığa üç yabancı harp gemisinin dolaylığı, gözelleme robotundan dönen Sivrihisar torpilobotu tarafından Karadeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına rapor edildiği gibi bu gemilerden birinin boğaza gelmekte olan bir yunan şalebini durdurup içersinde araştırma yaptığı sonradan haberi alındı. Türkiyanın seferberlik yaptığı gündemberi rus harp gemileri boğaz ucundan eksik olmamışlardı. Türk bayraklı tecim gemilerine yaklaşmaları, boğaza gelen yabancı vapurları araştırmaları ve istilakamlara top başına emirleri verdirecek derecede kara sularımıza sokulmaları, iki devlet arasında bir itilâf çıkaracak hareketlerden çekinmemeleri hakkında kendi hükümetlerinden direktif aldıklarını göstermekte idi. Akdeniz boğazında da bugün yepyeni bir durum ortaya çıkmıştı. Fransanın bahısal Akdenizdeki taşıma işlerini bozmak erkesile Sicilyadan hareket etmiş olan Goben ve Breslav kruvazörleri komutanı amiral Süsüne, hemen İstanbula gitmesi Almanya hükümeti tarafından emredilişi ve bu gemilerin Ak-

deniz boğazından geçmelerine müsaade olunması Türkiyeden istenilmiş olduğu için Preuss Sanat Halimi kabinesi önemli bir karar vermek mecburiyetinde bulunuyordu. İngiltere, Almanya'ya 24 saatlik bir ultimatom vermiş olduğundan ağustosun beşinci günü başlarken Büyük Britanya harbe girmiş olacaktı. Onun için alman kruvazörlerini içeriye alarak arkalarından gelecek olan İngiliz harp gemilerine kapıyı kapamak, ortaya bir [bitarafliğe muhalif hareket] meselesi çıkaracaktı. Bununla beraber başkomutanlık vekilliği, boğaz önüne gelecek alman ve Avusturya harp gemilerinin içeriye alınmaları hakkında Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına emir vermekte tereddüt etmedi. Müstahkem mevki komutanlığı tarafından da ağız istikâmlarını donatan beşinci alay komutanlığına mahrem talimat verildi.

Gündüzün boğaz açığında hiç bir yabancı harp gemisi görülmediği, gözlemeye memur Dıray ve Musul torpitobotları tarafından Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına rapor edildi. Fakat gece, Gelibolu yarımadasının Ece limanına giren bir muhrip, sabaha kadar İmroz adası ile Helyosla konuşması yaptı; bu bir yunan muhribi idi.

Seferberliğin üçüncü günü (5 - Ağustos) :

Karadeniz boğazına memur torpitobot fırkasından Hamidabat, tersaneye alındı; onarımları biten Sultanhisar ve Demirhisar boğaza gönderildi. Kılavuz almadan içeriye girmek isteyen İngiliz bandıralı Karabir Fort vapuru, mayına çarparak sakatlandı ve Büyükdereye başkara etti. Akdeniz boğazına memur torpitobot fırkası, Dorakreis gamboule takviye edildi. 4 metre derinlik ve 75 metre aralıkla 26 mayın dökülerek ikinci bir hat yapıldı. Bitaraf tecim gemilerinin kılavuzla dışarı çıkarılmasına devam edildi.

Seferberliğin dördüncü günü (6 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında, deniz başbaşı Mehmet Emin başkanlığında olmak üzere teşekkül eden kılavuz heyeti, bugünden itibaren ödevine başladı. Garipçepöyraz hattı, girecek tecim gemileri için bekleme bölgesi yapıldı. Rus filosunun boğaz önüne gizlice mayın döküleceği hakkında yayımlar vardı. Trabzondan gelerek içeriye giren Zuaf gambotu, boğaz açığında Kagul ve

Merkür kruvazörlerini gördüğünü bildirdi. Bunun üzerine başkomutanlık vekilliğinden aldığı salâhiyetle müstahkem mevki komutanlığı, boğaz önünde mayın döğüldüğü şüphesini verecek bir bareket görürse başka bir emir beklemeksizin hemen taarruz etmesi hakkında torpitobot fırkası komutanlığına talimat verdi.

Akdeniz boğazında Ertuğrul ve Orhaniye hataryaları merkez olmak üzere onbeşer kilometrelik birer daire (memnu mntaka) yapıldı. Bu mntakanın dışarısında görülecek harp ve tecim gemilerine karşı düşmanca davranılmaması, fakat yalı boylarımıza çıkarma yapan, kara sularımıza haberleşen ve memnu mntakalara giren gemilere hemen en etkili yaraçlarla hücum edilmesi torpitobot fırkası komutanlığına emrolundu. Bu komutanlığa aynı zamanda verilen talimata göre gündüzleri iki torpitobot saklı olarak Çanakkalede bekleyecek, öbür ikisi harekete ve mübacebeye hazır bulunmak üzere Seddülbahir - Kumkale hattını gözetliyecekti; geceleri ağzadaki hatlar yağı girişmelerini müstahkem mevki komutanlığına tam vakitte rapor etabilmek için - nöbette Beşike sularına inecekti. Kırksekiz saat sonra Çanakkaledekiler gönderilerek ağzadakiler geri alınacaktı. Sahahleyin mayın hatlarını birinde iki mayın patlamış ve öbüründe geçide doğru kayıtlar görülmüş olduğundan dışarı çıkacak tecim gemileri kuzaya meydan verilmemek için Nağra - Buğali hattının oğ tarafında bekletildi. Akşama kadar gemilerin temizlenmesine çalışıldı ve geç vakit bu gemiler kulavozlanarak dışarı çıkarıldı.

Seferberliği beşinci günü (7 - Ağustos) :

Avusturya - Macareli hükümetinin Rusyaya savaş açtığını, Romanya, Yunanlı ve İtalya hükümetlerinin genel seferberliğe başladıkları bugün Karadeniz Rus filosunun faaliyetini arttırdığı, alınan haberlerden anlaşıldı. Kilyos - Riva alanını hiç terketmediği görülen kruvazörlere muhripler katıldığı ve yedi harp gemisinin Hopa açıklarında dolanmakta olduğu başkomutanlık vekilliğine bildirildi. Torpitobot fırkası Muavenetinişliye ve Yedigörmüşlet muhriplerle takviye edildi ve bu fırkanın komutanlığı, kademinden dolayı Muavenetinişliye komutanı önyüzbaşı Ahmet Halile verildi. Çalı ve Fâ burunları arasına dört metre derinlikle onyedi mayın atılarak üçüncü hat yapıldı.

Dört yerde kurulan set bataryaları Çatalca'dan gelen eratla donatıldı. Önceden yakılmamışa başlanmış olan duba feneri, batırılmasına maydan verilmemek için Yedigörmüşlet muhribi tarafından çekilip içeriye alındı.

Akdeniz boğazı ağzında yabancı harp gemileri görülmedi. Durakreis gambotile takviye edilmiş olan torpitobot fırkasının komutanlığı, kudeminden dolayı Durakreis komutanı önyüzbaşı Fehmiye verildi. Yabancı harp gemilerinin sınıflarını gösterir işaretler ve kendi harp gemilerimizle istihkâmlarımız arasında kullanılacak parola yapılarak ilgili yerlere bildirildi. Mayın geçitlerinin şüpheli duruma devam etmekte olduğundan dışarıya çıkmak üzere Nağra - Buğalı hatı önüne biriken tecim gemilerinin hiçbirisi çıkarılamadı.

Saferbertiğin altınzı günü (8 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında önemli birşey olmadı.

Akdeniz boğazına gelince buradaki keşif ve gözetleme fırkası Gayretiyataniye ve Nümmeihumayyet muhripçile kuvvetlendirildiği gibi Ege denizinden gelen iki gemiden Berkefşan tersaneye alınarak Peleugiderya gambotu boğazda bırakıldı; iki muhrip, dört torpitobot ve iki gambot kuvvetine çıkan fırka, kudeminden dolayı Gayretiyataniye komutanı önyüzbaşı Cemile verildi. Nağra - Buğalı hatı önünde dördü zahire yüklü İngiliz, ikisi buğday yüklü Yunan, biri buğday yüklü Norveç, biri kömür yüklü Hollanda, biri eşya yüklü Rus şilebi, üçü Fransız ve dördü İtalyan yolcu vapuru, biri Amerika yatı olmak üzere onyedî gemi birikti. İstanbuldaki alman süel heyeti harp öneylerine erat ve gönüllü götürten bütün gemilerin boğazlarıdan çıkarılmamaları isteğinde bulunduğu halde türk genel karargâhı, yalnız orduya yarıyacak eşya ve gereç yüklü gemilerin alınolunup obürlerinin satırverilmeleri düşüncesinde idi. Onun için Marmaraya girecek bütün tecim gemilerinin içeriye alınmaları, fakat çıkmak isteyen tecim gemilerinden orduya yarıyacak eşya ve gereç yüklü olanların dışarıya çıkarılmamaları hakkında heriki boğaz müstahkem mevki komutanlıklarına talimat verildi.

Amiral Suşon 4 - ağustos sabahı Filipovil ve İtona limanlarını topa tuttuktan sonra Misira limanından kömür ve gereç alarak İstanbula gitmek üzere tekrar denize çıktığı ve İngiliz-

lerin önünden kurtulup 7 - ağustos akşamı Ege denizine girmişti. Bütün gece, İstanbul limanında bulunan Lorley adlı alman istasyonlarına telsiz vererek Akdeniz boğazından girmesine müsaade edilmesini ve her kömür gemisinin bazır bulundurulmasını istedi. İngiliz harp gemilerinin alman kruvazörleri arasında Akdeniz boğazı önüne gelerek bazı dileklerde bulunmaları, hatıra zorla girmeye kalkışmaları ve rus harp gemilerinin de aynı zamanda Karadeniz boğazına karşı tecavüzü bir hareketle bulunarak müttefiklerine yardım etmeleri muhtemeldi. Başkomutanlık vekillliği bu ihtimalleri göz önüne getirerek Akdeniz boğazına sığınmak istiycek Alman ve Avusturya harp gemilerini hemen içeriye almamaları ve öbür devletlere mensup harp gemilerine karşı arsanusul hukuk prensiplerine göre müamele ve zorla girmek istiyceklerini top ateşle menedilmeleri hakkında Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına talimat verdiği gibi gözetleme ödevinden fazla kalacak muhriplerle torpitobotları, firsaya kalkışacak yabancı harp gemilerine atak yapmak üzere, elverişli noktalarda demirli bulundurulmalarını heriki boğaza emretti. Deniz bakanlığı da bir kömür gemisi hazırlamaya başladı.

Saferberliğin yedinci günü (9 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında Garipçe ile Poyraz arasına bir ağ engeli yapılmasına dair müstahkem mevki komutanlığının önergesi incelenerek eldeki araçlarla yapılamıyacağı anlaşıldı. Çikarmağa engel olmak üzere Kilyosta kurulan onbeşlik batarya müstahkem mevki komutanlığı emrine verildi.

Akdeniz boğazında sileblerle Fransız gemileri alıkonularak obürleri dışarıya çıkardık ve Türkiye hükümeti hesabına cebri yükü olan - Rodosto adlı alman silebi başta olmak üzere boğaz dışarısında bekleyen bütün tecim gemileri içeriye alındı. Bandırasız bir muhribe Bozca adaya demirlediği görüldü. Gözetleme nöbetinde bulunan Kütahya ve Akhisar torpitobotlarında birincisi, Bozcaadaya sevk edildi; muhrip, yunan bayrağı göstermekle beraber hemen demir alıp uzaklaştı.

Saferberliğin sekizinci günü (10 Ağustos) :

Tuğgeneral Emin, İstanbul'a çağrılarak dokuzuncu Tümen komutanı Albay Cevat - Tümen komutanlığı kendisinde kalma

üzere - Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına geçirildi. Musul torpilöbota gözelleme İrhasından çıkartılıp başmü alay komutanlığı emrine verildi ve Sektörlüahine gönderildi. Hangi devlete mensup olursa olsun Marmaraya girmek isteyen tekne gemilerinin içeriye alınmadarı ve çıkmak isteyen- cüklerden suan İstanbul liman baskanlığının bir gün önceki vesikasını gösterabildensinin dışarı çıkartılmaları bakında başkomutanlık sekilliğinden müstahkem mevki komutanlığına tekrar talimat verildi. Amiral Soğon, Denize adasında her alman şilebinden kömür alarak hareket etmiş olduğu için başkomutanlık vakkilî 10.13 de müstahkem mevki komutanlığına şu emri verdi [Uç bir şüpheye meydan bırakmamak için size suan tekrar teblig ederim. Alman ve Avusturya harp gemile- rinin boğazdan içeriye girmelerine müsaade ediniz; fakat diğer bütün hükümetlere mensup harp gemilerinin girmeleri ka- rıyken memnundur].

Saat onyedi beşikte iki savaş gemisinin son hızla boğaza doğru geldikleri görülerek Musul torpilöbota üzerlerine gön- derildi; bunlar Göben ve Breslav kruvazörleri idi.

4

Türk donanması amiral Soğonun komutasında

Alman akdeniz müfrezesi : İki cismanin akdeniz kurusu ve komu- ları - Filipinli ve Fina limanlarısın torp torpilöboları - Soğon Minaları - Mafraş torpilöboların hareketlerinden suan kurtuldu - Göben ve Breslav saatin alınyor - Lüzburne donanmanın alınyası ve Soğonun komutanlığa geçirilmesi - Marmara denizinde talimat.

Göben ve Breslav kruvazörlerinin Türkiye hükümeti tara- fından nasıl satın alındıklarını ve amiral Soğonun ne gibi şartlar altında türk donanması komutanlığına geçirildiğini yazmazdan önce bu iki kruvazörün Akdenizde yaptıkları on günlük hare- keti gözden geçirmek faydasız değildir. Arnavutluk kralı Dö Vide arka olmak üzere Dıray limanına büyük devletlerin birer harp gemisi gönderebilmekleri 1914 temmuzunda amiral Soğon da Breslavı oraya sevk ederek kendisi kazan torpillerini değiştirmek için Göbenle Polaya gitmişti. Fakat Avrupa buhranının büyük harbe doğru yürümesi üzerine hemen hareket emri aldığından

- onüç günde otuzbin kazan borusunu ancak altıda birini değiştirebilmiş olmasına bakmayıp - onarım işlerini kapatarak ayın otuzbirinde denize açıldı. Ectesi gün Brendizi onlerinde Breslava birleşti ve yoluna devam ederek 2 - ağustosta Misina limanına demirledi Buraya gelişinin sebebi, alman akdeniz müfrezesi ile Avusturya ve İtalya donanmalarına Misinanın toplanma yeri olması hakkında önceden karar verilmiş bulunması idi. Birleşik donanma, Avusturya donanması komutanı koramiral Antvan Havın yönetimine girecekti. Avusturya hafif kruvazörleri ve muhripleri ile kuvvetlendirilecek olan alman akdeniz müfrezesinin ilk ödevi, ondokuzuncu fransız kolordusunun Afrikadan Fransa'ya taşınmasına engel olmaktır. Almanyanın Rusya'ya harp açtığını ve pek yakında Fransanın da savaşa girmesi beklendiğini amiral Soşon Misinaya gelirken aldığı bir telsizden öğrenmişti. İtalyanın taraf kalmaya karar verdiğini biliyordu.

Her iki zümrenin Akdeniz durumu şöyle idi. Avusturyanın 3 muharebe gemisi Polada, 3 zırhlısı Kataroda; İtalyanın 3 muharebe gemisi Tarantola, 4 zırhlısı Gaetada; Almanyanın bir muharebe kruvazörü Misinada, Fransanın 1 muharebe gemisi ile 6 zırhlısı Tulonda, 1 muharebe gemisi Bireste, 2 muharebe gemisi Balük denizinde; İngilterenin 4 muharebe kruvazörü Maltada. Burada şu önemli noktayı aydınlatmak gerektir ki İngiltere ile Fransa arasında yapılmış olan sözleşmeden sonra Fransanın Atlas kıyıların ve deniz aşırı sömürgelerinin korunmasını kendi üzerine alan büyük Britanya hükümeti Akdeniz menfaatlerinin korunmasını fransız donanmasına bırakıp Malta filosunu 4 muharebe kruvazörü, 4 zırhlı kruvazörü, 4 hafif kruvazör ve 12 muhrip kuvvetine indirerek obür gemilerini Şimal denizine çekmişti. Bu filonun Fransız donanması ile birleşmesinde hepki Fransız donanması komutanı koramiral Dolapevrenin emrine girecekti ve Maltanın Valetta limanı birleşik donanmanın ileri dayanağı olacaktı. İtalyanın hemen savaşa girmesi farz olduğuna göre genel durum, orta Avrupa zümresine daha uygundu; çünkü 6 muharebe gemisi ve 7 zırhlı ile 1 muharebe kruvazörü, Fransız muharebe gemileri ile Tulondaki filonun Valettaya gelmelerinden bir kaç gün önce Misinaya toplanabilecekti.

Brendizi önderinde Brestavla birleşen Soşonun kimseye görünmeksizin Otranto boğazından çıkarak Misina'ya gitmesi, incelemeye değer bir şeydir. Malta filosunun Adriyatik ağzında alınan gemilerini yakınlayıp bir daha alınları kaptırmaması beklenirdi. O gün İngiltere hükümeti ile Almanya arasında harp başlamamış olmakla beraber bu, temas yapılmalı idi; çünkü İngiltere hükümeti, eğer alınan gemileri Afrikadan yapılacak Fransız taşımasına taarruz ederlerse (Hamburp) edilmiş olup olmamasına bakmaksızın alınan gemilerine ateş açabileceği hakkında Akdeniz filosu komutanı Karamiral Milene talimat vermiş bulunuyor ve Soşon ise Fransız taşımasına taarruz erkeşile hareket ediyordu. Alman amiralinin Brendiz sularında görüldüğünü haber alan Milen, zirhlı kruvazör fırkası komutanı Tümamiral Trobrige iki muharebe kruvazörü, iki hafif kruvazör ve sekiz mihriple kuvvetlendirilerek Otranto boğazına yetişmesini emrettiği de bu hareketinde geç kalmış ve Trobrige Maltadan kalktığı vakit Soşon Otrantodan çıkmıştı.

Misina limanında hiç bir İtalyan harp gemisi bulunmadığını görerek şaşırarak alınan amiral Roma hükümetinin harbe girmeye henüz karar vermemiş olduğunu öğrenmekle daha derin bir hayrete düştü; fakat gösterilen zorluklara karşı komürünü tamamlamaya çalışırken Fransanın savaşı başladığını haber aldığı vakit Batısal Akdenizdeki ödevini kendi başına yapmaya karar verdi ve 3 - ağustos günü saat ikile Misinanın kuzey ağzından dışarı fırladı. Alman kruvazörlerinin Misina'ya geldikleri her yandan duyulmuştu.

Dolapeyrer saat dörtte Trilondan Cezayire hareket etti. Milen de Misina boğazında bir keşif yaptıktan sonra Trobrige katılmasını Çatana hafif kruvazörüne telisle bildirdi. Bu kruvazör saat sekizde Misina boğazından geçerek alınan kruvazörlerinin orada bulunmadıklarını Milene rapor etti. İngiliz amirali Soşonun Batısal Akdenize geçtiğini anladığından hafif kruvazörlerle mihripleri Otranto boğazında bırakıp iki muharebe kruvazörü ve dört zirhlı kruvazörle Sicilya adası güneyinden batısal Akdenize gitmesi hakkında Trobrige talimat verdi.

Alman gemilerinin Misinadan kömür almakta olduklarını öğrenen İngiltere deniz bakanlığı İngiliz tecimine ataklar yapmak üzere Soşonun Atlas okanına çıkması ihtimalini düşün-

rek bona engel olmak için Septe boğazının iki muharebe kruvazörü ile tutulmasını Miler emretti; amiral bu emri saat yirmi buçukta aldı; Trebriçi dört zırhlı kruvazörle Otranto boğazına döndürüp İndomusabil ve İndifelikabil kruvazörlerini - önceki geminin komutanı Albay Kened'inin yönetiminde olarak - Gibraltara sevketti. Kendisi alman amiralinin batısal Akdenizde Fransız taşınmasını önleyici nancında idi. Dölapoyrerle anlaşmak için telisle onu aradı ise de bulunamadı ve Fransız filosunun - Mataya yakın bulunmak erkesile - Bizartaya gelmekte olduğunu tahmin ettiğinden Dublin hafif kruvazörü ile oraya mektup gönderdi. Bu kruvazör Bizartada işini bitirdikten sonra Albay Kened'iye takılacaktır.

Soğan saat yirmibirde Sardanya adasının güneyinde Sipar-tovento burununun yirmi mil açığına geldi ve Göbenle Breslava ortesi gün yapacakları bombardman hakkındaki (hareket emri) nı verdi. İki gemi birbirinden ayrıldı. Ağustosun dördüncü günü saat ikibuçukta Berlinden gelen bir telsiz Almanyanın Türkiye ile ittifak ettiğini bildirerek İstanbul'a gitmesini Soğan emreliyordu. Türkiye ile ittifak yapabilirse alman Akdeniz müfrezesinin İstanbul'a gitmesi, Soğanın türk donanması komutanlığına geçmesi ve elinden geleni yapıp Türkiye'yi bir gün önce harba sürüklemesi, Amiral Tirpiçin projesi idi ve Soğan bu proje üzerinde Tirpiçle birleşmişti. Fakat hemen İstanbul rotasına dönmeyi; başlamış bulunduğu hareketi yaparak yağdıkları batıya doğru pittiği sancısını verdikten sonra Türkiye sularına dâmen tubanının daha uygun olacağını düşündü ve yoluna devam etti. Saat beşte Göben, Filibovil ve Breslav, Bona limanı önlerinde bulunuyordu. Her iki gemi rus bayrağı göstererek limanları yakından araştırdı. Fransız hükümeti ondokuzuncu kolordunun Afrikadan Fransaya taşınmasına ağustosun yedisinde başlamak kararını vermiş olduğundan bu limanlarda ne harp ne de taşıma gemisi vardı. Top ateşi onar dakika sürdü; Filibovilde bir cepanelik patladı ve her iki limanda demiryolu istasyonlarının bazı yerleri yıkıldı. Göben ve Breslav ateş keserek batıya doğru uzaklaştılar ve kıyıdan görünmiyecek mevkilere geldikleri vakit rota değiştirip - birleşme yarı gösterilmiş olan - Egalite adasının elli mil batısına yol verdiler.

Septe buzaama talmak üzere Gübenliya gitmekte olan Alhar Kennedy, Bizaria açıklarına varışta vakit Fransız amiralinin orada bulamayıp geri dönmüş olan Dublin hafif kruvazörü de kendisine kavdi. Alhar Kennedy kruvazörleri bölgeşmek için Egeleto adasının dört mil batısına doğru gelirken İngiliz kruvazörleri bulunarak onlara karşı geldiyordu. Saat onbeşte iki müfreze birbirini gördü.

Filiborli ve Bizia bombardmanları, Fransız taarruza atılmış demektir. Admiralinin birer yekende yazılmış olan direktifine göre İngiltere ile Almanya arasında savaşın açılması olup-olmadığını düşünüyerek Alhar Kennedy'nin hemen atese başlaması lâzımgelmeli fakat İngiltere hükûmeti Almanya'ya bir ültimatom verdiğini Milena telbir ederek 4 - ağustos günü saat yirmidörde kadar İngiliz gemileri kâhri edilmeye İngiltere ve Almanya arasında savaş başlayacağını ve bu telbirin önceki direktifi feshettiğini bildirmişti. Kennedy bunun için ates açamadı. İngilizler ile Dublini kaç amiraliklarına olarak Gübeni kovalamıştı başladı. Savaş durumunu iç yüzünü bilmediklerinden aratını içi bağını aldı. Beestarı bir müddetle tehlikesinden korumayı düşünerek komut beziylatmak talimatı ile onu Misnaya yolladı kendisi de son hızla seyir başladı.

Gübenin durumu lazi yirmidokuz. İyisibü sınıfındaki yirmidört mülki. Fakat kazan borularının altında birer de iltisalelmüş olan alhar kruvazörü yirmidokuz mil yapamıyordu. Bununla beraber İngiliz kruvazörleri yavaş yavaş geride kalmakta idi. Dörtlağık saat sonra Kennedy müharebe kruvazörleriyle temas mübahaza edemiyceğini gördü ve dalka yolu olan Dublin hafif kruvazörünü Gübenin arkasında bırakıp kendisi yol kesti. Sonuçun Misnaya gitmekte olduğunu anladığı için önce yarısından önce bu limanın kapısında bulunulacağını düşünüyordu. Saat onyedi buçukta hafif kruvazör de Gübeni kaybettiler ve aldığı emir üzerine müharebe kruvazörlerini bulmak için batıya döndü. Ağustosun beşinci günü saat dörtte Beestar ve saat yedide Gübeni Misnaya demirladi.

Alman müfrezesinin İtalyan limanına bu ikinci girişi baher alındığı vakit Cezayirde bulunan Amiral Delapeyrier, Sonuçun kömür aldıktan sonra yine tatil Akdenize çıkacağını düşünerek Filiborli - Acaksıyo hatını dört zırhlı ve dört hafif kru-

vazırla perileşdi, kendisi baş zehiri ile Dalcas adalarına gitti. Geri kalan savaş gemileri yedi ağustosta başlayacak taşımayı yakından korumak üzere binbirine iskelelerine dağıtıldı. Maltada bulunan amiral Miden de öyle düşündü; fakat bir sakin önemi almak üzere gözetleme alanını Sicilya sularına kadar genişletmesi hakkında Trobriği direktif verdi. Kömür almak için İndemüabelin Bizartaya gitmesini ve Dublini Valettaya gelmesini emayla; kendisi de İnfleksibül ile Valettadan Sicilyanın batısını bereket etti. İngiliz kruvazörleri, Milanzonu otuz mil açığında birleşerek Misina boğazının kuzey ağzını tutacaklardı. Bütün bu yanlış hesaplar İngiliz ve Fransız kruvazörlerini batısak Akdenize atarak Soğanın önünde yalnız Trobriği bırakmıştı.

Misina limanında her türlü harp gereği doldurulmuş beş Alman vapuruyla kömür yüklü bir İngiliz şilebi vardı. Müstahkem mevki komutanlığı tacaşızlık kurallarına nymak düşüncesinde olduğunu gösteriyordu. İtalya hükümeti savaşçı gemilerin İtalyan limanlarında yirmi dört saatte fazla kalamayacaklarını, harp gereği alamayacaklarını, püfedi taleiz haberleşmesi yapamayacaklarını ve kara sularında özel hareketlere giremeyeceklerini ilân etmişti. İngiliz, Fransız, hattâ Avusturya donanmaları kendi dayanaklarında, yalnız dayanaklarına yakın sularla bulunduıkları için bu yasaklıklar yalnız Alman müfrezesine dokunuyordu. Soğan kömürünü ve gereğini tamamlamak, aynı zamanda güney ağzından çıkmasını emrüyete almak üzere Avusturya donanmasını Sicilya taraflarına getirtmek için limanda yirmi dört saatte fazla kalmaya karar verdi. Savaşçıların tarafsız bir limanda ancak yirmi dört saat kalabilecekleri hakkındaki sözleşmeyi, Almanyanın imzalamadığını ve limanda kalabileceği kurumun demirlediği saatte değil, kömür için müstahkem mevki komutanlığı tarafından gönderilen mektubun kendisine geldiği saatte başlaması lazımla geleceğini ileri sürerek uzun bir konuşma kaptı açtı ve böylelikle vakit kazandı.

Kazandı; vakitten en geniş ölçüde faydalandığı görülüyor. Kömürünü tamamladığı, Alman vapurlarından işine varar ne buldiler almış, bu vapurların tayfaları arasında nekadar gönüllü, kır'a erati ve yedeklik subay varsa hepsini toplamıştır. Alman amirali yalnız Avusturya donanması komutanını kandıramadı. Onun ilk tel yazısını alan Antovan Havz, hemen tahmat iste-

mişti. Viyana hükümeti İngilterenin Avusturyaya savaş açmağa şimdilik hiç bir sebep görmediği yolunda İngiliz dışbakanından teminat almış olduğu için donanmasını seferberliği bitinceye değin İngilizler tarafından harba sebep sayılacak bir harekette bulunmak nıveinde değildi. Onun için deniz bakanlığı amirala, hareket etmemek, sözlerle tatilolabilecek kapalı bir direktif verdi. Amiral da kendisi besyüz sekiz mül gemiyerek Sicilya sularına varmaya kadar öyyüz mül ötede. Bizartada yatan Fransız donanmasını İngilizlerle birleşmesini, onun için yardıma gitmesini en kuvvetli iki tuncunu, yani Teketof ve Radecki saıfı altı gemiyi tehlikeye atmaktan başka sonuç veremeyeceğini Soğanı bildirdi. Soğan, kuzey ağzının Fransız ve güney ağzının İngiliz filoları tarafından tutulduğuna şüphe etmediğinden Avusturya donanmasının işe karışmasını pek istiyordu; halbuki İngiliz dışbakanı iki sözle donanmayı Polaya mahlamıştı.

Ağustosun altıncı günü saat on buçukta kadar her yana baş vurarak Anturan Havza denize akırmaya çalıştıktan sonra bunun mümkün olmadığını sulıyan alman amirali, ancak kendi kuvvetine güvenerek Misinadan çıkmağa karar verdi. General vapurunu müfrezeye kattı. Üç gemiye ayrılmı bir (hareket emri) dağıttı. Saat onbirde, siyasal sebeplerden dolayı şimdilik İstanbul'a gidemeyeceği hakkında alman deniz kurmay başkanlığında, bir telgraf aldı; fakat kararını değıştirmedi. Saat onyedide Göbenle Misinadan ayrıldı; yarım saat sonra Breslav ve ondan bir buçuk saat sonra da - Santorin adasını yarım mül güneyinde kruvazörleri beklemek üzere General vapuru hareket edeykti. Soğan bilmüyerek en uygun yolu seçmişti. Gözetleme almasını Utranto boğazından Sicilya sularına kadar genişletmesi emrini aldığı vakit Trobriç, dört zırhlı ve üç hafif kruvazörle Kefalonyada, muhripleri de Aymavroda bulunuyordu. Göbenin top üstünlüğünü gidermek için gece muharebesi yapmak fikrinde idi. Gere Sicilya sularına doğru ilerlemişse de alman kruvazörlerinin Misinadan çıkmamış olduklarını anlayıp güney ağzında Glosister hafif kruvazörünü bırakarak Kefalonyaya dönmüştü. Şimdi Soğanın yolu üzerinde yalnız bu hafif kruvazör vardı.

Saat onsekiz buçukta Göben, Sicilya kıyısında Taormina önüne gelmişti ki iskele kamerasında Glosisteri gördü ve hemen

Otranto boğazı rotasına döndü. Ekası boğazı gemisini aldatarak yanlış rapor verdimişti. Gloster bu fuzâda düştü. Göbemi güdüğümü ve onun doğrusu Otranto boğazına gitmekte olduğumu telisle Milen bildirdi. Bu anda Milen, İnfleksibil ve İndifensibil ile Maritimo adanmış apatinhan Milazzo'ya doğru yelkenledi; albay Kenesli, İndemistabil ile Bizartalan aynı noktaya gidiyorlu; orada amiralla birleşecekli. Tenbriç dört zırhlı kruvazör (Difens, Veriyör, Blakpürör, Lügen of Edinborg) ve iki hafif kruvazör (Veynüs, Çatam) ile Kefalonyada, multiple-rünü bir kısım Ayamavrodos ve bir kısım Otranto boğazında idi. Trobriç katılmak sureti Maltaya giderek kömürünü tamamlıyan Dublin hafif kruvazörü, iki mubırda Ayamavrodos gitmekte idi. İngiliz filosunun bu konusunu bilmiyen Soğan yanlışta Glosteri görüyor ve her dakika bütün muharebe kruvazörlerinin kuzusunu çıkıyarmalarını bekliyordu.

Milen, Glosterin ilk telisini alınca son hızla Mesina boğazından geçerek Soğanı yakalamayı düşündü; fakat üç saattece dolayı bunu yapmadı. İtalya hükümeti savaşlarını boğazdan geçmelerini yasak etmişdi. İndemistabilin kandasına yerleşmişce korkusu idi; sonra Milen, Alman amiralinin Otranto boğazına gittiğini anlamıyor ve Sicilyanın güneyinden dolayarak batısal Akdenize geçceği inancında ayak dırıyordu. Onun için ilk iş olarak Tunus boğazını sıkı bir gözetlemeye alınması hakkında Dolareyvere telisi vardı. Kaodisi güney rotasına döndü; bu rotası önce İndemistabil ile rastlayacak ve daha ilerde Alman kruvazörleriyle karşılaşaraklı. Hesabi yanlış; şansı, en kuvvetli İngiliz gemilerini geçide bırakarak Soğanı bir daha gülümsemişli.

Glosterin ilk telisini Trobriç te aldı. Bu genç komutan, Soğanın Adriyatik denizine gitmekte olduğuna inanmadığı gibi batısal Akdenize düşeceğini de tahmin etmedi. Onun düşüncesine göre Alman müfrezesi doğruya gidecekti; ularafta Nil limanlarını topa usmak ve Türkiye sularını görmek imkânları vardı. Soğanın donebileceği rotayı hesapladıktan sonra kendisi multiplelerini Otranto boğazının gözetlemesine bırakarak bütün kuvvetle güneye doğru hareket ettiği gibi Valettiadan gelmekte olan Dolfin müfrezesine de Soğanın yolunu kescek bir rota gösterdi. İki süzütusun altıncı günü saat onsekiz buçukla öpdokuz arasındaki durum böyle idi.

Alman amirali karanlık hasıncaya kadar Otranto boğazına doğru ilerledi. Breslav, Göbenin ve Glosister Breslavin dümen suyunda bulunuyordu. İngiliz hafif kruvazörü Göbeni göremiyorsa da onun, Breslavin pruvasında bulunduğunu biliyordu. Tam vaktinde Mataban buruna rotasına dönmek için Soşon işte bundan faydalandı; Breslava telsizle direktif vererek yolunu artırdı ve sonra birdenbire Mataban rotasına döndü Breslav ise eski rotasına gidiyor, Glosisteri de ardınca sürüklüyordu. Yarım saat geçti ve Glosister, Soşonun rota değiştirdiğini Milen'e bildirmekte yarım saat geçirmiş oldu. Breslav, Göbeni bulmak üzere rota değiştirdiği vakit işi anlayan Glosister, Soşonun Mataban burununa doğru gitmekte olduğunu hemen rapor ettise de vakit geçmişti. Amiral Milen saat yirmi dördte, Misina boğazından geçebileceği hakkında Admiraltıdan gecikmiş bir telsiz aldı; yine o sırada Bon ve Marsello burunları arasına üç zırhlı ve bir hafif kruvazörden yapılmış bir tümen sevkedildiğini Delapeylerin telsizinden öğrendi. Glosisterin son raporunu da almış artık Alman kruvazörlerini yerleşmeyeceğini anlayıp yol kesti. Vallettadan komürünü tamamlayıp yeni talimata göre hareket edecekti.

Agustosun yedinci günü saat birde Doblin, bir savaş gemisi görüp muhriplerini atılışa hazırladı; fakat o geminin Breslav olduğunu anlayınca Göbene atılış yapmak için daha doğusal bir rotaya döndü. Göbeni Breslavin pruvasında sanıyordu; halbuki Soşon biraz önce kendi hafif kruvazörünü Göbenin sancak başomuzluğu ileersine almıştı. Onun içindir ki Doblin sahabe katar gittiği halde Göbene rastgelmedi ve utaktan vaz geçerek Kefalonya rotasına dümen kıldı. Trobriç ise, Soşonun Mataban burununa doğru seyrine devam ettiği hakkında Glosisterin biribiri ardınca gelen telsizlerini alarak bu gidişle yağışının önünü kesemeyeceğini anlamış ve geri dönmüştü. Şimdi alman müfrezesinin arkasında Glosisterden başka hiçbir düşman gemisi yoktu. Öğleye doğru Mora sularına yaklaşmakta olduğunu gören Soşon, küçük bir tâbiye hareketi ile Glosisteri başından saymığa karar verdi. Breslav, İngiliz hafif kruvazörüne ateş açarak, bu sırada Göben son hızla ilerleyerek Kitera adacığı altına saklanacaktı; Glosister Breslavla toplaşarak bu adacığın yakınlarmış gelbiği; ande Gö-

ben birdenbire üzerine anılarak ağır toplarla onu batıracak, yalıtı kaçıracaktı. Öğleden sonra Göben yol verip ilerledi. Fakat Glosister onu gözden kaybedince ikinci bir tuzağa düşmemek için yağısından dala çabuk davrandı; iskele baş omuzluğunda karteriz ettiği Breslava ombeşbin yarıdan ateş açtı. Alınan hafif kruvazörünün sancak kuşağına bir hombara yapıştırmakta gecikmedi. Kendisi de Breslavadan baştarafına bir isabet aldı ve dört kerte iskeleye kırıp daha yakından sancak toplarını işletmeye başladı. Soğon Breslavı korumak için projesinden vaz geçti ve onaltı kerte devir yaparak uzak menzilden Glosistere ateş açtı. İngiliz hafif kruvazörü, Göbenle temasını yeniden emniyete alıncı menzili açarak ateş kesti.

Kaçma ve kovalama birkaç saat daha sürdü. Kömürü azalan Glosister için daha ileriye gitmekte tehlike vardı. Saat onaltıbuçukta alman müfrezesinin Malea burnu ile Servi adası arasında geçmekte oluşunun rapor etti ve teması keserek Trobriçle birleşmek emrini aldı. Kefalonya rotasına dönmek kirdi. Soğonun arkasında hiçbir düşman kalmadı. Ümmün tam sırasıydı; çünkü Malea burnu altında kömür yüklü Bogadır şubeli bekliyordu; bu şilep, Soğonun Misinada iken yaptığı teşebbüsler üzerine Piredeki alman konsolosu tarafından hazırlanarak oraya gönderilmişti. Glosisterin gözden kaybolması ile ingilizlerin teması kestiklerine inanmayan Soğon, Manya burnu altında kömür almağı uygun bulmadı ve Bogadırı. Denoza adasının Roza koyuna yolunuası direktifile Breslavı ileri sürdü. Gece, İstanbul limanındaki alman istasyoneri Lorley vapuruna bir telsiz çekerek boğazdan girmesine müsaade alınmasını ve bir kömür gemisi hazır bulundurulmasını istedi. Lorley bu telsizi alarak ilgililere bildirdiyse de makinesinin küçüklüğünden dolayı Göbene karşılık veremedi. Soğon, şimdi Santorin yolunda bulunması lazımgelen General vapuruna, İzmir'e giderek Lorley ile telsiz bağılılığı yapmasını emretti.

Göben ağustosun sekizinci sabahı Mora sularında bir Fransız vapuruna rastgeldi. Bu, Akdeniz boğazından çıkarak Fransa'ya gönüllü giden Firif vapuru idi. Soğon, görüldüğünü anladi ve burada bulunuşunun her tarafa bildirileceğini düşündü; doğrudan Denoza adasına gitmeyerek yolunu uzattığı gibi aynı çekilde hareket etmesi hakkında Breslava talimat

verdi. Yunan adaları arasında dolaştı. Şiranın kuzeyinden geçti. Ertesi gün Roza koyuna vardı. Orada bulduğu Bogadirden kömür almağa başladı. Birkaç saat sonra Breslav da geldi. Adanın tepesine gözgüler konuldu ve her iki gemi kömür almağa devam etti. Bu vakte kadar General vapuru İzmir'e giderek Lörley ile anlaşmıştı. Önceki fasıkda vazifeliği gibi Gübenle Breslavı içeri alması Başkomutanlık vekâlliginden Akdeniz boğazı müstahfeka meyki komutanlığına tekrar emredilmiş ve Deniz başkanlığı da Karaboğa sularına yollamak üzere bir kömür gemisi hazırlanmağa başlamış bulunuyordu. Soşonun Roza koyuna varıncaya kadar Gohene ve Breslava gıgnattığı yol, Malea burbundan boğaza giden kestirme yoldan daha uzundur; onun için her iki gemi içersindeki kömürle amacına varabilirdi. Fakat boğazdan girmesine müsaade alınıp alınmadığını bilmeyen Soşon, İzmir'e yolladığı Generaldan beklediği telsiz gelinceye kadar boğaz rotasına dönmemişti. Alman amiralinin her iltimale karşı boğaza gitmesi gerekti; son durumunu yarıda öğrenebilirdi. Arkasında kendisini kovalayan üstün bir İngiliz filosu vardı. Fakat aşağıda yazılacağı üzere, şans yine yardım etmiş ve Soşon fazla sakınsının cezasını çekmemiştir.

Amiral Milen üç muharebe kruvazörü ve bir hafif kruvazörle Ağustosun sekizinci günü saat birde Valettadan kalkarak Ege denizine yol vermişti. Saat onaltıbuçukta İngiliz Deniz bakanı mustur Çetçilden, İngilterenin Avusturyaya harp açtığı hakkında bir telsiz aldı; şimdilik alman müfrezesini kovalamaktan vaz geçerek Avusturya donanmasını Adriyatikten çıkarmamak için önemler atmağa karar verdi. Üç hafif kruvazörle bütün mübricileri Otranto boğazına toplayıp dört zırhlı kruvazörle Kefalonyanın yüz mil lodosunda kendisini bulmasını Trobriçe emretti ve rotasını değiştirerek o noktaya dümen kırdı. Ağustosun dokuzuncu günü öğleye kadar bu rotaya gitti ve saat onikiye Londradan aldığı yeni bir telsizle İngilterenin Avusturyaya harp açtığı haberinin yanlış olduğunu öğrendi. Trobriçi Otranto boğazına döndürdü; Dublin ve Çatam kruvazörlerine randevüler verdi ve kendisi ondokuzbuçuk saatlik bir gecikmeden sonra pruvasını yine Mataban burnuna çevirdi. Ağustosun onuncu günü saat üçte üç muharebe kru-

vazörü ve üç hafif kruvazörle Ege denizine girdi. Milen, yağınını Marmara denizine geçeceğini ummuyorlari: Yunan adalarının birinden komür alarak doğusal Akdenize çıkacağı ve Nid limanlarını topa tutmağa kalkacağı şangısında idi. Muharebe kruvazörlerle Moranı doğu taraflarında dolazmağa karar vererek Vaynusu Ege denizinin doğu, Çatanı batı taraflarında ve Dublin Şarı adasında incelemeler ve gözettelmeler yapmağa sevketti. Bu yalnız kararın sonucu olmak üzere Danza boğaz yolunda Soşon için korkacak birşey kalmadı.

Alman amirali ağustosun onuncu günü saat birde General vapurundan aldığı bir telsizle boğaza girmesine Türkiye hükümetince müsaade edildiğini ve ağzıla bir kalavuz bekleyeceğini öğrendi; saat 5,45 te Haza köründen hareket etti. Onsekiz mülle seyrederek saat onyedide amacına vardı ve Musul torpüobotu tarafından kalavuzlanarak mayn geçitlerini geçti; saat ondokuzbuçukta Çanakkale önüne demirledi. İki saat sonra alınan kruvazörlerinin Karabıça limanına giderek orada bulunan şilepler komür almaları ve talimat beklemeleri başkomutanlık vekillığı tarafından emredildiyse de Soşon hareket etmedi.

Nümünihanıyet muhrile o gece sabaha kadar boğaz ağızını gözalladı; hiç bir yabancı harp gemisi görmedi. Ağustosun onbirinci sabahı im mülürp, Kütahya ve Akhisar torpüobotlarıle değiştirildi. Müfrezemin Çanakkale önüne demirlediği sıralarda Sahatın adlı bir fransız postu vapuru orada bulunuyordu ve Soşon, hiç kimseye sormadan bu vapura adamlar yollayıp telsizini çıkartmışa da Sahatın, vak'ayı rapor etmeğe vakit bulmuştu. Tekiz donanımının çıkartılması Çanakkaledeki İngiliz, fransız ve rus konsoloslarının protestolarına sebep oldu ve hükumete bildirildi. İşte bu halişadır ki başkomutanlık vekillığını doğu bir karar almağa sevk ederek boğazdan çıkacak vapurların tel-siz donanımlarının alınması ve çıkartıldıktan sonra geri verilmesi hakkında Müstahkem mevki komutanlığına açık talimat gönderilmişti. Ağustosun onbirinci günü öğleye doğru İzmirden gelen General vapuru kalavuzlanarak içeriye alındı. Saat onüç buçukta Gökten Çanakkaleden Karabıçaya giderek oradaki şilepler komür almağa bağladı. Soşon olmadığından dolayı ha-

reket alınmayacağına bildirilen Breslav üzerine su ve kömür du-
baları gönderildi. Saat onyedili buçukta son büyük boğaz ağzına
doğru gelen dört haralı bir kruvazör görüldü.

Amiral Milen üç muharebbe kruvazörlerle yitkeni Egedenizinde
kendü hafif kruvazörlerinin varacakları raporları bekliyordu.
Agustosun onbirinci günü bu kruvazörler birer birer gelerek
alman gemilerini gömsökdelerini bildirdiler. Fakat öğleyin Mi-
len Mallahan aldığı bir teletsizle Sogunan Marmara denizine gir-
miş olduğunu öğrendi ve üç hafif kruvazöre boğaz ağzına
yönlamakla beraber kendisi de harekete geçti. Saat onyedili buçukta
ağzından görüldüğünü yazdığımız dört haralı harp gemisi, hafif
kruvazörlerin önünde bulunan Vaynas idi.

Alman kruvazörleriyle Marmaraya girmeleri Türkiyeyi çe-
tin bir olut karşısında bulundurmuydu. Almanya ve Avusturya
ile yapılan olan ittifak henüz çözülmekte olduğundan
hükümet görüşünde müsedilân hıdaratı onun için kara sular-
ına sığınan bu iki savaga zemin vermemekle saat sonra ve kara
suları dışarına çıkarmak, yahut yarağlan soyamak zorlamada
idi. Gece harp kalmadı, Prins San Halimin Boğsöğündeki ya-
lısında toplanarak son durumu göden geçirdi ve alman kru-
vazörlerini satın almaya karar verdi. Agustosun onbirinci günü
saat dörtte Imperatrisin bu kararı emvıladığı haberi geldi. O
sabah İtalyan gemileriyle Türkiye deniz bakanlığının bir bi-
dirmesi tasvırlıdı; bu bildirişinde İngiltere ve Fransa hükümet-
lerinin üç muharebbe gemisi, iki skıvı, onk muharre ve dört
denizaltı gemisinden yapılmış modern türk filosuna 3- agustos
günü el kamlıdığını ve argulusal haklara eykırı olan bu hare-
ketin tarafsız Türkiyeye ağır bir aldış olduğu anlatılarak Av-
rûpa bılıhanı karşısında denismesi zıvıl kalmamak için Gö-
ben ve Breslav kruvazörlerinin hükümetçe satın alınması, biride
Vayna Sullansalm ve öbürüne Mahül adları kamlıdığını vazi-
liyordu. Çözünün paraları verilmey, birinin son denemeleri ya-
pılmış ve ilincisinin deneme gıdaları yakılmış olan harp ge-
milerinin müsedere edilmeleri Türkiye için çok derin bir beve-
can uyandırmış olduğundan onların yerine iki yeni alman kru-
vazörlerinin denanına katıldığı haberi genel bir sevinçle
karşılanmıştır.

Veymos bafif keuyazoru boğaz ağzına sokularak kılavuz istedi; beşinci alay komutanlığı tarafından boğazan kapalı ve harp gemilerinin girmeleri yasak olduğu kendisine bildirildi. Veymosun iki alman harp gemisinin içeriye girip girmediği hakkındaki sorgusuna da müsbet karşılık verildi. İngiliz kruvazörü uzaklaşa iken bu görünüşüne inandırıldığından boğazdaki muhrip ve torpitobotlar harp verilerine alındı ve Sarı kuleden verilcek emir üzerine geçitleri kapaması direktili ile Selanik mayın gemisi, ödev yerine gönderildi. Bütün gece boğaz açığında taktikler görüldü ve Berkasatvetle ikinci muhrip fırkası Heybeliden Çauakkaleye sevk edildi. Ertesi gün (12 - Ağustos) Milen, öğleye doğru İnfalaksibit, Veymos ve Doblin ile boğaz ağzına yaklaştı. Marmaraya girmeğe olan harp gemilerinin Yavuz Sultanselim ve Midilli adlı türk kruvazörleri olduğu Akhisar torpitobota aracılığı ile İngiliz amiralinin bildirildi.

Hâdiselerini yazmakta olduğumuz tarihîsel günde Mes'udiye ile Turgut ve Barkefan, Haydarpasa önünde bulunuyordu. Yedigöller ve Muvahhet muhripleriyle Demirhisar sınıfı dört torpitobot Karadeniz, Nümüne ve Gayret muhripleriyle ikinci muhrip fırkası ve Dıraç sınıfı dört torpitobot Akdeniz boğazında idi. Barbaros, Humidiye, Meriüye, Paykışevket ve Yunusun tersanede onarımlarına çalışılmakta idi. Donanma komutan vekili amiral Limbos, deniz bakanlığına gönderdiği bir yazı ile Yavuz ve Midillinin satın alınmalarından dolayı hükümeti kutuladıktan sonra yeni gemilerin hemen buyruğu altına verilmesini istemişti. Kömürünü tamamlayıp Karaböğazdan Tuzla limanına geçmiş olan amiral Neşin da - Guben ve Bröslayın Türkiye'ye satılmalarına kendisinin türk donanması komutanı olması şartı ile onay verildiğini bildiği için - denizde bulunan harp gemilerinin Tuzlaya gönderilmelerini deniz bakanlığına bildirdi. Fidonun yönetimini ikinci komutan yarbay Arife bırakarak - yeni gemilere personel ayrılması hakkında görüşmek üzere - deniz bakanlığına gelmesi Limbosa emredilerek bu İngiliz amiral kolaylıkla donanmadan karaya alındı. Hizmetteki gemilerin Tuzlaya gönderilecekleri ve öbürlerinin de onarımları bittikçe buyruğu altına verilecekleri Soğona bildirildi.

Akdeniz boğazı açığındaki İngiliz harp gemilerinin grubu görüldüğünden Berkasatvet ve ikinci muhrip fırkası ile oraya

götmesi filotilla komodoru binaları Muzaffere emredilmiş ve komodor 12- ağustos günü saat birbuçukta Haybeli önünden kalkarak onbir buçukta Nağraya demirlemişti. Karadeniz boğazı açığında rus kruvazörlerinin iki gündenberi çalışmaları artmışlıkları görüldüğünden Akdeniz boğazına büyük gemiler gönderilmesi onaylanarak filotilla (Berkusatvetle ikinci muhrip fırkası) o gece Büyüklereye serkedildi.

Amiral Limbos hükümete verdiği bir memnurdunda türk kara ve deniz kuvvetlerinin son durumunu inceliyerek harbe karışmamak önerisinde bulunmakla ödev çerçevesinin dışına çıkıldığından siyasal işlere karışmıyarak deniz işleriyle uğraşması kendisine emredildi; bunun üzerine rahatsızlığını ileri sürerek izin istediği için yünedeki ingiliz subaylarının deniz bekamlığında çalışmaları şartla izin verildi ve onbeş ağustos günü gemilerdeki ingiliz subayları daireye alındı. Turgut, Mesûdiye ve Berkeşan, ikinci komutan varbay Arifin yönetiminde Havdarpaşadan Tuzlaya giderek amiral Soğomon emri altına girdi. Aynı öndörlünde Limbosun ve mayetindeki ingiliz subaylarının Türkiye deniz ordusu ile ilişkileri kesildi. Gene o gün Midilli Çanakkale'den Tuzlaya gitti. Soğon büyük gemilerle filotillanın da eli altında bulundurmasını istediğinden boğazlara ona göre emirler verildi. Aynı onbeşinde Gayretivatanıye ile Nûmuneiharnıyet, onyedinde Berkusatvet, Yedigarmillet ve Musavenetimillıye ile ikinci muhrip fırkası Çanakkale ve Büyüklere'den kalkıp Tuzlaya giderek donanmaya katıldı. Ondokuzunda Giresun mayo gemisi ve yirmikisinde Tirimügan onarım gemisi Tuzlaya gönderildi. Fito ve filotilla bu limanda ağustosun yirmidokuzuna kadar kalı. Gündüzü geceli talimler yapıldı ve türk personaliyi iyi yetmiş olduğu almanlarla da anlaşıldı. Türk ve alman subayları ve eraları arasında iyi bir geçim temeli kurmağa çalışıldı. Yavuzla Midilliye türk subaylarından komutan ve kormaybaşkına, sevir ve topçu subayları verildi; türk gemilerine de almanlardan itibat subayları, gedikiler ve erbağlar dağıldı.

Ağustosun yirmidokuzuncu sabahı Soğon, şimdiki değin komutasına geçmiş olan gemilerle Tuzladan kalkıp Marmaraya açıldı. Filoya ve filotillaya manevralar yaptırdı. O akşam filo Büyükçekmeceye demirledi; filotilla da manevraların bitiminde

lavazmı alınak üzere birleşti. Aynı gün Haydarpaşaya uğrayıp gece Hayırköşkenazıya çıktı. 1- eyül gecesi Filodilla aradan çıkıp ateşli saldırılar yaptıktan sonra cete önceki yerine döndü. Oğurmı bini Barbaros iki aylık sabah Hacıları çıktı ve Marmarada provolar yaparak Haydarpaşaya demerledi. Yarbay Arif bu gemiye ikinci komutanı foranını çıktı ve bareket ederek özleyin Büyükköşkenazıya vardı; amirali topla selâmlayıp Filaya katıldı. Üç aylıkda Burakreis gambotu Akdeniz boğazından gelip donanmaya katıldı. Amiral Soğan bütün gemilerle o gün Büyükköşkenazeden çıktı. Yavuz, Barbaros, Tuzan, Meş'ûdiye ve Müdülleso kurulu Filo, akşam değin tahire manevraları yaptı. Berkasatve ile birinci ve ikinci mübrip firkaları mayın taranma talimatı ile öğretilti. O akşam donanma, Tirmoğulu ve Giresun ile Burakreis de birlikte olduğu halde Bandırma limanına demerlendi. Dört aylıkta Nüfûs mayın gemisi ve bes aylıkta General taşıma gemisi Bandırma'da Soğanın kumandasına geçti. Filo ile çalışmaya başları antaşılan Meş'ûdiye, istikâmlarla beraber Vocumaya katılmak arzı ile Akdeniz boğazına gönderildi. Donanma o gün Bandırma'dan kalkıp apakta terpalotun kumandasını aldı ve geceyi Gemlik limanında geçirdi. Altı aylık akşam Giresun mayın gemisi Akdeniz boğazına gönderildi. Donanma Marmarada gece manevraları yaptı. Yedi aylık sabah Filo Tuzlaya ve Filodilla Haydarpaşaya demerledi. Dokuz aylık sabah Berkasatve ile birinci ve ikinci mübrip firkaları Haydarpaşadan Tuzlaya çıktı. O gece apakta terpalotun ve kumandasını manevraları yaptı ve gece Tuzlaya demerlendi. Oniki aylıkta donanma Tuzladan kalktı; büyük gemilerle kontrollü alty ve küçüklerle mayın taranma talimatı yapıldı; akşam Yeşilköy müdires demerlendi. Onbeş aylıkta odavını Yavuzun ikinci komutanı lanbay Müdülleso kurulu Filodilla komodocu birbayı Muzafer, yeni işi olan Barbaros komutanına baktı. Onaltı aylıkta Burakreisün çıktığı kışıl üzerine büyük gemilerden ateş yapıldı. Yeni gemilerle beraber bütün donanmayı, vurt korumasında odavını yapmaya hazır bir kuvvet olarak halka göstermek ve alman amiralının bu kuvvete komutanı olduğunun ilan etmek için onyediy aylık günü Kızıl adalarda yapılacak kayık yarışlarından istifadeye karar verildi. O sabah donanma, Yeşilköyden Tuzlaya giderek gece bazıldı. Saat on-dörtte kalktı. Sultan Resadın binmekte olduğu Ertuğrul yatı,

Heybeliandanın Çamlıman'a açılma demirlemişti. İstanbul halkı sahaya dolmuş ve yarı pek parlak olmuştu. 15,20 de peçit başladı. Yavuz, Barbaros, Turgut ve Mahir'den kurulan filo, Erzurul'un önünden geçiyor ve her yarı beş gonağa yaklaşıncı erati çamarıya ederek yarı topla selamlıyordu. Filo-tilla da kendisine verilen ulavi muvaffakiyetle yaptı. 16,20 de peçit resmî hidi; yarım saat gencebavş manevraları yapıldı ve donanma Haydarpaşsya demirledi. Yüksek bir düzgünlük gösteren gemilerimizden halk üzerinde uyandırdığı etki, umulan da üstündeydi; Yavuzla Mahir'in görünüşleri, Sultan Osmanla Reşad'ıyenin acaibini biraz hafifletmişti.

5

Savaşın dogru

Rus gemilerinin faaliyetleri artıyor. Harp gemilerimizin Karadeniz boğazından girip çıkışları hakkında talimatname. Savaş gemileri için dolaymları; yaşak edilen bölgeler. Karadeniz kıyılarındaki gözetleme ve rumunun kuvvetlendirilmesi. Akdeniz boğazının kapatılması. Amiral Soyon donanması ile Karadenize çıkışak ediyor. Rus Karadeniz filosunun son kuruluşu.

Bahriye mektebinin diploması dağıtma töreni dolayısıyla Heybeliada sularında yapılmış olan peçit resmî, alman umıralı Soyonun türk donanması komutanlığına geçirdiğini ve bu donanmanın iki yeni alman kruvazörile kuvvetlendirildiğini ilân eden önemli bir hâlise idi. Rus savaş gemilerinin Karadenizdeki çalışmaları bu hâdiseden sonra bir kat daha canlandı. Savaş kurumlarında posta ve vük vapuru gibi kullanılan çözümlü filo-suna mensup Rus gemileri, alman ölmeleri lâzımgelen talimata göre hareket ederek topladıkları mülûmatı saatî saatine Sivas-tapola bildiriyorlardı. Bu erke ile Türkiye hükûmeti tarafından yapılan telsiz talimatnamesine çok gez riayet etmiyorlardı. Mesela 19 eylül günü Ereğli'de telsiz kamerası mülhürlenen Çar Nikola vapuru, yolda kamaraı açarak istediği gibi raporlar vermişti. Bu vapur Zonguldağa uğradığı vakit liman reisi tarafından muayene edilerek telsiz kamerasının açılmış olduğu görüldü; tekrar kapatılıp mülhürlendi. Talimatnameye uymaları İstanbulda bulunan yabancı vapur acentelerine tebliğ edildi.

Mıdilli kruvazörile Yedigörmüşler ve Nümuneihamiyet muhrip-
lerinden kurulmuş bir takım bugün Karadeniz çıkarak genişçe
bir doluşım yaptıktan sonra 20 - eylül akşamı boğaza döndü.
Sonra Yavuz mihliarebe kruvazörü, Basra ve Taşoz muhrip-
lerinden kurulmuş bir takımla 21 - eylül günü bu geziyi tek-
rarladı.

Mıdilli ve Yavuz takımlarının boğazdan çıkmaları ve içeriye
girmeleri, bundan böyle tekrerrür edecek olan bu gibi hareket-
ler hakkında bir talimatname yapılmasını gerek gösterdiğinden
heman yapılarak donanma ve müstahkem mevki komutanlık-
larına gönderildi. Talimatnamenin ana hatları şunlardır: Okup
girmelerde mümkün olduğu kadar gündüz saatleri tercih edi-
lecektir. Gece çıkarak kırançelirse önceden müstahkem mevki
komutanlığına haber verilecek ve müsaade alındıktan sonra
hareket edilecektir. Bu harp gemisi, bütün ışıkları yanık olarak
nöbetçi bulunan gambet yahut torpitobot tarafından kılavuzla-
nacaktır. Girecek gemi müstahkem mevki komutanlığına telsizle
haber verir. Boğaza geldiği vakit Anadolu feneri haberleşme
istasyonu ve nöbette bulunan gambet yahut torpitobot ile -
talimatnamede gösterilen notlarla - işaretleyerek kendisini bil-
dirir ve gene bütün ışıkları yanık olarak kılavuzlanır. İstikam-
lardaki ışıldaktar bu sırada mayın geçitlerini aydınlatırlar. Giren
geminin arkasında ikinci bir gambet yahut torpitobot bulunur;
bunun ödevi işaretsiz girmeğe kalkışacak herhangi bir harp
gemisini menastırmaaktır.

Akdeniz boğazı önünde amiral Milen filosu her gün gelen
gemilerin katılmasıyla günden güne kuvvetleniyordu. 26 - eylül
günü keşif için çıkması olan torpitobotlarımız bir muhrip yak-
laşarak boğazdan çıkacak bütün harp gemilerinin düşman sa-
vılması ve üzerine ateş açılması hakkında amiral Milenin
admiralından emir aldığını bildirdi. Bu günden sonra boğaz
dışarına harp gemisi çıkarılmadı.

İlan ettiği bitaraflığın esaslarına dair yunan hükümetinin
Atina elçiliğimize vermiş olduğu 12 - ağustos - 1914 günlü meclî
nota, hükümet tarafından deniz bakanlığına bildirildi. Bu notaya
göre Atina kabinesi, her ne kadar 18 - birinciteğrin - 1907 günlü
meclî Lâhi antlaşmaların mızalamamışsa da bitaraflık duru-
munda bunlardan fikir alacağını söyledikten sonra kendi kara

sularını altı mil olarak sınırlandırıyor ve bu çerçeve içerisinde yabancı savaş ve tecim gemilerinin gırtlı telsiz haberleşmesi yapmalarını yasak ediyordu. İki gün sonra (28 - Eylül) Türkiye kara sularının da altı mil olarak tahdit edildiği, geceleri bu hudut içerisinde fenersiz dalışmağa kalkışacak gemilere ateş açılacağı ve aşağıda gösterilen yasak bölgelerinde gündüz ve gece her geminin topa bahçileceği hakkındaki nota, Türkiye hükümeti tarafından İstanbulda bulunan yabancı elçiliklere verildi.

Karadeniz boğazında - Rumeli ve Anadolu fenerlerini birleştiren çizginin orta noktası merkez olmak üzere altı mil nisf kuturla çizilerek daima muhbirin iç tarafı.

Akdeniz boğazında - Seddülbahir ile kumkaleyi birleştiren çizginin orta noktası merkez olmak üzere altı mil nisf kuturla çizilecek daima muhbirin iç tarafı.

İzmir körfezinde - İspira burunundan Kösten adasının Güney burununa çizilecek ve Tuzlaya doğru uzatılacak çizginin iç tarafı

Sat ırmağı ağzında - Dişli burun merkez olmak üzere altı mil nisf kuturla çizilecek daima muhbirin iç tarafı.

Barbaros ve Turgut zahirelerinden kurulu bir takım, Karadenize çıktı; öbür gemiler Haydarpaşa önünde demirli bulunuyorlardı. Bu takım ertesi akşam boğaza dönüp görevini tamamladıktan sonra 30 - Eylülde gene Karadenize hareket etti. Donanmanın öbür gemileriyle Haydarpaşa önünde yatmakta olan Soyon, Karadeniz kıyıları bölgelerindeki gözetleme postalarının ödevlerini iyi yapamadıklarını, gündüz ve gece görülen gemilerin hüviyat ve hareketleri hakkında daha anlamlı haberler vermeleri lazımgeldiğino, Onun için Midye, Kilyos, Ereğli, Kerempe, Sinop, Yoros, Rize ve Hopa mevkilerine birer deniz subayı verilmesini bildirdi. Halbuki bütün liman rüşleri deniz subayı olubukları gibi daha önce hepeme (gözetleme talimatnamesi) gönderilmişti. Midye, Sinop, Yoros, Rize ve Hopa mevkilerinde liman rüşleri bulunmadığı için Kilyos tahlisiye mevkine olduğuna gözetleme emri verilerek Baba ve Kerempe burunlarına da aynı ödevle deniz subayları gönderildi.

İngiliz muhbirinin keşif gemilerinin dışarı çıkmaktan menetmesinden sonra, Ege denizinin iki bölgeye ayrıldığı, birincisinin Saraniko (Atina) körfezi ve merkezi Pire, ikincisinin

bütün Ege denizi ve merkezi Moudros olduğu. Anıran harp filosu komutanlığının İngiliz amirali Ker de bulunduğu, bu filonun Moudrosa geldiği Anıranın aldığı haberlerden anlaşıldı. Yunan filosu, amiral Mihalo birleşmiş gibi idi. Son günlerde İngiliz gemileri arasında Fransız harp gemileri de görülmeye başlanmış. Genel karargah bütün ihtimalleri göz önüne geçirerek Akdeniz boğazının baskınını kapatılmasını emir vermiş ve müstahkem mevkiye emir vermiş olduğundan 1 - birincisinin günü ilk ve ikinci kollarını Asya tarafında bulunan gemileri kapattığı gibi 29 mayısta Anadolu ve Rumeli Hasmihyeleri arasına uğruşu tün hatı ötürüldü.

Eylül sonlarında Almanya ile Avusturya - Macaristan devletleri Fransa ve Rusya önekları ile sıkışmağa başlamışlardı. Hele ikisinin Rus önüsündü görüldü. Yarıyık pek çok artmış. Bunun sebebi Rus önüsleri hay komutanlığının Kafkas önüsünden bir kaç farkı türler kaldırıp hatı önüsüne yollanması idi. Romanya, Bulgarya ve Yunan hükümetlerine de merkez devletler yanında var alınmasını, yahut bu devletlere uygun bir lötaraflık gümrüklemei tarım için sual ve siyasal etkiler yapmasını tam zamanı idi. Prus Sult Halim kabinesi övölerini çoğu, şüphele harbe girmeyerek sefaherliğimiz tam aulamla bittikten sonra sarışa karşıp karışmamayı düşünmek fikrinde idi. İstanbula gelmekten orkesi Türkiyeyi Almanyanın istediği günlerle harbe sürüklemek olduğu yokarık bölümde yazılmış olan emirli Sazon kabinesinin pşikologisi bildiği gibi Rus harp gemileri ile bir iş çıkarak Türkiyeyi bir olut karşısında bulundirmek politikasını tam ve hıyar yapabilmek için donanmayı karabende çıkarmak gerek olduğundan 1 birincisinin 1914 gıutameği ve 1600 sarıı yazısı ile işe başladı.

Başkumandanlık vekâletine

[Donanmayı humayının harp noktası nazarından talim ve terbiyesi için filonun topla olarak cıvı tam balıde Karadenizde keşif ve endişit tatbikatları ıcrası kal'yyen lüzumdur. Filo halı hazırda Bahriyaha bir iş göremez. Çünkü mürettebatı denize alışmamıştır. Gemiler denizde sallanmağa başlayınca Zabitan ve mürettebatı o kadar deniz tutuyor ki kendileri hüs-bütün kıyvetten düşerek ölü gibi oldukları yere yatıp kalmak-

ta ne makineleri ve ne de topları kullanılmamaktadırlar. Sallanan gemiden endahi ierisi gibi Balıkesiryahtı kande teşkil eden bir hususta hiç bir amelîyat görmemişlerdir. Bu noksan ancak dalgalı denizlerde müstemadi salimlerle idman peyda ederek ikmâl edilebilir. Marmara denizi sakın olduğu cihetle orada bu maksudun istisnâsı kabûl değildir. Zırhlı ve torpitoların müferriden talim ve tarhiyolarında maksat temin edilemez. Zira her suretle gemilerden mütlâk derecede ifayihizmet talep edilemeyeceği gibi nezaret altında hücumdurulmaları da kabûl değildir. Zaten bütcecrûbes sabit olduğuna göre azale müşkülât için en iyi çare gemiler arasında husûsî rekabet ve gıpta uyandırmak suretile takip edilebilir.]

Sisato isyanında hareketle gelerek Amavusluk, Kiliya, Yemen sularına kosan, her yarı Marmara denizinde talimden ve Akdenizde manevralarla programlanma uzun gezilerden göz açmayan, sonra Trabulus harbi dolayısıyla boğazda bir yıl harp hayatı yaşayan ve Balkan harbinde Kosteneden İsmiye kadar uzanan sahada yazlı kışlı birbuzuk yıl tabiatla ve düşmanlarla cürişen bir deniz personali için her yarıda geliş geliş söylenmiş sözlerin hiç bir kaynacı olamaz. Türk donanmasında laş komutanlık ve kurmay heyetinin zayıflığı kabul olunsa bile her havada ve her suya girmiş kullanmak, denize dayanmak, günlerce açlığa, uykusuzluğa ve yorgunluğa önem vermeyen, top ve torpido atmak, mayın dökmek ve toplamak, göndür ve gece filo ile, filo ile de ve ikisi birlikte olarak her türlü tábriye hareketleri yapmak gibi ağır ve zârlık vasıflarının yüksekliğine dayanan hususlarla Türk deniz personali, Almanlardan hiçte geri değildir. Herhangi bir maksadı kandırarak vak'alar imatır dilediği yatağa çevirmek için zeki ve poletik bir komutanı, emergesinde her bakımdan bir takım mucip sebepler gösterebilir; fakat bu Alman amiralına, en az sekizyüz yıldanberi Akdeniz çıkarmış ve aynı deniz beykomutanlarını gölgede bırakan yüzlerce asıral yetişirmişlerin menevi kuvvetile moralize olmuş bir donanmayı bu kadar açık bir düle tahkiye ne hakkı vardır ? Türk deniz personalinin ikinci Abdülhamit devrinde müllakiyet sarayının menfî politikasına kurban olarak ehirdeki modern yaraçları biffül kullanmaktan uzak tutulduğu doğrudur. Bununla beraber hiç bir kuvvet onun, sevgi ve say-

gısı iliklerine işleyen çığır bulgularını kuramamış ve hele denizcilik duyusunu aratamamıştır. Temmuzda varınıla beraber işe başlayan yabancı uzmanların boş durduklarını düşünmeğe hiç bir sebep yoktur, bilakis birbirini ardınca türk donanmasına gelen üç yüksek komisyon, tek vemi taliminden başlayıp muntazam programlar üzerinde ilerliyerek büyük küçük yirmi altı parçalı mürakkap filoları - Karadenizden başlayı - bütün Türkiye sularında her türlü tabii hareketlerle eğraytararak deniz personelinizin teknik ve denizcilik kıyafetlerini yükseltmeğe çalışırlar.

Söğün, türk deniz personelinin Karadenizde ufak bir hava ile oltu gibi yattığını, biraz oynak sularla top ve torpido atamadığını, vazarkın hangi mışkel mışkileye ibeyanıyor? Madril ve Yavuz ile çıkan küçük mülhümelerimizin ve sonra bir kag gaz Karadeniz gezet yapısı Harbarco ve Turgut arlılısımızın da böyle bir hadise kaydedilmiştir. Alman amiralinin bu krolmaz bir kudretle yalınlayan bızet hadisedir; Çünkü yukardaki yazıyı genel karargâha göndermesinden yalnız yirmiyedi gün sonra o personal ile Karadenizi en uzak köşelerine bucaklarına giderek 29 - birucitegini vak'asını yapmıştır; yine o personal ile dört yıl Karadenizi en korkunç bavalalarında savaş hareketlerine devam etmiştir. 1 - Birucitegini gönlümeli ve 1630 sayılı yazısının türk deniz personeline taallük eden fıkraları, deniz harp terbiyesinde bize ilret ve imtihaz verici bir bâhtan olarak kalacaktır.

Genel karargâh, bu fıkraların doğruluğunu onayladığı için deyi, fakat harp filomuzun topluca Karadenize çıkmasındaki faydaları göz önüne getirdiği için aynı gün Söğün şu emri vermiştir :

Yavuzla donanması birinci kumandanlığına

Teklifimiz muvafık görülmele zabitan ve ahradın talim ve terbiyelerini ikmal ve deniz ile ülfetlerini temin etmek için sert bavalarda berayı talim Karadenize çıkabilirsiniz. Her hafta donanmanın icra edeceği manevra ve talimlerin programını kablilehre gönderiniz. Karadenize çıkarken boğaz kumandanlığına da kuyfiyetin ilhamı lazımdır.

Birinciteğrinin ikinci günü Çanakkale'den uğurlan bir deniz mağmızı boğaz dışarısında keşif yaparak döndü, amiral Milen kuvvetine iki fransız zırhlısı bir kaç İngiliz denizaltı gemisinin katılmış olduğunu ve yalıtı gemilerine 750 metre kadar indiği halde kendi üzerine ateş açılmadığını rapor etti. Soğan, en küçüklerine varmaya kadar bütün harp gemilerimizin forsu etrafına toplanmasını istediğinden Akdeniz boğazını Sakız ve Aydınreis gambotları gönderilerek oradaki torpido botlarımız Filatullâ komodorunun emrine verildi. Soğan, genel karargâha haber vererek 4 - birinciteğrinde birinci ve ikinci fırkalarla Karadenize çıktı; top talimleri yaparak ertesi gün İstanbul limanına döndü. Bu hareket için ayrıca müsaade alınmasına gereklilik yoktu; 1 - birinciteğrin günlükleri emir, yalnız boğaz müstahkam mevkinde bildirilmek suretiyle kendisine salâhiyet veriyordu. 6 - birinciteğrin akşamı başkomutan vakillile mayyatını Yavruza alıp filo ile (Yavuz, Barbaros, Turgut, Midilli, Berkesatvet, Basra, Dıraç) Çanakkale'ye çıktı; başkomutan vekili 7 - birinciteğrin günü inşaatlıkem mevkii tefuş etti ve filo - akşam İstanbul'a yol vererek 8 - birinciteğrin sabahı Haydarpaşa önüne demirledi.

Soğan, kale'den dâim dermez Karadenize çıkmak düşüncesinde olduğu için 6 - birinciteğrin günü İstanbul'dan Akdeniz boğazına hareket ederken genel karargâha tekrar bu niyetini bildirmiş ve aynı gün, genelkurmay (akamî reis)'nin imzası ile topluca Karadenize çıkabilmesi kendisine emredilmişti. Halbuki 9 - birinciteğrin günü beş zırhlı iki kruvazör ve on müdripten kurtulmuş cis donanmasına - önceden Romanya hükûmetine haber vermişken - Kötelenca önünden gümeye doğru geçtiği ertesi günü genelkurmayca haber alındı. Bu donanmanın ve boğaz açıklarına doğru gelmekte olduğu düşünüldü emirle şu emir verildi, [barayı talim donanmanın Karadenize çıkmasına dair erkânharbiye reisi sarısı imzası ile gönderilen 387 mahrem numaralı ve 23 - Eylül - 330 (6 - Birinciteğrin - 1914) tarihli emir maktuhtur. Eskisi gibi bütün donanma olmaksızın üzere birkaç gemi talim için çıkabilir.]

Soğan 11 - birinciteğrin günü sabahı olmadan Midilli ile Berkesatveti Karadenize çıkarılı. Midilli ertesi gün Sınne (Solino) önlerinde görüldü ve limanda bulunan boğday yüklü

iki alman şiletinin hemen dışarı çıkarılmaları limanı veisue bildirdi. Ögleyin bu şileplerle beraber boğaza hareket etti. Genel karargâhı aynı günde amiraldan şu telsizi aldı: [gemilerin enahat talimleri takarrün etmesine mânen Bahriyeye gahilerek Kalkabey (Şile) de demirliyeceği ve salı günü (13 - birinciteşrin) dahi aydet edileceği maruzdur]. Soğan, 12 - birinciteşrin sabahı saat yetmişte 17 gemilik donanma ile Karadenize çıkmış olduğundan bu telsizi derhalten vermişti. Ertesi Midilli ile şilepleri karşılamakta, Fokat Krestenceden aldığı bildirilen rus donanmasının bu sıralarda boğaz açıklarına gelmiş olması pek müstemeldi; huzla olarak bir kruvazörle beş muhribin Hopa ve dört harp gemisinin Arslaya önünde görünüşü bir akşam önce rapor edilmişti. Onun için boğaz açıklarında ruslarla karşılaşarak ateşli bir hadise çıkması inkân dışarında değildi. Başkomutan vekili kendi mizesile amirala hemen şu telsizi çekti: [27 - eyül, (10 - birinciteşrin) da gönderilen emirle tekmiil donanmanın Karadenize çıkmasını dair olan 23 - eyül (6 - birinciteşrin) tarihli emrin mefsubi olduğu ve ancak eskisi gibi bir kaç geminin berayı talim Karadenize çıkabileceği tebliğ olunmuştu. Buna rağmen bu sabah Karadenize çıkmış. Garı donanmaz].

Soğan boğaz açıklarında aradığı üç gemiyi buldu; Midilli'yi birinci Urkaya olarak şilepleri İstanbul'a yolladı. O akşam yalnız Barbaros ve Turgut ile dört torpitobotu boğaza sevk ederek kendisi obür gemilerle Şilaya gitti ve geçeri orula geçirdi. Bundan dolayı hafifçe muahaze edildi. 18 - birinciteşrin günü genel karargâha haber vererek büyük çaplı toplarla alışlar yapmak için Karadenize çıktı. Bütün donanma 21 - birinciteşrin günü Haydarpaşa önüne demirledi. Ertesi gün Samsun, taarruzi mayneçükte kullanılmak üzere amiralin emrine verildi. Genel karargâhı 26 - birinciteşrin akşamı Soğandan şu telsizi aldı: [Teşviierveler yirmi yalınca günü birinci ve ikinci fırkaların berayı talim Karadenize çıkacağı arz olunur].

Karadeniz vak'asının başlangıcı işte bu telsizdir. Fakat vak'ayı yazmağa başlamazdan önce İngiliz amirali Lambos ile her iki boğazı ilgilendiren bir kaç ufak hadiseyi buraya kaydetmek gerek görüldü:

Türk deniz ordusunun materal ve personel bakımlarından en mahrem taraflarını öğütmiş olan Limbassın rus Karadeniz donanması başkomutanlığına sevrildiği hakkında hükümetçe bir haber alınmıştı. Bu habere layık olduğu kadar önem verilerek acele tahkikler yapıldı ve amiralin doğru İngiltereye gittiği, valuz nezaretindeki subaylardan Lepaşın rus Karadeniz donanması kurmay heyetinde bulunduğu 18 - birincisinin - 1914 te gelen rapordan anlaşıldı. Limbassın yanında Lepaş adlı bir subay bulunmadığı için bunun albay Eşbi ofisine ihtimal verildi; fakat bu da teeyyüt emeli. Limbassın Malta deniz flavanağı komutanlığına atandığı İngilterenin İstanbul elçiliği tarafından 20 - birincisinin hükümete bildirildi. Bütün bu resmî haberlerin sonucunda göre rus Karadeniz donanması baş komutanı koramiral Eberhart, memuriyetini mufafaza ediyordu. Buyruğu altındaki büyük küçük herp gemilerinin seferberlikleri bitmişti; komur ve gereç almak için arada sırada Sevastopol deniz dayanağına uğramak suretiyle Karadenizde sürekli geziler yapıyorlar. Bu donanma, Yavuzla Midilinin satın alınmalarından sonra bile her sevisi, kruvazör, muhrip ve denizaltı gemisi balınlarından biranından üstünlü. Halbuki İmparatoriçe Marya 3 - ikincisinin - 1913 te, İmparator üçüncü Aleksander 15 - uisan - 1914 te, İsmail Katarina 9 - havran - 1914 te ve iki kruvazörle dört denizaltı gemisi muhtelif güdümeçlerde denize indirilmiş olduğundan iki donanma arasındaki nisbet her gün rus donanması lehine artmaktadır. Karadeniz rus donanmasının tahiyetinden ve Ege denizinde birleşik donanmanın her gün bir kat daha kuvvetlenmesinden dolayı boğazların durumu nazikleyordur. Akdeniz boğazı bütün herp ve tecim gemilerine kapatılmış da Karadeniz boğazında tecim gemilerinin işlemeleri devam ediyorlar. Bunların bir kısmı seyriselan (Şimdiki adde Derlat deniz yolları) ve bir kısmı Türk kumpanyaları vapurlarıdır. Bataraf bayraklı yük ve posta vapurları da Karadeniz buanlarıyla İstanbul arasında işlemelerini bastırın kesmemişlerdir. İçerive girecek vapurların hepsi, bir müfreze tarafından iyice araştırıldıktan sonra kalyon araçlığıla mayn geçillerinden geçiriliyordu. Kuzey kavalalarında vapurlara yanışılarak araştırma müfrezesi çıkardmasının teblikeli bir hal aldığı bildirildiğinden bundan böyle seyriselan vapurlarının

araştırılmaması, yabancı bayraklı vapurlarla - Yunan gemiler -
rının Türk bayrağı çekmeleri ihtimaline karşı - Türk bayraklı
vapurların mayısm ve teftişlerine devam edilmesi 21 - birin -
cilerinde başkomutanlık vekilliklerinden Karadeniz boğazı müs -
talikem mevkî komutanlığına emrolundu. Akdeniz boğazından
dışarıya keşif gemisi çıkaramadığımız için Malimut Şavket aidi
iyi bir deniz ocağı gönderildi; bu işi başlandıktan bitmesinden
dolayı Bulayır önderinde denize limak zorlanmada kalarak
apeyce vakit kaybettikten sonra Akdeniz boğazına gitti ve 28 -
birincilerin günü boğaz açıklarında keşif ödevine başladı. Bu
günlerde Karadeniz boğazındaki deniz koşulları tımarının dur -
rumu pek kötüleşmişti. Bursakreis gambotu Büyüklereide, He -
zirreis ve Zual gambotları tersanede onarıyorlardı; ödev öze -
rinde yalnız Preveze gambotuna Hamidşah smit dizi küçük
turpilotat vardı. Bu turpilotatlar seri havalarıda çalışmaları
ları gibi sürekli olarak makine ve kazanlarında iş gösteriyor -
lardı. Rusların boğaz önderine gizlice mayın dökmeleri pek
muhim olan böyle önemli bir durumda gizletme işlerinin
bir kaç kat daha fazla dikkat ve ciddiyetle yapılması gerek ol -
duğundan Akdeniz boğazına göndiği bildirilen Kızdenez komo -
doru, baysuğundaki gambotlarla birlikte İstanbula çağırıldı.
Komodor İmbaşı Hamit: Beyrut yalı ve Yozgat, Taşkopru,
Nergölür, Malatya gambotlarıyla 1 - birincilerin günü Portsait -
ten denize açılarak ayın üçünde Beyrute gitmiş ve ertesi gün
İzmiri hareket etmişti. Ayın altıncı günü Yozgat, kazan ak -
masından dolayı seyre devam edemediğinden komodor, bu gam -
botu yedekte alarak Alaiye limanına girdi ve sakatlığın onarı -
lması için sekiz saat orada kaldıktan sonra beş gemi ile tekrar
denize açıldı. Fakat henüz on mil kadar gitmişti ki Yozgat
tekrar harekettten kaldığını rapor ettiği için onu Alaiye lina -
nına sevk ederek kanisi dört gemi ile yoluna devam mecburi -
yetinde kaldı. Ayın dokuzunda İzmir'e geldi. Onbirinde, Yozgatı
çekmek üzere Dikili vapuru İzmirden yola çıkarıldısı de ertesi
gün kazanına keşli kendine onarmış olan gambotun hareket
ettiğine dair Alaiyeden tel yazısı alındığı için vapur geri çev -
rildi. Ayın onbirinde Yozgat gambotu İzmir'e geldi ve ko -
modor Hamit, mayısındaki gemilerle İzmir ve bavalisi komu -
tanlığının buyruğuna verildi. Bununla beraber her iki boğazda

güzelleme durumunu günden güne sıkıştırmadan gambotların Marmaraya alınması daha uygun görülerek her gece bir gambotu boğaza yollaması ve Beyrut yarım adasını dokuz kademe indirmek mümkün olursa onu da getirmesi ve olmağın takdirinde İzmir komutanlığı buyruğunda bırakması 22 - birincitesinde komutlar Harada emredildi. Yatın suyu dokuz kademe indirilemediğünden İzmirde bırakıldı. Ayın yarım ömründe Taşköprü ve yarım altısında Malatya, Nevşehir ve Yozgat limanından hareket ederek Akdeniz boğazına geldi ve bir vakarıda yazıldığı gibi başkomutanlık vekillikinin emriyle yirmi sekizinci günü Çanak-kalede hareket ederek ertesi gün Haçlıarpaşı önüne demirledi. Fakal uzun bir yolken gelen bu gambotların tesviye ve tamer görmeden hemen keşif ve güzelleme işlerine başlanmaları doğru değildir; onun için Karadeniz boğazı deniz güzelleme tüzmeni bu on gün daha zayıf kalacaktır.

6

Karadeniz vak'ası

Alık Dönüş - Harakât emri - Bu fişin emri beşin hazırlığı - Oğaa beşin - Yavuz Karim emrinde - Novruşkiye öçüm - Keferin topa tutulması - Kalkan için Avatırma - Boğaz boğazı

Ayın yirmiyedinci akşamı Karadeniz boğazının batısında Kısırkaya önünde 30 gemiler toplandı: Yavuz muharebe kruvazörü, Midilli ve Hamidiye hafif kruvazörleri; Berkisatvet ve Peykışeket küçük kruvazörleri; Müavemetimilliye, Gayretvatanıye, Samsun ve Tazov muharepleri; Nidüfer ve Samsun mayın gemileri; İsmailgazi kömür gemisi. Bu oniki gemi aşşında püs-terilen gruplara ayrılmıştı

Birinci grup:

Yavuz — Amiral Soğor; geminin alman komutanı albay S. Akkerman; türk komutanı ve donanmanın türk kurmay başkanı yarbay Enver.

Taşoz — Yarım filotilla komodoru önyüzbaşı Canı, gemi komutanı önyüzbaşı Tevfik.

Samsun — Gemi komutanı önyüzbaşı Nezir, Nüfus mayın gemisi - Önyüzbaşı Murat.

İkinci grup:

Midilli — Yarbay Ketner; Berkisatvet - Binbaşı Beşit.

Üçüncü grup:

Hamidiye — Binbaşı Vasıf.

Dördüncü grup:

Gayretiyanıye — Filotilla komodoru binbaşı Madlong; gemi komutanı önyüzbaşı Cemil. Muavenetimihiye - Yarım filotilla komodoru önyüzbaşı Firdi; gemi komutanı önyüzbaşı Ahmet Saffet. Samsun mayın gemisi - Yüzbaşı Nuri Aşır; İrmüğürt kömür vapuru.

Beşinci grup:

Peykizevket — Binbaşı Cevat.

O akşam yarbay Enver, gemi komutanlarına deniz bakanı General Cemel'in 25 - birinci teşrin - 1914 gündemeği şu buyruğunu dağıttı: « Donanmayı hümayun birinci komandanlığına tayin buyruğulan amiral Suşon cenapları tarafından donanmayı hümayun herayı talim Karadenizde bulunduğuna sızadı (da ayılayacağı) hergünün avamına harfiyen itaat edilmesini ve bu haptı kat'iyen tetedilüt gösterilmeyerek emirler mukteziyatının her nevi ahval ve şerait dairelerinde icrasını talip ederim. »

Amiral Suşon da yukarki emre dayanan 27 - birinci teşrin - 1914 tarihli şu buyruğu dağıttı: « Silvari vekilleri tarafından (alınan irtibat subayları) sizlere tal olarak veriden emirleri bulamamışla ıera ediniz. »

Sonra grup komutanlarına şu hareket emri dağıtıldı.

1 — Yağı üzerine bulgi: Rus Karadeniz filosunun bir baskın yapmasını tasarlattığı birçok raporlardan anlaşılmaktadır.

2 — Amaç: Bütün için Rusyaya karşı carışmaya bağlanacaktır. Savaş hareketlerine başlanırken önce rus deniz kuvveti yok edilecek; ikinci olarak savaşın yönetilmesinde işe yarayacak devlete ve sosyetelere bağlı değerli yapılar ve eşyalar

yıkılıp yakılacak, savaş için kullanılacak tecim gemileri - bita-
caflardan başka - balırbirak yahut alınacaktır.

3 - İcra tarzı: Akis başın seklinde ve güç yettiği kadar
bir karunda değişik yerlerde yapılacaktır. Komutan gemisi,
Nilüfer ve iki muhrip Sevastopol, Midilli ve Berkasat ve
Kireç boğazına ve Novorossiysk Hamidiye Kumun alt yanına;
İlihiita komandoru iki muhrip ve Samsunun mayın gemisi
Öluseya ve Uzakofa atak yapacaktır. Peykiyekel, Sevastopol -
Varina kablolu kesecektir.

Birinci gün: Harakata ayıracı gemiler birlikte tahim balı-
rıyla ve komandörleri deki olarak boğazdan çıkacaklardır.

İkinci gün: Elomantiklerle zindeler ve muhripinler güç yet-
tiği kadar yedekte olacaktır.

Üçüncü gün: Gün aşarırken buvarulan yerlere atak başla-
yacaktır. Bitiminde kruvazörler tecim harbi yapacak, mayın
gemilerinde muhripinler boğaza döneceklerdir.

4 - Boğazın korunması: Berbaros ve Turgut ile Durakreis
(adı sonra Kuznetsov olmuştur) ve iki muhrip - hareketin
dönerek gemileri karşılamak ve yağın mayın dokümanına engel
olmak üzere - boğaz önünde bulunacaktır. Bu üç hafif kuv-
vetleri pürkürtecek ve üstün kuvvetleri durduracaktır. Mu-
hripinler de torpido atakları yapacaktır. Durakuma ikinci koman-
danı çarbay Arif, genel karargâhın boğaz muhabbisi (emekli
deniz albayı) general fon Kulvetarın direktiflerine göre bu
ilkeyi abrayacaktır.

5 - Telisiz işleri: Amiral gemisi tarafından çağırılmadıkça
yahut bir yağın kuvvetinin yaklaştığı keshi olarak anlaşılmadı-
mıdır. Amadoku fenerinin ontay mil ağışındaki yağın dışar-
sından buhar günde telisiz veremez, eğer amiral gemisi bir tel-
siz karşılık vermeye bu telisiz daha yüksek olarak birbirini
ardınca üç kez çekilecektir: « 26 - birintezim - 1914 ».

Gruplar amaçlarına girmek üzere oaksam Kısırkayayı
birakıp birbirinden ayrılırken Yavuzun ilreçinde « son gücümü-
zün tüketmiş çünkü Türkiyenin geleceği ortaya konulmuştur »
sözlerini anlatan bayraklar dalgalanıyordu. Geca Karadenizin
üstüne katarlarını gardı. Gruplara bölünmüş oniki türk gemisi

bu karanlık içinde sessiz ve ışısız amaçları olan rus limanlarına yol verdiler.

Koramiral Elberti beş zırhlı iki kruvazör onaltı muhrip ve birkaç hizmet gemisinden kurulmuş rus filosu ile 26 - birincileğin günü son pozisibe çıkarak enginde ve Türkiye sularında - gösteriğin başka bir maksada verilmevcek - manevralar yaptıktan sonra gereç almak için Sivastopola dönmüştü. 27 - birincileğin günü türk filosu Kısırkayada yığınak yaparken rus filosu da denizde idi, türk filosu o gece Kısırkayadan yelpaze gibi açılarak Odessa, Sivastopol, Kefe, Kireçboğazi ve Novrosiski limanlarına doğru ilerlemeye başlarken rus filosu gene denizde ve hattâ bu denizin batısında bulunuyordu. Fakat iki filo hiçbir yerde birbirini görmedi. 28 - birincileğin günü Sivastopola dönen rus filosu, orde Nilüfer ve arkada Yavuzla iki muhrip bulunan birinci grupumuz tarafından sanki kovalanıyordu; fakat ikisi de bunun ayırımında değildi. Rus amirali Amasra açıklarına bir gözetleme gemisi bırakıldığı gibi Sivastopol sularına da filotillânın deniz yarbayı prens Trobecoi komutasında bulunan dördüncü fırkasını bırakmayı unutmadı.

Sivastopol körfezi her tipten gemilerle dolmuştu; yeni ve eski zırhlılar, kruvazörler, muhripler, yardımcı kruvazörler, uçak, mayın ve kömür gemileri iskerçe yanyordu. Bu üç gemileri içinde mayın gemileri hepsinden çok sızıp çıkmakta idi. Mayın dökücü olmayan bazı büyük gemiler acele bu işe ayrılarak güvertalarına kadar mayın yüklenmişlerdi. Rus amirali gücü yettiği kadar çabuk denize çıkmaya hazırlanırken mayın ve mayın gemilerine ağırlı bu durum önemli verdi. Herşey Rusya'nın baskın çekinde sıvış açmağı tasarladığını gösteriyordu. Soğuk biraz daha gecikseydi Elberti bu Karadeniz boğazi önünde aynı işi yapacaktı. Hareket buyruğunun ilk maddesinde yağı filosu üzerine verilen kısa bilgi pek doğrudur. Mayın gemisi loğmanına konulmuş olan Grandok Aleksi yardımcı kruvazörü 28 - birincileğin akşamı havuza sokulurken vakit geçmesin diye içindeki 400 mayın çıkarılmadı. Piret mayın gemisi mayın almak için - ertesi gün Sivastopol açıklarında filoya kavuşmak üzere - gene o gün saat onyedide Yaltaya gönderildi; bu geminin komutanına verilen kapalı direktif,

Eberhart'a göre savuşun başlaması bir saat meselesi haline geldiğini göstermektedir.

Birincisiyimi yirmiüçküzüncü günü saat birde rus amirali bir tel vakti aldı; Amasra açıklarındaki geçici geminin verdiği bu gecikmiş rapor, Yavuzla iki muhribin Amasra önünden doğuya doğru geçişini bildiriyordu. Oğ türk gemisinin Türkiye sularında dolanması kadar normal bir şey olmazdı; fakat Eberhart, komutasındaki gemilere işlerini daha çabuk bitirmeleri için buyruklar verdi. Pirut mayın gemisini şu talimatla Yalta yakınından geri çevirdi: « Bütün ille saat altıda uğraş erkesile denize çıkacağından hemmı geri dönünüz ». İşte (Karadeniz vak'ası) diye ün kazanan haskının yapılacağı günün ilk saatlerinde rus harp filosunun durumu böyle idi. Sindi haskının usul yapıldığını ayrıca inceliyelim.

Amiral Sogon tarafından dördüncü gruba şu özel buyruklar verilmisti.

Filodilla komodoruna - « Odesada bulunan deniz kuvvetlerinin ve sual orkelere elverişli yağr gemilerini batıracaksınız. Oçakof karatım ve Odesa önüne mayın dökerken Samsun mayın gemisini koruyacaksınız. mayın batırmasını kolay gidiz yönünden yeri belli ve oroniyetti olmalıdır. »

Samsun mayın gemisine - « Oçakof boğazı ağzına, bima güç yetmezse Filodilla komodorile beraber Odesa önüne mayın dökecek ve sonra yeniden mayın olmak üzere boğaza döneceksiniz. »

İrmingart komür vapuruna - « Hareketin birinci günü gün ağartırken boğazdan çıkarak Filodilla komodorunna buyruklarına göre davranacaksınız. »

Dördüncü erup, Kırkaya açıklarında Filodan ayrıldı. Boğaz ile Odesa arasındaki 335 millik yolu iki kez çığnyacak olan muhribler için kömürden ekonomi gerekkti. İrmingart vapuruna bağlanmalar düşünüldü ise de yemin pek çok düşereği anlaşılarak yalnız Muavenet vapurunu yelğine verildi. Gayret kendi makinesile gidiyordu. Yol, altı milde bir kae saat sonra - Oçakof önlerinde mayın dökmek işinin gündüze kalmaması için - Samsun mayın getisi fırkadan ayrılarak Oçakofa yol verdi. Beş altı saat sonra Muavenetmüllive komutanının doğru düşüncesi üzerine bu muhrip kömür vapurunun vedeliğinden alındı. Gayret ile Muavenet yol verip ilerledi. İrmingart geri kaldı.

Aynı 29 uncu günü saat ikide iki mülrip Odessa'ya giderine vardı. Ortalık zifiri karanlıktı. Lamanı feneri yanmıyordu; fakat şehir ışık ışığında idi. Odessa sularını mayın dökülüp dökülmediği gruba bildirilmemişti; fakat dökülmeğe gibi davranmak istenir. Grup 5 : 6 mül açıktı. 45 dakika bekledi. 2.45 te mendirekten çıkan bir gamının leşerleri görüldü. Muavenet, iskele bordasındaki kırmızı levreyi yakıp kendisine bir yelkenli süsü verdi. Gayret daha ötede karanlıklara gömülmüştü. Yaklaşıkça bir rumurkür aldığını ayırt edilen rus vapuru hiç bir sesilen şüphesizmaksızın yedeğindeki dalgaları sürükleyerek Muavenetin iskele açıklarından geçip gitti.

Bu rumurkürün rotasına dikkat ederek mayın geçidi genel olarak anlaşılmıştı. Gayret ilerledi. Muavenet te elli metre ara ile onun ardından gitti. Ruslara şüphesiz vermemeğe için her iki mülrip fenerlerini yakmıştı. Dalgalarını dolayarak yol kestikleri vakit, limanda sessizlik vardı. Dönüş gambolu mendireğe aborla olmuştuk. Bordasında bir posta vapuru yatıyordu. Daha çok uyanık olmak düşüncesiyle muhriplerin güvertelerinde rusya korugulmuştu idi. Gayret, gambola seksen metre yaklaşınca birinci torpitosunu ateşledi. Fıruya vardı iskele hortucu yakamadı. Gambol, şüphesiz düştü; düdüğü ve çan çalınmaya başladı. İkinci atışta Gayretin torpitosu amacı buldu, Dönüşün arması yıkıldı; teknesi de hemen albe indi.

Bu başarı üzerinde Gayret, ileriyeye gitmesini Muavenete duyurarak mendirekten çıktı. Muavenet işlemini yakıp ilerledi, iskelesinde güdüldü bir motorbotu küçük topu ile batırda içindeki üniformalı subay denize atlamıştı. Mülrip daha ileriyeye giderek Kubaney gambolunu güdü ve torpitosunu attı. Fakat bu torpito gambolunu bordasındaki kömür mayınasına çarparak patladı. Bundan sonra Muavenet limandaki gemileri topa tuttu. Su kütölelerine migan alindılar için bir yığın battı. Meruulardan bazıları elektrik fabrikasının isabet ettiğinden şehrin ve limanın bütün ışıkları söndü; mülrip vapurların ve gemilerin ortasında koyu bir karanlığa gömüldü. Gayretivatanıye kendisiyle birleşmesini işaret etmekte idi. Muavenet büyük bir dikkatle, görünüş olduğu yerden geçerek mendirekten çıktı; petrol depolarının yakılması buyruğunu aldı, dalga karan boyuncu derledi ve iki bin yarıdan ateş açarak bu işi yaptı. 4.20 de Gayretin yanına gitti.

Samsun mayın gemisi gruptan ayrıldıktan sonra Odessa'ya 22 mil uzaklıkta bulunan Oçakof'a yol verdi. Bu sulara mayın dokörken üzerine gelirse komodora vereceği işaret kenarına bildirilmişti. Pusulası bozulmuş olduğundan yalnız başına gidilemeyeceği zorluk çıktı. Birneitegrinin 29 uncu günü saat birde fenerleri sönmüş bir gemi gördü ve karakol gemisi zannederek uzaklaştı. 3,25 te iskelesinden top sesleri işitti ve aşağıda serpintisi azalttı; bu, Muavenet idi. Biraz sonra sönmüş fenerli iki gemi daha görüldü. Samsun Odessa ile Oçakof arasında mayın dökmek mümkün olmadığı kararı verildi ve 28 mayın gelışı güzel Olusu - Sivastopol hatına doküldükten sonra boğaza döndü. Bu sırada Muavenetin makinesinde bir sakatlık çıkarak yolu 12 mile düştü. Gayret ile yol keserek rına yolbaşlık ediyorlardı. Samsunun dumanını rına filosunun dumanı sanan muhripler ona göre saktı onemler aldı ve amir bittikten sonra yaptıkları en yüksek yolla boğaza koşular. Ayın 30 uncu günü saat 10 da muhripler ve 17 de Samsun mayın gemisi İstanbul'a gelmişlerdir.

Amiral Sogon birinci grupun halûnlerine ayrıca şu özel buyrukları vermişti:

Komutan gemisine - « Hareketin üçüncü günü ortalık ağırırken Sivastopol ağzının 14000 metre yanında inilmarak birandaki gemilerle özel yerleri bombardıman edeceksiniz »

Nitöfer mayın gemisine - « Hareketin son gecesi Sivastopol ağzına mayın doköcek ve sonra boğaza gidip yeniden mayın atarak Tarabyada huyruk bekleyeceksiniz. Eğer gece karanlığında taclanın yeri belli olmak üzere mayın dokülemeyen buharlı gemi aparırken dokülecaktır. Sivastopol ağzının iki mil den uzakta bir mayın dokülmeyecektir. »

Ayın yirmidokuzuncu günü saat ikide Nitöfer, Sivastopol sularına varmıştı; Karadeniz boğazi önlerine gidince mayın dokütükten sonra ağız talayalarına ateş açarak gemilerimizin kimisini bunların üzerine düşürmekten ve kimisini denizde bırakmaktan ibaret olan yağır projesi şimdi kendisine karşı yapılacaktı. Yigü mayın gemimiz işilakları düzgün çalışan talayaların gözleri önünde kıyılan en çok dörtbin metre ağıza saat dörde kadar altmış mayın attı ve gene görülmeden geriye dönüp boğaz yolunu tuttu.

Rus amirali işte bu sırada Odessa'nın ilk raporları almağa başladı. Kerim sularına yaklaşmış olan Yavuz'un telsizi, rusca fıkra şifresiz verilen bu raporlardan şu sözleri kaptı:

« Limanımıza bir savaş gemisi girdi... Gemilerimize saldırıyorlar... Doney uyarılmıştır. »

Eberhardi Odessa baskının ilk işlerini öğrenince Pirin mayın gemisine şu buyruğu vardı: « Yağme karşı gelirseniz kapalı zarfı açarak işte içindeki direktife göre davranınız. » Sonra kalkma işlerini bir kat daha sığdırdı. Soşonun planını anlamıştı. Odessa baskınıla ilgili o yavaş çekilerek türk ana kuvvetinin Sevastopol önünde görünüşüne şüphesi yoktu. Onun için saat 4,45 te prens Trabekkanye şu telsizi verdi: « Türk muhripleri Odessala ganimetlerini taşıyorlar. Savaş başlamıştır. Pirin, Yalta'dan geri dönüyor gerekirse ona yardım ediniz. » Yavuz bu telsizin yalnız « savaş başlamıştır » sözünü kaptı.

Amiral Soşon, Sevastopol'da beklediğini anlıyordu. Anlaş artık bir başka olamazdı. Fakat o, planını hesaplayacak kadar amana sokulmuştu. Onbeş dakika sonra, yani 20 - birincisinin sabahı saat beşle ağzın yedi mil açığına vardı. Hava çok güzeldi; denizde en küçük bir kırışık bile yoktu. Yatırız ötede heride sis yığınları ufku bütün görünüşüne perde oluyordu. Yavuz yolunu on mîle indirdi. İki muhrip mayın tarana takımlarını sıva atıp onun peşvasında gitmeğe başladı. Bu gideş 6,28 - kadar sürdü. Yaltı tabyalarının baskını karşılamaya hazır olduğunu söylemek gerekmez. Sasi altında Yavuz filmeden mayınların arasına yalın oyle sınılan bir alana düşmeğe ağızdaki işidakların tam ve düzgün çalışmakta olduklarını gördü. Soşon bombardıman yeri olarak otuzbeşuk santimetrelık çifte toplu zırh kuleleri nişan alamıyacaktı bir nokta seçmiş ve kıyıya o kadar bir metre uzaklıkta bulmuş bu noktadan ağır ateş tutulmaksızın daha zayıf rus hataryalarını yakıp yakabileceğini hesaplamıştı. Fakat bu kâğıt üzerindeki hesap işe uymadı ve dört yana öbek öbek yığılan sis, Yavuzun yer ve uzaklık bulmasına engel oldu. Amiral Soşon koy ağzına 7 mil yaklaşmışken kendisini daha uzakta sanıyordu. Bunun için mayın tarayan muhripleri önüne katarak kıyıya doğru ilerledi. Saat 6,45 te kıyıya üçbeşuk mil sokularak görüldü ve üzerine ateş açıldı. İki dakika sonra o da görlemeye

başladı. Zikzak gidiyor 28 ve 15 liklerini işletiyordu. Önce Kestanın tahyasına amaç yaptı; sonra atışını tersaneve, limana ve donanmaya çevirdi. Bombardmanı onbeş dakika sürdü. Yavuz kırkyedi sayım 28 lik ve yümibes sayım 15 lik humbara attı. Menzili yedilin ile yedilin sekizyüz metre arasında dağıldı. Birkaç humbara koyun sularına düştü.

Başka biri Gräf kaya rihümüle Sinop zırhlısı arasında patladı. Humbaralardan ikisi de Grændik Aleksandr mayın gemisinin boşaltılmadan saklanması olduğu kavanozun rihümüne ve kapağına çarptı. Bu vuruşlar büyük zarar yaptı. Patlama gücütöleri limanın her yanından çıktı ve yükselen kara dumanlar ı Yavuzun bulundugu yerden lala görüldü. Son dakikaya kadar Yavuz ve iki muhrip üç vuruş atmadı. Bunun iki sebebinden biri kıyı tahyalarının ses ve zikzak ediş yüzünden mesafe kestiremiyerek merminleri onun düşürmeleri, öbürude hep birden atış yapıkları için düşüş noktalarını ayırtı ederek misangâhlarını düzeltmemeleridir.

Yavuz 6,45 te güvenli salvesunu yaptıgı ki art bacasında üç mermi birden patladı. Bir humbara parçası bir stın borusunu sakatladı. Hemen ateş kesen gemimiz mercahı ağınak üzere yitmiş köli ile uzaklaştı. Araya başka gler girdiğinden dolayı Sevastopolun birinci bombardmanını bu kadarla kaldı.

Deniz yarıbayı prebe Tropeckoi yukarda yazılan telsizi aldıktan sonra Türkiyeye karşı Javuşa başlatıldığını gemilerine bildirdi. Firka torpatalarını hazırlayıp Pirota yardımı edebilecek bir yerde bulunmak niyetiyle Yalta - Sivastopol hatına yol vardı. Önce uzakta bir doman gördü ve Pirota domanı sanarak orana doğru gitti. Firka komodor gemisi olan Tegmen Poşkin muhribi önde bulunmak üzere prova diğimi almıştı ve yirmi iki mîle gidiyordu. Domanı yaklaşıncı Yavuzı tanıdı; fakat atış ı o ande başladı.

Sivastopol önündeki yerim herakinasından sekiz on dakika sonra muharebe kırıyazdırılmaz günay dogusunda gördüğü dumanı giderken rus muhriplerini yakalamıştı. Oniki bin beşyüz matrofen ateş açtı; birinci salvo kısa, ikinci uzun düştü. Üçüncü, dördüncü ve beşinci amacı üstünde kümelendi. Tegmen Poşkin muhribinin kumanda köprüsü açtı; baş ve iskele baş omuzluk tarafında iki yara açılarak içersine sular doldu.

Tayfasından bir odu ve birkaç paralı vardı. Bu gemi, uğraşmalarından çıktı. Öbürkülerin aldıkları basırlar dala hafifli. Yavuzun ağız mazarından bu türde kaçamayan fırkadan bu dümitsiz bir durumunda bir saat, Tropeksinin yardımına yetişti. Yavuz, açığa başka bir dünya gördüğü için ateş keserek o yana yol verdi. rus muhrip fırkası da düştüğü tehlikeyden kurtuldu.

Bu kavgaklarında fırkadan Yavuzun izledikten sonra üzerine giderek torpido atıldığı, fakat Yavuzun düşman kırmakla emriyle kaçtığı, ve peşine kendi yaralı gemisiyle açık denizle yapılmaz kalarak öbür üç mülküne avat aradılar; kaptırdığını ifade eden sözler geliyor. Yavuz son salvasını mülküne atarak yapılmaz, rus kavgakları da aralıktır. bundan daha çok kalmadığını yazıyorlar. O sırada bu mülkünden torpido atılmıyor. Yavuzun izledikçe geniş bir sokak alan fırka komodor gemisiyle gelip geçerek akşama değin tehlike alarmı dıranlarla bekledikten sonra Sivasopola yol verip saat yirmi-lerde içeri giriyor.

Yavuz, Pirene bir araz gemisi atıyordu. Muhripçileri bir-kaç mülküne atıyor. varmış. bu sathiplerle. Bu mayın gemisi. Taktikaları açıklarında buluyorlardı. Yavuzun gördü; tehlikeye mülküne bittirdi. Denize, türk mayın gemilerine karşı gelme emriyle batırması ve buna vakit yoksa uyarması yolunda önceden direktif almış olan Pirene komutanı zayıf bir ümitle rotasını karaya çevirdi. Fakat kıyı uzaktı, Yavuz araya girmeğe geliyordu. Kırkinci gemiye gelince Pirene hemem teslim olmuştu. cesareti çıktı. Kavgak atmadı ve gahine devamla yömülesine gemiye gelip gelmez umutluk toplarla ateş açtı. İkinci salva vurup yapılmaz yaralı çıkardı. Pirene komutanı, deniz mülklerini seçerek gemiyi terk edilmesini buyruğunu verdi. İkinci komutan yavaşça Kavgak ile bir mülklerini açtı gemi-ye daha cabuk batması için önceden sudunda hazırlanmış olan cephaneyi de atıyordu. Bu sırada bütün mülklerini sava mülkünden ö. Filikaya atılmıştı. Filikalar avara etmeğe çalış-ıyorlardı. Gemide olanlar ve varılanlarla papak ve ikinci ko- mutan kalmıştı; hafif bir patlama son işildi ve Pirene kic üstüne dikilerek bütün pürüldü. [1] Tazov muhribi, filikaları-

[1] 1870 de Asfode yapılan olan Pirene 6400 tonluk bir gemi idi. Düşük mülk geçirdi; sekiz adet kırkyedi milimetredik top ve bir adet ma- kineli tüfek taşıyordu. Ve yediyüzelli mayın atıyordu.

dan birini tutup gemi komutanına beraber vermişler kiymiştir
ettü abur bu lübbâ, opeyce açılmış abluklarından üzerlerine
gidememiş. İnkılabın, Yavuzun burjuva atmak için ortaya gönder-
mişlikleri içinde suya dılamayan Karp ve Karap denizaltı ho-
ları tarafından yakalanarak iki saat sonra Sevastopolis götür-
müldükleri rus kayınaklarında infaz'ınadır.

Nöbler. Kırmızı sulardan kurtulmak için yolda
Granduk Aleksandre adlı bir rus posta vapuruna karşı geldi. on
dakika müddet tutuklu olarak yoldan ve posta çantalarını aldı;
buğaz ağzındaki durumun bilmediği için vapuru tutunuyup altı
sanitimetrelilik toptanla hatırı. Aynı otuzuncu günü saat sekiz-
buçukta boğaza girdi.

Yavuz ile müddetle beraber. Kandırsanında giderken Mar-
yanopolan gelmekte olan Ayda adlı bir rus vapurunu gördü.
İçine suhay ve gemi kadar erat kayup. İstisbala yolladı.
Kandırsan da aynı otuzuncu günü saat onyedide Beykaza ile-
müldü.

İkinci grup gemilere Amiral Sogorin verilmiş 24 - birincisi:
on - 1914 gününceği özel buvriklar şunlardır:

Midilli kruvazörüne - « hareketin üçüncü salata ortalık
ağartırken Kireç boğazı önüne» mayın dokümentleri sonra Novro-
siskule Barkasatvetle bağlanarak petrol ve yiyecek depolarını ya-
kacak yağ gemilerini batıracaktır; bundan sonra her iki
kruvazör 34 deniz mil derinliğini denizden sonra harba yap-
caklardır ».

Barkasatvet küçük kruvazörüne - « hareketin üçüncü salata
gün ağartırken Novrosiski önünde batıracak özel işlere yara-
yacak gemileri dört saat içinde toptanla verimlerini ve bunu
yapınazlarla petrol ve yiyecek depolarla linandaki gemilerin
topa tutulmasını linan bağlarına bilgilendirecektir; işin bundan
otesindeki buvrikları Midilliden alacaksınız ».

Midilli ile Barkasatvet. aynı 27 mayıs akşamı saat 17 de Kır-
kıyafan denize açıldıkları Hamidiye de onlarla kalkanı. Üç
kruvazör ekonomik radda gidip; komandan artırım için dönen
ve elektrik makinelermi bile işletmiyordu. Ağır denize karşı
zorluk çektiler Kırmızı açıklarında Hamidiye ayrıldı; geri gelince
Barkasatvetle Novrosiskiye dönen tuttu. Aynı 28 mayıs günü
saat altıda Midilli - boğazdan uzaklığı 40 mil olan - Kireç

boğazı önüne vardı, iki büyük kulaç suya otmış metre aralıkla 60 mayı doktu. Bir saat sonra bu iş sırasında yağ tarafından görülmedi ve Berkeatvella berkeatvella üzere saat 7 de 18 mülle Novroskiye yol vardı. Zaire iskelerinin başları Azak denizi ile Dan ırmağı kıyılarında bulunduğu için Kirov boğazı pek değerli bir yer tutuyordu. Midilline maklaştırmadan iki saat sonra bir vapur onun doktuğu mayınlardan birine çarptı; battı.

Berkeatvella aynı 29 nisan sabahı - boğazdan uzaklığı 44 mil olan Novroski önüne gelmişti. Kıyım uğrındaki sığlık kara arasındaki geçide mayı doktuğu olmakla beraber sığlığın obur tarafından geçilmesine - sebep oldu; topağın tam üzerimden geçildi. Dalgı kıranın dışarıda makinelerini durdurdu küçük kruvazör amiralın buyruklarına göre hazırlanmış mektupları limanlamlara vermek için kıyıya bir sulay göndermişti. Bu sulayı getiren küçük dalgı kıranı dolayarak gözden kayboldu ve uzun müddet beklendikten sonra geri gelmedi. Karada hazırlıklar fark ediliyordu telsiz istasyonu vak'ayı rapor ederek alarmı yapıyor. Ova topları getirilmekte ve sahne çıkardmakta idi. Korumu hazırlıkları bitinceye kadar küçük salıverilmeyeceği anlaşıldı. Berkeatvella dalgı kıranın içersine girer ve onun bu cür'eti iki kurtardı. Küçük kruvazör dışarı çıkarak demirledi ve 9,20 de 1500 metreden telsiz istasyonuna ateş açtı.

Midilli kruvazörü aradaki 70 milik mesafeyi 4 saatte az bir zamanda giderek 10,50 de Novroskiye geldi ve Berkeatvella gözetleme işle kıyım dışarıdan seykederek ateşe başladı. Bombardıman 12,40 a kadar sürdü. Novroski bir petrol iskesi olduğu için tahribat daha korkunç görünüyordu. Telsiz istasyonu da bir kaç kula ve tahribat yokmuş. Elli zırhlı iki depo yakılmış. Alarlar 300 metreye yükselmekte ve tulaşmış petrol selleri gelirin sokaklarını kaplamakta idi. Novroskinin yanar dağları fark yoktu, bir vana dağın kızılığı sokan mülde görünüyordu. Limanda beş on vapur vardı. Midilli Amerika ve Hollanda bayraklarına zarar vermeksizin daim batırdı. Ölülerini açma yaraladı.

İki kruvazör limanı bu durumda bıraktılar. Otuzdördüncü rus dairesinin doğusunda tecim harbi yapmak ve rus taşınmasına saldırmak için Hamidiye ile buluşacakları mirabbas doğru

gidiyorlardı. Anna Parkışevket, bir makine sakatlığından dolayı Sivasopol kablösünü kesemediği için ammal bir iş Midilliye bayındı. Midilli Berkesatvetsi teğsüz yoldadı; kasadan İrmingari-
nın yurdu varmış olacağı murabbaa günü.

Berkesatvetsi aynı vaktinbirinci günü Şahada bekletilen bir alman zedelerinden komar alıp bontazı girdi ve saat yirmidörde Haydarpaşaya demorledi. Midilli a murabbaada İrmingari bo-
launmuşu için Silave sip uradiki şilepten komar aldı; sonra is yerine gitti. İkinci teğsüzün bontazı sabahı kablöye kesmek üzere gittiği grışmeyi bitirmeden. Yavuzdan aldığı telsate boğaza döndü.

Amiral Soşou Kaerkiye önünde Haroshıyeye şır özel buy-
ruğu varmış. « hareketin üçüncü günü orfalık ağırırkırı Kefe malımlı hükümetinin iki saat saura devlete ve sosyetelere ait depoların ve yapıların yakılacağını bildirirceksiniz. Bu müblet butince lumandaki zalure ambarlarının ve yağ geroherini yok edeceğiz. Kefe bontazındanmından saura Sivasopol yakınla-
rında ve buranın bontazında tecrü harbi yapacak ve güç yattığı kadar yağ dendi kuvvetinin hareketlerini gözetmeğe çalışacak-
sınız. »

28 - Birinciyünün günü saat yedide Midilli ve Berkesatvetsi ayrılmış olan Haroshıye, sırası gımlı iki saatlerinde boğazdan uzaklığı 365 mil olan Kefe maderına vardı. Şahada den aersul-
abanda eğlendi. Saat 7,13 te mektupları vermek için bir Türk ve bir alman Teğmen ile altı Türk eralından yapılmış bir pos-
tağı karıya gımderde. Vaktin iki saatlik müblet arasında balık anı akın kaçırdığı görölüyordu. İşlenide aratın vardı. Fakat sıvilleri incitmemek dıymesvile kaçan şekerlere atış atılmadı. Mübletin bitmesinde gelin, 9,13 ten 9,25 ve 9,30 dan 10 a den sürmek üzere iki gaz bombaradınan atıldı. Yüzaltı lumbara atıldı su kulesi yoklenme maçımları, demir yolu istasyonu ve ambarlar yıkılıp yakıldı.

Sımdı krıtazerin ikinci işi başlıyordu. Sivasopol yakınla-
rında doluşarak hem rus taşımasına saldırış yapacaktı; hem de fılaya pıvıtiyoraktı. 13,30 de Kefolun kırk mil açılmıştı; bir yelkenli gortın üzerine gitti ve kurt sıka bir topla durdurdu. Üçyüz tonluk bir rus gemisi idi. Altı kişilik tayfasını aldı, bir kaç top ve bir mahmuz vurduğu ile batırıldı. Saat 14,50 de yine

dolaşmağa başlayan kruvazör bir saat sonra ufukta görüldü. Başta bir zaman üzerine atıldı. Nikolayیفten Novrosiskye gitmekte olan Şerazelli birikiyüz tonluk toz bir rus şilebe idi. Yirmi küçük tayfasın altıktan sonra deniz masluklarını açarak kendi başına buaktı. 17,12 de burulan ayrıldı. Günün geri kalan saatlerinde başka avı esipelmedi.

Aynı akşamın üçüncü günü öğleden sonra Akkerman açıklarında bulunuyordu. Sisi tutuldu. ağır yolla değişik rotalara gidip gelerek vakit geçirdi. 17 de sis açıldı ve Hamaileya yarı adan-
tan ofta kışnağı başladı. Amiral komandörünü azalmış bu dolaşmağa şiddetle son vermedi. sap ettiğinden dolayı boğaza dö-
nenin lütfu. Ertesi gün öğleye doğru Anadolufenerde açıklarında Yavrua kavuşarak komuşuktan sonra öğle günü ve 15,16 da Haydarpaşaya gelip bir komür gemisine yanaştı.

Amiral Soğan, Savastopolu Varna'ya bağlayan kablounu ke-
silmesine yak özeni veriyordu; çünkü Elberhar, bu yolla İstan-
buldan süel duymakta atabildi. Onun için Peşkevkote şa-
uvel buyruğu vermişti. « hareketin üçüncü günü Varna - Sivas-
topol kablounu kesiniz ».

Küçük kruvazör aynı yarımadanın günü 16,50 de Hay-
darpaşadan kalkarak 21,30 da Büyükdereye demirledi. 28 inci
günü 11,30 da Karadereye çıktı ve 100 mil kadar ilerledi.
Fakat makinelarının birinde sakatlık olduğundan öleri gününde
ve düşük yolla geri döndü; 29 - birinciye göre günü 21 de
yine Büyükdereye demirledi. Amiralın, serim harbinin bir-
karak Varna - Savastopol hattına gelmesi hakkında Midilli
kruvazörüne emir vermesinin sebebi bu idi. Vakarın yazıldığı
gibi Midilli kruvazörü de kabloyu kesmedi.

Amiral Soğan baştan filosu denizde iken boğaz önüne
mayın dökülmesi ve geri dönüşünde onu karşılamak işlerine
yüksek bir değer vermişti. Barbaros, Turgut, Basra, Yarıbay
ve Burakresteri kurulum; yedek filo, donanma ikinci komu-
tayı Yarıbay Arifin komutasıyla bu işi görecekti. 26 - birinci-
teşrin gündemeçli hareket amirinin dördüncü maddesinde yarı-
bay Arifin kuvvetlerin geri atması, üstün kuvvetlerini durdur-
ması ve muhriplerle de ataklar yapması buyruluyordu. Yarı-
bay Arifin Foo Külveter tarafından vezilerek direktiflere göre
iş görmesi de yine o maddede yazılıdır.

Birinciteğrinin 27 inci sahada Haydarpaşadan Berkova çı-
mış olan Barbaros ve Turgut zulfıdârı sâim açılması üzerine
Karadenize çıkarak baştan Tlodos ile birlikte manevra yapmış-
lar ve özetle sonra Tlodos ayrılarak deneme angılarına
başlamışlardır. Bu sırada Barbarosun orta taraf sol topu-
nun cakalı patladı. Akşamı doğru her iki gemi boğazı geçerek
Haydarpaşaya demirledi. Kınar ve genç ekikliği tamamlandı
uğruya işe yarayarak mayya tersaneye gönderildi. Aynı
29 uncu akşamı Büyükdereye gidilerek gece orada geçirildi.
27, 28, 29, 30 - Birinciteğrinin gemileri küçük gemilerde karakol
yapıldı ve hiçbir yer görülmeli. Yarbay Arif 30 - birinciteğrin
sahada iki zırhlı ve iki muhribi Karadenize çıktı ve kendisine
gösterilen alanda gözetleme günü yapıldı. Başladı. Hımdı zi-
mmi Yavuzı gördü. Amiral Sogun 6 milay 1 gecikdi 41 orat-
lık tır tüküklerini Barbaros verdi ve kendisi denizi kâharak
yolok filuyu boğazı gönderdi. O gece Basra muhribi dışarı
çıkarak karakol yaptı ve sâibiteğrin Amudolokavazına demirledi.
Aynı 31 inci günü yalın Dürakreis çarabolu boğazdan çıktı;
fakat Yavuz o gün akşamı kadar boğaz çözümlü idi. Gözet-
leme günü Yarlısar muhribi yaptı. İkinciteğrinin birinci günü
iki zırhlı yün Karadenize çıkıp boğaz açıklarını gözetlikten
sonra akşamı Büyükdereye döndü. O gece karakol sırası Has-
rında idi, ödevini yaptı. Ertesi gün bütün gemiler içkiye girmiş
bulunuyorlar. İşe Karadeniz vak'asının en doğru şekli budur.

7

Harbin İlanı

Amiral Sogunun Karadeniz vasfı hakikodaki raporları ve hükümetin
vasıflığı tarafından kendisine verilen emir - hükümet tarafından Germani
ajansıne teslimden teblig - Germani ajansıne teslimden - Aynı
otomancı ve otobirinci gemileri başkocarıdan rekabîliğine ajansı indel özet-
ler - İkinciteğrinin birinci günü Bas Karlılar aralarında taktik yapıldı.
Seri mesabih gemisinin Delade işgîliler tarafından tahrip edilmesi ve
Akabedin topa tozlanması - Başkocarıdan rekabîliğine ilâharp taktik.

Karadeniz vak'ası önceki fasılla yazıldığı gibi olmuştur.
Fakat harp, bu vak'a ile beraber hemen başlamamıştır. Kabine
üyelerinin çoğu şüelhaberleşmeleri ve amiral Sogunun hareket-

Jerini bilmiyordu; hattâ genel karargâhda harbiye ve bahriye nazirliklerinin deire ve şubeleri de aynı durumda bulunuyordu. 29 - birinciyeğin - 1914 günü öğleden sonra kadar amiraldan hiç bir haber gelmemişti. Harp Filomuzun iki üç gündenbergi açık denizde bulunduğuna bilân başkomutan vekili telâş içinde idi. Sani nabehten sonra amiral Seğondan genel karargâha sırasıyla şu telisimler gelmeye başladı :

Birinci rapor :- « Bu aynı yirmisekizinci günü rus filosu, türk donanmasının hareket ve talimlerini bozdu; bugün de muhasemeye başladı ».

İkinci rapor :- « Şimdiye kadar Kobaneç (Doneç - olacak) adlı rus gemisi ile Pirut adlı torpil gemisi batırılmış; üç zabitle yetmişiki nefes kaybolmuştur ».

Üçüncü rapor :- « Bildirilenlerden başka Nilüfer, kral Albert (Giraudük Aleksandr olacak) adlı bir rus gemisi batırıldı. Türk filosu gemileri, düşmana temaskat yapmak üzere Karadenize dağıtılmıştır ».

Dördüncü rapor :- « Pirut adlı rus gemisi ile Pezpakovi sisteminde üç muhrip ve bir komür gemisi hususî bir maksatla boğaz ağzı önünde dolayıyorlar. Yavuz, torpil sefinesi olan Pirutu batırda; gömür gemisini aldı; her muhripin ağzına yaraladı. Üç zabıt ve yetmişiki nefes tutuldu. Yavuz da Sivastopolu bombardıman etti. Türk muhripeleri Kobaneç (Doneç olacak) gemisini batırıyorlar ».

Başvıncı rapor :- « Rus Filosu Osmanlı Filosunun 27 ve 28 zıncı günü tekniî harekâtını takip ve müvazaman bütün talimleri ihlâl etti. Rus Filosu bugün muhasemeye ibtidai eyledi. Rus mayn sefinesi Pirut ve son sötem üç torpido sefinesinde bir komür sefinesi (iki) muhasemeye ile Karadeniz boğazına müteveccihen hareket ediyorlardı. Yavuz mayn sefinesini gark ile komür sefinesini musadere ve torpidolardan bir tanesini müstem surette hasarı uğrattığı gibi yetmişiki efrat ile üç zabıt esir ve Sivastopolu kemeli sonvallahiyette bombardıman eyledi. Gark edilen mayn sefinesinde yediyüz mayn, ikiyüz efrat vardı. Torpidomente yetmişiki efrat ve üç zabıt kurtarıldı. Efradı muskûre mahûl halin otuzunda İstanbulda buluncaklardı. Esirlerin ifadatından rusların maksadı boğaza mayn dokerekle denizimizi mahvetmek olduğu anlaşıldı. Midilli

Novrosiski de elle petrol deposide mütahhidit buğday depolarına talrip ve nakliyatı askariyeye ayrılmış olan ondört transportu gark etlemiştir. Berk Novrosiski tahsis edilmiş istasyonuna talrip ve Gayret te bir rus gambotunu torpilleyerek gark etlemiştir. Minavenot te keza bir depo ile diğer bir gambotunu mülahim surette hasara uğratmıştır. Mezhir gambotunu gark oldağı ihlâsalâtı kayıbetmiştir. Genülli filosuna mensup bir rus gemisi karaya girmiştir. Odessa beş petrol sarnici bechara edildiği gibi beş sifine de mülahim surette hasara uğratmıştır ».

Bu raporlar üzerine başkomutan vekili taahhüden amirala şu emir verildi: « Muvaffakiyetinizi tebrik ederim. Harp vaziyeti müsaitse muhasamata keserek yalnız Türkiye sevakatını rus donanmasının tecavüzlerine karşı muhafaza altına alınız ». Ertesi gün hükümet tarafından Osmanlı ajansına şu tebliğ neşredildi: « Donanmayı hümayınuna bir kısmı cüz'isi teşekkül-üvelin 14 ve 15 (27 ve 28) zümre günleri Karadenizde talimlerle meşgul iken rus filosu evvelâ bütün talimleri takip ve ihlâl ve denku 16 (29) zümre perşembe günü de donanmayı hümayına taarruz ederek muhasamata ibtidar etlemiştir. Vukubulan muharebede donanmayı hümayın tarafından avni bakla Pirut yanında beşbin tonlâtatlık ve yediyüz kadar torpili hâmil bir torpil vapuru gark ve rus torpilolarından birisi mülahim hasarata uğrar edildiği ve bir gömür gemisi zapt ve musadere alınmıştır. Gayretistahiyeye torpilosu tarafından alınan bir torpil ile 1100 ton hacmünde Kabanç, sanindeki rus topçakeri batmış ve Minavenotimeliyenin uğru bir torpil ile de diğer bir rus gambotu pek mülahim hasara uğratmıştır. İşbu muharebe esnasında gark ve talrip edilen rus sebatından kurtarılan 3 zabıt ibâ 72 nefes esir edilmiştir. Donanmayı hümayın hamdülillah bir zarara uğratmamış ve muharebe donanmayı hümayını lehine olarak devam etmekte bulunmaktadır. Hükümeti seneye donanmayı hümayının bir kısmı cüz'isine karşı rus donanmasının vukubulan işbu tecavüz ve taarruzunu şüphesiz şiddetle protesto edecektir. Ahnan esirlerin ilâdesinden ve gelen donanmadaki torpil sefinesinin vücudından rus filosunun boğaz medhalini torpille kapamak istediği ve bu surette donanmamızı ikiye ayırarak mahvetmek fikrinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu suretle aui bir tecavüze maruz kalarak rusların

işleri harpimiz muhasamata başlıklarına zahir olan filomuz dağılmış olan rus filosunu takip ederek Sıvastopolu topa tutmuş ve Navrosski, limanında elli petrol deposu indirdi askarı nakliye seferine ve limanlar mağazalarını ve telegrafist istasyonunu tahrip etmiş ve Odessa bir rus kruvazörünü batırmış ve diğer bir kruvazörü fahiş halde harap etmiştir, bunun da bahşı istina olmuyor. Aynı limanda yekü beş sefne mülk hasarata uğratılmış ve rus gövüdü donanmasından bir vapur batmıştır. Beş petrol deposu tahrip edilmiştir. Gerek Odessa ve gerek Sıvastopolu donanmalarına sahilden top ateşi uca edilmiştir v.

Amiral Soğotam taliz raporlarına dayanan bu tebliğ, bir yok yerinde Karadeniz vak'asını altıncı fasla yazılmıştır ayrımlarını uygun deşildir. Başka filosundaki gemilerimiz biter ikisi İstanbulda gelerek komutanları ve subaylarıyla temaslar başladıktan sonra bile baskının ana batlarını kayırmak genel kavgalıca mümkün olamamıştır. Bununla beraber ortada bir olut vardı ve hükümet üç millet devleminin bideşik protestosu karşısında bulunuyordu. Üçlerinin çoğu u sıralarda herbe kurtmak olamayan Prens Sağı Dalim kabinesi, ilk atam fahri taraftan yapıldığını ortaya çıkarmak için karışık bir inceleme komisyonu kurulması hakkında elçiliklerle konuşma kapısı açtı. Fakat rus elçisi R. Dokers bu öneriyi onaylamadığı için siyasal konumalar, bir sonuca varacak gibi görünmüyordu. O gün akşamüstü İngilterenin İstanbul elçisi B. Lor Mülut, Bahşiye bir oluncatı vererek Yavuz ile Midilledeki alımları on saat içinde çıkarmalarını istedi. Hükümet Karadeniz vak'asına rağmen litarafhını muhafazaya karar vermekle beraber alımlar hakkındaki talebi tatbika muktedir olmadığı için reddle mecbur oldu. Siyasal münasebet son derece gerginleşti.

Akdeniz boğazu önünde amiral Kardenin komutasında üç gemiler toplanmıştı: İndifetikalı ve İndomülkalı muharebe kruvazörleri, Süfen ile Varde adlı Fransız zırhlıları, Dalbin ve Glosidar hafif kruvazörları, oniki mullirip, üç denizaltı botu, Bileninayın adlı torpido depo gemisi. Bu filonun gözetleme bölgesini Foça ve Karaburun sularına kadar genişlettiği, gelen rapoelardan anlaşıyordu. Rus donanmasının da dünkü

valâsı üzerine Sirastepoldan çıkıyor, fakat en kısa harekete hazırlanan bazı gemilerin çıkartılması muhtemeldir. Öbür için hükümetle elçilikler arasında siyasal konumalar devam ederken hükümetten vekilleri tarafından söz öneriler alınılı. Mayın istikrarında birleşime, olan gemilerin benzeri kapatılması ve limanlara bulunan gemilerin boşaltılarak alınması İsmail müstahkem mevkî komutanlığına emredildi; gece gelen tel raporundan; a gün saat öğeyibisik - onsekizde bütün gemiler kapatıldığı anlaşıldı. Karadenizli bulunan Türk teğmen raporlarının hemen boğaza gemileri yük almakta bulunuyorlar varca yüküne glerini keserek ve battı yarı alınıp oldukları yükleri boşaltarak boğaza hareket etmeleri hakkında gerekli acele tırakıflar verilmesi, okule ve limanlar komutanlığına emredildi. Rusiya rapuru Zonguldaktan İstanbula hareket etti. Gece dört beş geminin Samsun civetinden İnce limanı doğru geçtikleri Sinop'tan rapor edildi. Gece yarısından sonra saat üçbuçukta Haba burununa esdi mül kalar açıklıkta işitildikçe görüldü. Hava sonra Zonguldak limanı üç bacak bir mürettebatı gideği ile tarandı ve bu mahrip. Erzğ işkemetine doğru uzaklığı Zonguldak limanında bulunan Yeşilirmak vapuru, değişen gemilerini esitirmek tehlikesine rağmen gün doğmadan boğaza hareket etti.

Aynı müddetleri günü bütün bir kat daha artmış. Bu da Rusya hükümetinin hiçbir antlaşma teklifini kabul etmemesinden ibret geliyordu. Seferberlik işlerinin henüz arkası alınmadığı için Bahriye, siyasal konumaları mümkün olduğu kadar uzatarak genel karargaha vakit kazandırmak emelinde idi. Karadeniz boğazi deniz gıvettine birkasın kuvvedenirmek üzere, Malutya ve Noryebir gemibotları da müstahkem mevkî komutanlığı emrilese verildi; bu gemibotlarla beraber Kızıldenizden gelen üç Yozgat ve Taşkışeñ ferahneye alındı. Batum limanına üç mül ağırta ruslar tarafından mayın dekkolduğuna dair genel karargaha gelen haberi, denanma komutanlığına bildirdi. Denanma komutanlığının müstahkem alınıldıkça hiçbir geminin Karadeniz çıkamayacağı ilgili makamlara emredildi. Rus, ingiliz ve fransız elçilikleri tarafından Bahdiliye son ultimatum verildi; bu ultimatumdaki maddelerin bazıları tatlık kabiliyetinden mahrum olduğu gibi bazıları da orkin bir devletin şeref

ve haysiyetine uygun olmasından harp, sakınılmaz bir hale geldi. Bununla beraber intif devleleri Türkiye de savaga basılmağa bir gün önce karar vermişlerdi. Bu hakikat, Akdeniz boğazını dış istihkamlarla İzmir körfezine karşı harekete geçmesi hakkında amiral Karden; Akabeyi topa tutmaları hakkında o sularında bulunan Mimarve ve Rozburok gemilerine, Fav boğazını hareket etmesi hakkında Babreçn adasında bulunan ve bir kara tümenini korumağa memur olan Uşu zırhlısı komutanına 30 - birinciteşrin günü emirler verilmiş olmasından anlaşılabılır. Bns emirleri başkomutanlığının da yakın bir taarruza hazırlanmasına olan Kafkas ordusu komutanlığına büyükler vermiş olduğu şüphesizdir. Fransa ile birlikte yürüten İngiltere, Rusya'dan önce harekete geçmiştir.

Amiral Kardenin İzmir körfezine savkettiği Valverayın ve Sikorpiyon muhriçleri 31 - birinciteşrin günü saat onyedibüçükta Urla sularında göründüler. Kara sularınınokan çıkmaları ve çıkmazlarsa üzerlerine ateş açılacağı hakkında Urla tabur komutanlığı tarafından yapılan telhig üzerine Kilizman ve Kosteü taraflarına doğru uzaklaşıp gittiler. Berut mesaisi yatıla Kınahada adlı küçük bir posta vapuru Urtada yatıyordu. İki t gambotla beraber Portsaitteı geldiğini ve 12 kademelik sayısını dokuz kademeye indirmedeği için Akdeniz boğazından geçmeyeceğinden dolayı İzmirde kaldığını önceki fasılda yazdığımız Berut yatı, Miltas sularında kaçakçılara karşı arastırma yapmak üzere, İzmir ve İavalisi komutanlığının emriyle 28 - birinciteşrin günü içerisindeki mesaisi aletlerinin bir kısmını çıkartarak Küllük limanına gitmiş; oradan aldığı bir posta kara askerile Pannağya adasına giderek narzer ve kaçak tüten yüklü altı kayık ve ondokuz kaçakçı yakalsayıp Küllüğe götürmüş; aldığı emir üzerine 30 - birinciteşrin günü saat onbeşbüçükta İzmirle hareket etmişse de mayın geçitlerinin kapatılmasından önce yetişemediğinden dışarda kalarak Urla rıhtımına bağlamıştı. İki adet 37 milimetrelikten başka silâhı olmadığı gibi mayın işlerde hiçbir ilgası yoktu. İzmir ve İavalisi komutanlığı, yatın içeriye alınması mümkün olmazsa toplarıla taşınalelir eşya ve aksamlarını karaya çıkartılmasını ve lektesinin içiında yatırılmak üzere top altında bir noktaya demirletilmesini müstahkem mevki komutanlığına emrelemiştir; fakat müstahkem mevki komutan-

haz, mayın peçgillerinin kapatıldığına hitmeven gemileri iğerye gürmekten menatmek (devile Berni yaunu Urla önünde turakıp bu kararını İzmir ve havası komutanlığına da bildirmişti. İşte mesala gemisinin talifiye edilmek-sizin Urla rıhtımında bulunmasını sebebi bu idi.

Muhriplerin İzmir körfezinde keşif yapmalarından biraz sonra rus elçisi hükümetinin Türkiye'ye harp ilan ettiğini bildirerek pasaportlarını alki ve Bulgaristan ve Romanya yolu ile memleketine girmek üzere ssai 19,15 to İstanbuldan hareket etti. İngiltere ve Fransa hükümetleri siyasal münasebeti kesmekle beraber harp ilan etmemişlerdi. Fransa hükümeti, bu meselede İngiltereye bağlıydı; İngiltere ise resmen savaş açmak için en son şartlarının tamamlanmasını ve mesela Bahreyi adasından yola çıkmış olan sefer kuvvetini Basra sularına varmasını bekliyordu. İkincişinin birinde rus Kafkas ordusu harekete başladı. Bugünden itibaren, Türkiye, Rusya'ya karşı harba girmiş ve amiral Sogon maksadına ermişti. Öbür idaf devletlerinin resmen harp ilan etmeleri aruk bir gün meselesi idi. O gün öğleden sonra iki İngiliz muhrihi Kılâzomen adacığı yakınılarında gene göründü. Dön akşamki gelişleri, Berni ile Kınalıadanın acela boşaltılarak batırılmaları hakkında bir ihtar mahiyetinde idi; fakat harp resmen ilan edilmiş olduğu için, Berni Komutanı ile Kınalıada süvarisi bunu yapmadıkları gibi müstahkem mevki komutanlığı da mesala garaisine böyle bir emir vermemişti. Volvrayı muhrihi karadaki ve yattaki topları menzuli dışarsında dıtararak bir işaret kaldırdı; bu işaret okunamadı ve muhribe bir sıbây gönderildi. Muhrip komutanı vat ile küçük vapurunu sancıklarını indirerek kendilerini takip etmelerini bildirdi ve bunun için ot dakikalık müddet verdi. Sıbâyın dönüşünde İngilizlerin resmen harp ilânından önce harekete peçtikleri anlaşıldı ve gemilerin tahribinden laşka çare kalmadığı görüldü; çünkü viluma bağlı bulunan vat, iki küçük topu ile kendisini koruyamazdı. Bu topları kamaları ve en önemli şeyler alınarak gemiye atey verildi, Kınalıada süvarisi de gemisini atesledi. Muhriplerden sekiz humbara atılarak tahrip işi tamamlındı. Bu sırada bir çok patlamalar olduğu ve bundan da her iki gemide mayın bulunduğunun anlaşıldığı İngi-

lizler tarafından okun ediliyorsa da bir ne vakarida yazıldığı gibi ne mesaha gemisinde, ne de küçük vapurla tek bir mayın vardı ve hiç bir tehlike olmaması.

İngilterenin herp ilân atmaksızın yaptığı, heravüz, İzmir körfüzine münhasır dağıldı. Herat mesaha gemisi Urla oranında tahir edilerken Minerva ve Rozdok gemileri de Akabeyi topa tırıyorlardı. Akabe, Sina gölüni doğu tarafından muhtandırı Akabe - El'aris halatını başı idi. Fakat Misri kanu onayında korumak esasına göre tuzuklanan İngiltere, bu tatte tehlike etmemiş ve zayıf keşif kıl'aları bırakarak göldeki kurvetini geri çekmişti. Akabede bizim tarafımızdan başlatılmış hiç bir yığınak yoktu; Türk eralının ve arap gönüllüsünün toplandığı hakkındaki edia, Akabeyi pek aksamız ve arasız olan bombardivanını belli göstermek için sonradan aydınalmıştır. Herdan başka amiral Karlen, en yakın bir günde akdeniz boğazına karşı atesli bir gösteri yapmak emrini almış olduğundan dış istihkamları bombardıman etmeye hazırlanmakta idi. Oşu zehasının korunmasında bulunan Rasta sefer kuvvetinin dış sadde önlerine vardığı gün amiral Karlenin bu emri nasıl yaptığını yerinde göreceğiz. Bütün herpten başka bir şey olmayan bütün bu hareketlere rağmen İngiltere hükümeti Türkiye karşı resmen herp ilânı ikinciteğinin herine değin çekinmediği. Barışlığı, mülakata yolunda sınımlı arızalar heraven Babıali Kafkas, İzmir ve Akabe bölgelerinde ataklara uğrayınca herp halatı kabul mecbur oldu. Baskomutan Vekilliği 2 - ikinciteğinin günde deniz bakanlığına; birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü ordu komutanlıklarına; dördüncü komutanlığına sabil istihkamları ve herp kıl'aları unum müfettişliğine, Karadeniz ve Akdeniz boğazları müstahkem mevkileri komutanlıklarına; İzmir ve heravisi, Irak ve heravisi komutanlıklarına ve bütün ilgili makamlara herbi başlatıldığı şu taminle bildirildi: « Rus, İngiliz, Fransız, Belçika, Serp, Japon, Karadağ hükümetleri bizimle münasebeti siyasiyelerini kat'evileriler. 19 - Tescimnival (1 ikinciteğinin) sabata Ruslarla Kafkasya hududunda mülakate boşladı. İngilizler İzmir ve Akabe tarafında mülakata iptidar uyileriler. Rumensaleyh bu devletlerle halı herpteyiz. Her ordu vesaire komandanları şimdiye kadar vaki olan tabligatla taayyon eden vazifesi herlüyelerini icrada tamamen serbesttir.

Bununla beraber ilâhî harp keyfiyetinin bir hafta kadar gıcıkta, umumî karargâhı peşin şu tezkere senüveden anlaşılmaktadır.

«Şehrihâlin oraduncı günü donanmayı hümayını bir kısmı tarafından Karadenizde manevra iye edilmekte olduğu sırada Karadeniz boğazına narpil dokmak vâzifesi ile hareket ettiği bilâhare anlaşılan Rusya donanmasından bir takımî mezkûr manevraları ilâhî ve müstakbelen ictihâzı muhasarâ ile boğazı doğan hareket etmelerinde donanmaya hümayın tarafından mukabele edilmekle beraber gayetî leassif olan şu hâdisiye hakkında hükümetî senüvede Rusya devletine müracaatla tahkikat ıcrası ve vak'a esbabıus-sâlihi ilharı teklif ve bu suretle ihtıfâzı muhafazaya ihtıman edılmış olduğu hâde Rusya devleti müracaatı vakaya cevap ita etmeksizin selîmî garı celp ettiği cihî kuvayı askeriyesi de Erzurum hududunu nakatî muhtelifeden tecavüz etmesine ve bu sırada Fransa ve İngiltere devletleri ilâhî selâhlarını geri çağdıktan başka İngiliz ve Fransız donanmaları müstareken Ganakkaleye ve İngiliz kruvazörleri Akabeve top atmak suretile hüfîd muhasarâata iptidâr ve ahıran de devâlmeshure devleti Osmanıye ile halihazırte bulunduklarını ilân eylediklerine binaen hükümetî Osmanıyeye de müstenden bîtevfikâfihî leşkî mezkûr üç devlet ile halihazır ilâhî harp iktisâzı hususına meclisiyâketa kararile bilâsızan 29 - teyrijevvel - 1330 tarhinde imade senüvei cenabı padişahı şeref müteallik buyurularak devrânî müteallikaya tebligat ıera kılınmış olmakla... »

TÜRK DONANMASININ HAREKÂTI

27. I. Teşrin - I. II. Teşrin 1914

No. 2

